

júl 2019

novinky z radnice

život a kultúra trnavy

foto: Veronika Majtánová

mesto trnava ■ ročník XXX ■ číslo 6 ■ nepredajné!

Vzdor nestačí

S nástupom technológií sa od určitého stupňa vývoja vyžaduje od vynálezcov i výrobcov základná kompatibilita, ktorá má zabezpečiť, aby nové nápady a systémy na seba nadväzovali. Plynulosť a kontinuita urýchlili vývoj a prepojenie rôznych platforiem. Aj samotná spoločnosť, ak sa má posúvať dopredu a rásť, potrebuje určité predpoklady na ujasnenie základného smerovania a dohody o dodržiavaní pravidiel. Platí to napríklad aj pri jazyku, ktorým spoločne komunikujeme. Bez dohody o význame a obsahu slov či bez gramatiky je ťažké udržať reč v medziach zrozumiteľnosti. Žijeme v dobe, v ktorej sa vzájomné väzby a formy zoslabujú, pričom sa zužuje aj priestor spoločného konsenzu. To, čo nás ešte dokáže spojiť, je emócia, ktorá je však často sprostredkovaná a vystupňovaná bez porozumenia širšiemu kontextu. Na jej princípe stojí napríklad reklama, vďaka čomu sa výrobcovia snažia presadiť na trhu svoj tovar. Emócia prirodzene patrí k ľudskosti. Problém však nastáva vtedy, keď emócie prevládnu aj pri riešení problémov, ktoré si vyžadujú čas, skúsenosť, kontinuitu i myslenie. Upozorňuje na to i renomovaná novinárka Naomi Kleinová. Zaujala ma hlavne jej kniha s názvom Nie nestačí, kde popisuje a na príklade amerického prezidenta Donalda Trumpa naznačuje, že na zmenu smerujúcu k lepšiemu životnému prostrediu či solidarite medzi ľuďmi nestačí iba protestovať voči konkrétnemu politikovi. Ten je vždy len súčasťou alebo dôsledkom systému a myslenia, ktoré spoluvytvárame. Zjednodušene by sa dalo povedať, že i samotní politici sa stávajú značkami určitého prístupu k svetu, istej vízie či protestu. Z praktického života však vieme, že reklama neobsiahne celok. Nehovoriac o tom, že nie vždy reklamná značka naplňa to, čo očakávame. Kvalita života súvisí viac s tým, ako ho reálne naplníme, než s tým, čo kto sľubuje. Žiť v súlade s vlastným vnútrom, v symbióze rozumu a citov sa preto nespája s príslušnosťou k značke, ani s emóciami vzdoru. Napĺňanie života súvisí skôr so spoluvytváraním prostredia kompatibility s konkrétnymi ľuďmi. Len tak sa totiž dá vniesť do života to, čo nám v spoločnosti mizne a čo vyvoláva našu nespokojnosť. Leto, ktoré prirodzene spomaľuje naše pracovné i životné nasadenie, je príležitosťou zosúladiť naše myslenie i emócie a vrátiť sa k stretnutiam i rozhovorom s tými, s ktorými dokážeme život pozitívne naplňať.

NOVINKY Z RADNICE

Život a kultúra Trnava

Vydavateľ: Mesto Trnava

IČO: 00313114

Evidenčné číslo: EV 2899/09

ISSN 1339-8989

Náklad 5 000 ks

Šéfredaktorka: Elena Ursinyová

Redaktorka: Miroslava Kuracinová Valová

Redakčná rada: Dušan Vančo, Martin Jurčo

Redakcia: Radnica, Hlavná 1,

917 71 Trnava

Číslo telefónu: 033/32 36 344

E-mail: elena.ursinyova@trnava.sk

Grafická úprava: Andrej Grossmann

Tlač: Bittner print, s. r. o.

Ivanská cesta 2C, 821 04 Bratislava

Periodicita vychádzania:

desaťkrát do roka, august / september

a december / január ako dvojčíslo

.....

Novinky z radnice nájdete

aj na nzs.trnava.sk

(vm)

Deti z Trnavy aj okolia sa od 8. do 26. júla už po tretíkrát zmenia na miniTrnavčanov .....

Pred tromi rokmi vzniklo v Trnave prvé mesto detí na Slovensku. Unikátny projekt trnavskej samosprávy priniesol niečo, čo tu ešte nebolo – minimesto, ktorého občanmi sú výhradne deti. Samy si ho spravujú, pracujú tu a zabávajú sa, spoločne ovplyvňujú dianie v ňom. Rodičia sem môžu iba nakuknúť a ostatní dospeláci sú tu vlastne len pre istotu, aby dozerali na bezpečný priebeh hry a občas poradili. Práve takto to vyzerá v miniTrnave, ktorá toto leto otvorí svoje brány už po tretíkrát. Deti vo veku od 8 do 15 rokov zaplnia priestory Mestského zimného štadióna, v ktorých mesto detí vyrastie, od pondelka 8. do piatku 26. júla 2019.

„Je pred nami tretí ročník miniTrnavy. Napriek tomu, že už máme pomerne bohaté skúsenosti s jej organizovaním, je to pre nás výzva aj tento rok. Deti už vedia, čo môžu očakávať, a nechceme ich v žiadnom prípade sklamať, a tak okrem obľúbených vecí, ktoré v miniTrnave robia tú pravú atmosféru, pripravujeme aj zaujímavé novinky,“ hovorí koordinátorka projektu Katarína Haršányiová z odboru vzdelávania, športu a kultúry Mestského úradu v Trnave.

V meste detí nemôže chýbať radnica a mestský úrad, ktoré ho riadia, univerzita, kde sa miniTrnavčania vzdelávajú, úrad práce s pestrou ponukou zamestnaní ani banka, aby si mali pracovití miniobčania kde dať vyplatiť zarobenú odmenu v miniTrnavskej mene trnky (miniTRNavské KorunY). Okrem toho je tu kvetinárstvo, market, remeselné a kreatívne dielne, zábavný park a mnoho iných inštitúcií a zariadení,

vďaka ktorým je stále čo robiť. Koho práca unaví, ten si odpočinie v kine, oddychovke či pri hrách. MiniTrnava má okrem vlastných smetiárov, údržbárov aj taxikárov, takže nuda naozaj nehrozí.

„Vlani sme kvôli zákonu o ochrane osobných údajov vyžadovali pri prvom vstupe dieťaťa do herného areálu súhlas jeho zákonného zástupcu. Zmena zákona nám umožnila systém zjednodušiť zverejním informácie, že na miniTrnave budú vyhotovované fotografické zábery a videozáznamy, ktoré budú použité na ďalšiu propagáciu projektu v tlačenej a elektronickej podobe. Ak s tým zákonný zástupca dieťaťa nebude súhlasiť, môže vzniesť námietku priamo na stanovišti Matriky,“ informuje K. Haršányiová.

Podujatie sa pôvodne malo konať každé dva roky, deti si ho však okamžite zamilovali a tak sa Mesto

Trnava rozhodlo organizovať ho každoročne. Pochvalujú si ho aj rodičia – na celé tri týždne počas letných prázdnin majú totiž výborný program pre svoje deti, navyše zadarmo a bez potreby vopred sa prihlasovať. Byť občanom miniTrnavy je nielen zábavné, ale aj poučné – kde inde si môžu deti bez obáv vyskúšať, ako to chodí v ozajstnom svete? O tom, že tento projekt má zmysel, svedčí aj minuloročná denná účasť vyše tristo detí. Vlani mesto detí navštívilo viac než 4 200 ľudí.

Prípravy na otvorenie miniTrnavy sú momentálne v plnom prúde, od začiatku roka sa konajú workshopy a školenia vedúcich jednotlivých stanovišť, čoskoro sa na zimný štadión začne zväzovať materiál a vybavenie. Organizátori sa už teraz tešia na tohtoročných miniobčanov, ktorí mestu detí prídu vdychnúť život. ■

(red), foto: kamarian photography

Letný Trnavský blšák aj so swapom rastlín .....

„Vyletnite“ si svoj šatník a nájdite originálne kúsky oblečenia, knihy na dovolenkové cesty, či skvelé hračky pre deti. Už 20. júla 2019 v čase od 9.00 do 13.00 h na Hlavnej ulici a Nádvorí ponúknu predajcovia a predajkyne na Trnavskom blšáku veci, ktoré už nepotrebujú a chcú posunúť ďalej.

V toto letné doobedie sa určite oplatí prísť poprechádzať sa po pešej zóne v Trnave a za „babku“ uloviť dáku parádnou vecičku. Se-

demdesiat predajcov a predajkyň ponúkne rozmanité predmety od výmyslu sveta: originálne starožitné kúsky z čias starých rodičov, šaty, detské oblečenie, keramické misky alebo šálky, hodiny, autíčka či veci do domácnosti. Na svoje si určite prídu i vášniví čitatelia alebo zberatelia kníh a za dobrú cenu budú môcť doplniť svoje knižnice.

Skvelá atmosféra pouličného trhu bude doplnená i swapom rastlín na Nádvorí – výmenou rastlín či ich odrezkov. Je to skvelá príleži-

tosť ako si rozšíriť svoju zbierku izbových kvetín, spoznať nových ľudí a užiť si krásny júlový deň. Trnavský blšák a swap organizuje Bronco, n.o. v spolupráci s Mestom Trnava. ■

(mkv)

Mestská samospráva opäť získala dve Zlaté vedrá vo vyhodnotení Odkazu pre starostu . . . .

Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (Slovak Governance Institut – SGI) 6. júna 2019 udelil ôsmim slovenským mestským samosprávam ocenenie Zlaté vedro za najlepšie výsledky v riešení občianskych podnetov na portáli Odkazprestarostu.sk. Rovnako ako v roku 2018 má Trnava aj tento rok dva dôvody na radosť – opäť zvíťazila medzi mestami s počtom obyvateľov nad 20 000 v kategórii komunikácie aj v kategórii riešenia podnetov. Zlaté vedro sa už stáva trnavskou tradíciou, naša mestská samospráva toto ocenenie žne každoročne už od jeho vzniku v roku 2013.

Dôvodom je rýchlosť reakcií na podnety občanov a miera ich úspešného vyriešenia. Hodnotitelia hodnotili každý podnet jednotlivo, bodovali náročnosť ich riešenia na stupnici od 1 po 5. V oboch kategóriách sa v záverečnom vzorci prihliadalo aj na celkový počet prijatých podnetov. V komunikácii sa brala do úvahy rýchlosť a profesionalita odpovede, aj postupné informovanie o stave riešenia podnetu či komunikácia s občanmi. Za rok 2018 prišlo na trnavskú samosprávu 1 236 podnetov, z toho bolo vyriešených 593 podnetov. V kategórii riešenia podnetov bola po Trnave druhá samospráva mestskej časti Bratislava-Rača s množstvom 508 podnetov ročne, čo je menej ako polovica trnavských. Tretie v riešení podnetov bolo

mesto Levice. Medzi samosprávami do 20 000 obyvateľov zvíťazilo v tejto kategórii mesto Senec so sto tridsiatimi štyrmi vyriešenými podnetmi, druhý bol Púchov a tretie Malacky.

V kategórii komunikácie s občanmi sú na druhom mieste po Trnave Levice a na tretom Prievidza. Spomedzi samospráv pod 20 000 obyvateľov najlepšie komunikujú Malacky, po nich Púchov a tretia je Stupava.

„Zlaté vedrá pre Trnavu sú výsledkom usilovnej a nadštandardnej práce zamestnancov mestského úradu, ktorí sa zaoberajú každým podnetom. Nie všetko sa dá vyriešiť, nie všetko je možné vyriešiť ihneď, ale objektívne hodnotenie v porovnaní s ostatnými slovenskými mestami ukázalo, že trnavská

samospráva berie podnety občanov vážne a dôsledne sa im venuje. Ďakujeme všetkým občanom, ktorí nás prostredníctvom tohto portálu upozorňujú, čo je potrebné v našom meste zlepšiť a ďakujeme aj našim zamestnancom, ktorí prijatým podnetom venujú adekvátnu pozornosť,“ povedala referentka pre Odkazprestarostu.sk Miroslava Kuracinová Valová z kancelárie primátora. ■

Odkaz pre starostu (OPS) je stránka, ktorú v roku 2010 vytvorila mimovládna organizácia Inštitút SGI. Obyvatelia miest a obcí môžu jej prostredníctvom ohlasovať svojim samosprávam rôzne nedostatky a problémy vo verejnom priestore a komunikovať o možnostiach ich riešenia.

(vm)

Trnava si vybicyklovala zatiaľ najlepšie umiestnenie v súťaži Do práce na bicykli . . . . .

Štyristodva cyklistov zaregistrovaných v stodvadsaťjednom tímoch počas mája jazdilo do práce a späť na dvoch kolesách. Dovedna prešli 47 182,01 km a ušetrili naše životné prostredie od 12 576,85 kg CO₂. Také sú aktuálne výsledky celoslovenskej súťaže Do práce na bicykli, v ktorej nemohla Trnava chýbať ani tento rok. Hlavnou myšlienkou kampane organizovanej Ministerstvom dopravy a výstavby SR je podpora udržateľnej mobility a motivácia verejnosti využívať alternatívne spôsoby dopravy v meste.

Trnava si tento rok vybicyklovala zatiaľ najlepšie umiestnenie v súťaži Vďaka súťažiacim z trnavských firiem, medzi ktorými boli tradične aj zamestnanci Mesta Trnavy, sa naše mesto medzi slovenskými samosprávami umiestnilo počtom jžd aj najazdených kilometrov na piatom mieste. Ide o zatiaľ najvyššie umiestnenie Trnavy počas šesťročnej histórie jej zápolenia. Trnavské tímy tento rok uskutočnili

6 664 jžd, čo znamená priemerne 117,37 km na jedného účastníka.

Okrem celoslovenského rebríčka sa výsledky vyhodnocujú aj na lokálnej úrovni. Slávnostné vyhlásenie nás čaká v júli na trnavskej radnici, pre víťazov sú pripravené pekné ceny.

Najviac kilometrov, až 3 294,37, najazdili dovedna členovia tímu Cestári TTSK Juraj Masár, Terézia Kuchárová a Imrich Vajas.

S počtom 162 jžd obsadili prvé miesto členky tímu Bike-Jednota Jana Budinská, Oľga Tarková, Alexandra Rády a Jana Kalivodová. Spomedzi jednotlivcov najviac najazdil Juraj Masár z tímu Cestári TTSK, ktorý má na svojom konte 2 405,09 km.

Najviac jžd, 49, uskutočnil Michal Patzelt z tímu MaJaMi. Víťazom bonusovej kategórie sa stal Miroslav Nemeček z tímu Žoskári. ■

(eu)

Z dotazníka Intensify vyplýva, že mnohí mladí nevedia, ako šetriť energiou a vodou.....

Tisícdvostoosemdesiattri respondentov odpovedalo od konca marca do polovice mája tohto roku na otázky v anonymnom dotazníku, ktorý spustila trnavská mestská samospráva v rámci medzinárodného projektu Intensify zameraného na zníženie emisií CO₂ prostredníctvom intenzívneho zapojenia širšej spoločnosti. Cieľom bolo zmapovanie správania a úrovne vedomostí Trnavčanov o možnostiach šetrenia energiou. Napriek tomu, že v médiách je dostatok informácií o globálnom otepľovaní a opatreniach, ktoré by malo ľudstvo ihneď vykonať, aby tento trend aspoň spomalilo, z vyhodnotenia dotazníka vyplýva, že v oblasti osvetvy bude ešte veľa práce.

Zmeny v prístupe k životnému prostrediu by mali nastať na všetkých úrovniach. Hlavnou úlohou v druhom semestri implementácie projektu Intensify je preto zvýšiť informovanosť obyvateľov mesta o tom, ako môžu aj oni prispieť k zníženiu emisií CO₂. Vzhľadom na fakt, že neodvratné následky zmeny klímy sa najviac dotknú dnešných mladých ľudí, autori dotazníka sa zamerali najmä na žiakov posledných ročníkov základných škôl, stredoškolských a vysokoškolských študentov.

„Dá sa povedať, že sme hľadali do budúcnosti. A z diskusie na druhom tematickom stretnutí účastníkov projektu v Trnave vyplynulo, že aj preto môžu byť najlepšou cieľovou skupinou v Trnave žiaci, študenti a ich učitelia, lebo študenti potrebné informácie odovzdávajú doma v rodinách a učitelia ďalším študentom,“ povedal energetický manažér mestského úradu Matúš Škvarka.

Elektronický dotazník bol propagovaný a zverejnený online na webovej stránke a facebookovom profile Mesta Trnava. S prosbou o jeho vyplnenie boli priamo oslovení zamestnanci mestského a krajského úradu aj riaditelia základných a stredných škôl, ktorí dotazník posunuli pedagógom a študentom v rámci hodín informatiky. Hromadne ho vyplňali aj študenti Univerzity sv. Cyrila a Metoda, ktorá je jedným z partnerov projektu Intensify. Vyplniť ho mohli aj tí Trnavčania, ktorí si všimli plagáty s výrazným textom a QR kódom na verejných miestach a v mestských autobusoch.

Dotazník obsahoval devätnásť otázok rozdelených do troch skupín. Otázky v prvej skupine sa týkali

veku, vzdelania, povolania a miesta bydliska. Otázky v druhej skupine zisťovali postoj respondentov k problematike, napríklad, či separujú odpad, ako sa po meste prepravujú, či nakupujú lacné tovary z Ázie a zo zámoria, používajú plastové obaly atď. V poslednej skupine boli otázky zamerané na vedomosti, napríklad, či respondenti vedia, ktoré činnosti najviac znečisťujú ovzdušie emisiami CO₂ alebo akou mierou sa sami na plytvaní energiou podieľajú.

„Najviac odpovedí, takmer 35 percent, máme zo vekovej skupiny 15 – 20 rokov, najmenej, necelé 3 percentá, nad 60 rokov. Väčšinou ide o študentov bývajúcich v Trnave a okolí. Pokiaľ ide o preferovaný spôsob dopravy, je potešujúce, že dominuje chôdza, na druhom mieste je však auto a až po ňom nasledujú mestská hromadná doprava a bicykel. Aj v nákupe lacného tovaru z Ázie je priestor na zlepšenie, lebo len necelých 33 percent respondentov nikdy týmto spôsobom nenakupe, ale zatiaľ ťažko povedať, či sa to dá dosiahnuť zmenou správania, alebo je nutná zmena politiky – zavedenie cla na malé balíčky. Na otázku, ako dlho sa respondenti sprchujú, bolo až vyše 36 percent odpovedí nad desať minút a vyše 32 percent nad päť minút, čo je naozaj veľa. Optimálny čas, ak nechceme plytvať vodou a energiou, by mal byť menej ako päť minút. V tejto súvislosti je pozoruhodná aj skutočnosť, že viac ako 70 percent odpovedajúcich nevie, koľko elektriny a vody minú za mesiac, to znamená, že svoju spotrebu nesledujú. Na základe týchto výsledkov teda môžeme povedať, že na poli osvetovej činnosti o mož-

nostiach šetrenia energiou budeme mať ešte veľa práce,“ povedal Matúš Škvarka.

Na tento účel však musí Mesto Trnava najprv navrhnuť najvhodnejší spôsob komunikácie s verejnosťou. Odpovede na otázku, ako vytvoriť, spustiť a riadiť finančne nenáročnú platformu, ktorá rozvinie a spopularizuje víziu projektu, hľadali partneri projektu Intensify na pracovnom stretnutí s názvom Digitálne sociálne platformy 20. – 24. mája 2019 v španielskom meste Vitoria-Gasteiz.

„Pracovali sme v skupinách, pričom každá mala vytvoriť svoj variant. My sme ponúkli základnú logickú mapu fungovania takejto digitálnej sociálnej platformy. Čo sa týka funkcie, mala by byť naviazaná na monitoring spotreby energií, ktoré sa prepočítajú na emisie. Ak sa niekde zrealizuje nejaké úsporné opatrenie, mala by sa znížená CO₂ stopa prejavovať na grafe v nasledujúcom období. V princípe bude základ u všetkých účastníkov projektu rovnaký, ale každý región má alebo bude mať aj svoje špecifické požiadavky,“ dodal Matúš Škvarka.

Do projektu Intensify, ktorý potrvá do 31. mája 2023, sa Trnava zapája ako jediné slovenské mesto spoločne s partnermi z Portugalska, Nemecka, Španielska, Chorvátska, Litvy, Talianska, Írska a Anglicka. ■

Projekt Intensify sa realizuje aj vďaka finančným prostriedkom EÚ v rámci operačného programu Interreg Europe.

Martin Jurčo, foto: autor

V endoskopickej ambulancii držia krok so svetom, pacienti sa nemusia báť vyšetrení .....

V našom seriáli o trnavskom zdravotníctve sa zhovárame väčšinou o minulosti. Ale takmer vo všetkých doterajších rozhovoroch sme porovnávali súčasnosť s obdobím, keď sa prístrojová technika najmä pri vyšetreniach len veľmi pomaly dostávala do praxe. Dnes sa technické možnosti významne menia takmer každých päť rokov. Pozitívom je, keď sa aj v našich podmienkach darí držať krok so svetovými možnosťami, alebo aspoň európskymi. Príkladom je najnovšia prístrojová technika v endoskopickej ambulancii trnavskej Fakultnej nemocnice. Viac nám o nej aj o najnovších endoskopických spôsoboch liečby niektorých ochorení povedal gastroenterológ vo Fakultnej nemocnici Trnava Rastislav Husták, ktorý je súčasťou medzinárodného tímu v IKEM Praha, ale aj pedagógom Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity.

■ Akých oblastí sa dotýka prístrojová technika, ktorá vám spresňuje mnohé vyšetrovacie metódy?

- Gastroenterologická ambulancia je službou predovšetkým pre pacientov, ktorí ležia u nás vo Fakultnej nemocnici a len časť sú ambulanti pacienti. Podľa toho rozlišujeme, aké výkony robíme. Bežné privátne gastroenterologické ambulancie sa zameriavajú na vyšetrenie tráviaceho traktu gastro a kolonoskopiou, teda vyšetrenia žalúdka a hrubého čreva, prípadne riešia množstvo funkčných ochorení tráviaceho traktu. My robíme okrem spomínaných vyšetrení aj skupinu zložitejších výkonov ako odstraňovanie polypov pažeráka, žalúdka či hrubého čreva, ktoré sú v ambulatných podmienkach vysoko rizikové z pohľadu možných komplikácií, kde je v niektorých prípadoch potrebná aj dostupnosť chirurga. Navyše realizujeme endoskopické vyšetrenia žľčových ciest, ktoré sa bežne nevykonávajú v ambulatných podmienkach. Snažíme sa určiť povahu zúžení v žľčových cestách, ktorých časť tvoria nádory, i odstraňovať žľčové kamene zo žľčovodov – nie žľčníka – pri veľmi špecializovanej endoskopickej technike, tzv. ERCP. Jej neoddeliteľnou súčasťou je aj cholangioskopické vyšetrenie, pri ktorom sa veľmi tenkým endoskopom, ktorý má približne 5 milimetrov, dostávame do žľčových ciest a môžeme presnejšie určiť povahu zúžení, vylúčiť nádor alebo rozbiť veľký a tvrdý kameň, ktorý nebolo možné vybrať,

Rastislav Husták a endoskopická sestra Eva Kollarovičová

a podstúpiť chirurgický výkon je príliš rizikové. Toto vyšetrenie je zatiaľ dostupné len na troch pracoviskách na Slovensku, okrem nás len v Ružomberku a v Košiciach. Logickým vyústením riešenia problematiky ochorení žľčových ciest a podžalúdkovej žľazy je endosonografia (EUS), s ktorou začíname u nás. Ako EUS vyšetrenie funguje? V princípe je to gastroskop rozšírený o malú sonografickú sondičku na konci hadice endoskopu. Toto vyšetrenie umožňuje urobiť detailné zobrazenie niektorých štruktúr, ktoré bežne v magnetickej rezonancii alebo CT nie sú tak dobre odlíšiteľné – rádovo v milimetroch. Toto vyšetrenie je dôležité najmä pri vylúčení karcinómu pankreasu (podžalúdkovej žľazy), ktorý v našich končinách v posledných rokoch výrazne narastá a dokonca aj u štyridsiatnikov – hlavne fajčiarov a pacientov s cukrovkou. Histologický nález takéhoto ochorenia

totiž v bežných podmienkach nie je jednoduché určiť. Pri EUS je možné odobrať vzorku z patologického nálezu a určiť tak jeho povahu. Základné informácie o ďalšom postupe teda dávame my, či už chirurgovi, alebo onkológovi.

■ Kým v minulosti sa prístrojová technika pri mnohých funkčných vyšetreniach rozvíjala po desiatkach rokov, dnes je modernizácia záležitosťou každého roka. Momentálne pripravujete aj rekonštrukciu endoskopickej ambulancie, keďže prístrojov je veľa a aj pacient musí mať istý komfort. Navyše, nejde už len o diagnostiku.

- Napríklad, okrem pracoviska v Martine sme jediným pracoviskom, ktoré rieši nielen diagnostiku, ale aj viaceré endoskopické techniky liečby achalázie, vrátane POEM. Achaláziu charakterizuje porucha vyprázdňovania pažeráka, keď pažerákový sval stráca schopnosť

posúvať stravu smerom k žalúdku a sval na mieste prechodu medzi pažerákom a žalúdkom je vo veľkom kŕči. Pred desiatimi rokmi bola možnosť riešenia achalázie buď operáciou, alebo zavedením tzv. dilatačného balóniku, ktorým sme tento kŕč uvoľnili. To zväčša pacientovi pomohlo na pár rokov, a potom sa záchvat u niektorých musel opakovať. Dnes máme novú endoskopickú metódu – POEM. Výhodou je, že máme v našom tíme dvoch popredných českých gastroenterológov, docenta Jána Martínka a Filipa Závodu. Posledných päť rokov nás školiť v endoskopii tohto vysokého levelu. Vďaka tomu sa nám podarilo zaviesť techniku liečby achalázie aj u nás. V princípe odbočuje od chirurgie, ktorá je invazívna skrz rezanie kože na bruchu alebo hrudníku, a môže mať komplikácie. My operujeme cez ústa. Špeciálnymi krokmi vieme sval v kŕči prerezať, uvoľniť zovretie a zlepšiť pacientovi kvalitu života. Docent Martínek má napríklad v IKEM Praha odoperovaných okolo tristo pacientov s výborným klinickým zlepšením a aj keď táto metóda je vo svete už niekoľko rokov bežná, na Slovensku sa postupne dostáva do praxe a Trnava bola prvým pracoviskom, kde sa POEM na Slovensku začal realizovať. Ďalšou novou technikou, známou 4 až 5 rokov vo svete len na koncových veľkých pracoviskách, pre pacientov s problémami so žalúdkom je liečba závažnej gastroparézy. Jednoducho povedané, ide o poruchu vyprázdňovania natráveného obsahu žalúdka do tenkého čreva, čím strava stagnuje v žalúdku i po niekoľkých hodinách. Ochorenie sa prejavuje pocitom plnosti, nafúknutím hornej časti brucha po najedení sa a hlavne napínaním na zvracanie nalačno či samotou potrebou vracania ešte pred konzumáciou jedla. Opäť sme jediní na Slovensku, ktorí to vieme liečiť, podobne ako v IKEM Praha s docentom Martínkom. Pacienta po endoskopickej liečbe sledujeme v pravidelných intervaloch a predbežné výsledky poukazujú na fakt, že liečba je efektívna.

■ Keď postupujeme v tráviacom trakte, tak novinkou, ktorá je nádejou pre pacientov s mnohými chronickými chorobami, je fekálna transplantácia.

- Fekálna bakterioterapia – transplantácia stolice, FMT, je liečebná metóda, pri ktorej je stolica zdravého, dopredu vyšetreného darcu, príbuzenského alebo nepríbuzenského, prenesená rôznymi spôsobmi do tráviaceho traktu chorého pacienta. Metóda sa využíva najmä v liečbe ťažkých, pretrvávajúcich a opakujúcich sa hnačkovitých ochorení, vyvolaných baktériou *Clostridium difficile*. Úspešnosť tejto metódy v liečbe klostrídiovej črevnej infekcie je udávaná nad 90 percent. Najčastejšou príčinou tejto hnačky je nesprávna alebo neprimerane dlhá liečba antibiotikami. A v čom takáto liečba spočíva? Laboratórium Trnavskej univerzity nám pripraví suspenziu vyrobenú zo stolice, tá sa natiahne do striekačky a cez kanál endoskopu sa podáva do hrubého čreva. Preferujeme práve kolonoskopické podanie, ktoré vyžaduje o niečo vyššiu účinnosť. Na naše prekvapenie je liečebný efekt taký dobrý, že sa nemusia podávať ďalšie preparáty navyše. Táto metóda vo svete úspešne funguje už desať rokov, u nás sa len postupne zavádza. Okrem nás ju skúšali aj na iných pracoviskách Slovenska. Vďaka Trnavskej univerzite a jej Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce sme túto metódu posunuli na vyššiu úroveň. Ide o vytvorenie tzv. „banky stolíc“, teda archiváciu stolíc formou hlbokého zmrazovania (mínus 80°C), tak aby sme spomínaný preparát pre pacienta mali pripravený hneď na podanie. Máme na to už aj technické vybavenie a podporu kolektívu katedry Trnavskej univerzity. Aj keď táto liečba ešte nie je vecou štandardu, postupne sa dostáva do praxe. Okrem klostrídiovej infekcie bola FMT podávaná aj u pacientov s Crohnovou chorobou alebo ulceróznou kolitídou, u ktorých bežná i biologická liečba nefungovala. Prvé výsledky majú sľubnú efektívnosť, i keď treba podotknúť, že zatiaľ je to skôr experimentálna liečba určená pre veľmi malú skupinu pa-

cientov s týmto ochorením a podanie musí lekár prebrať s pacientom osobitne.

■ Dnes už je u vás na oddelení bežná aj biologická liečba pacientov s črevnými ochoreniami ako je napríklad Crohnova choroba či ulcerózna kolitída.

-Naša lekárka Denisa Kudlová sa stará asi o päťdesiatku pacientov, ktorí dostávajú biologickú liečbu. Práve v Trnave máme centrum na aplikáciu týchto liečiv. Pacientom sa podáva biologicky aktívna látka, ktorá ovplyvňuje („potláča“) imunitný systém a bráni zhoršovaniu samotného ochorenia. Biologická liečba je zvažovaná tam, kde základná tabletová liečba nefunguje, choroba napreduje a hrozí, že pacient by prišiel o časť tráviaceho traktu. Pozitívom je, že už to nie je liečba finančne extrémne náročná ako niektoré historicky prvé biologiká, je dostupná a pomerne vysoko efektívna. Keď to porovnáme, naše cholangioskopické vyšetrenie je vôbec najdrahšie a stojí rádovo tisícky eur. Nielen pri takejto liečbe musíme selektovať vhodných pacientov, u ktorých sa očakáva benefit vyšetrenia. Pri niektorých ochoreniach sú totiž oveľa lacnejšie a bežnejšie metódy, ktoré urobia rovnakú službu. A na margo všetkých vyšetrení, ktoré sme spomínali, treba dodať, že intenzívne komunikujeme s onkológmi, ale aj s rádiológmi pri určovaní ďalšieho postupu vo využití rôznych metód vyšetrovania či terapie.

■ Akého spektra pacientov sa všetky tieto vyšetrenia dotýkajú? Dá sa to nejak špecifikovať?

- Vyšetrujeme prevažne pacientov hospitalizovaných v nemocnici, kde je toto vyšetrenie súčasťou liečebno-diagnostického postupu. V rámci národného skríningového programu kolorektálneho karcinómu sú to pacienti prevažne v 50. roku života, respektíve vyselektovaná vysokoriziková skupina príbuzných s rakovinou hrubého čreva, povedzme, pred 50. rokom života, či iní s ťažkosťami charakteru nejasných hnačiek, krvácania z konečníka a podobne. Pokiaľ ide o gastroscopiu, vyšetrujeme aj mla-

dých ľudí. Neraz však práve tých odhovárame od takýchto vyšetrení, niekedy stačí málo: liek na kyslosť žalúdka a ťažkosti pominú. U rovnakých pacientov po štyridsiatke, keď popisujú rôzne symptómy nafúknutia, bolesť pri hltaní, pálenie za hrudnou kosťou či nechcený pokles hmotnosti, to všetko môže svedčiť o bežnom ochorení žalúdka či pažeráka, ale aj byť predzvesťou závažnejšieho onkologického ochorenia. A pri týchto pacientoch musíme byť akosi viac v strehu. Podobne, ak ide o gerontologických pacientov, ktorých je v poslednom období veľké množstvo.

■ **Pôvodne ste pôsobili v Košiciach, v Trnave ste päť rokov. Ako sa vyvíjajú všetky tieto metódy? Sledujete to aj napriek tomu, že pôsobíte v odbore relatívne krátko?**

- Najväčšie možnosti ako vidieť, kam sa endoskopia a gastroenterológia posunuli, je návšteva špičkových pracovísk v Európe a v USA. Ale aj u nás vidím výrazný technický posun. Platí ale stará pravda, že bez jedinečného tímu lekárov ako Denisa Kudlová, Martin Habiňák, Ján Ušák, Filip Závada a doc. Ján Martínek, podpory kolegov, priateľov, rodiny, endoskopických sestier, pomocného personálu a vedenia kliniky či nemocnice, by tento posun k lepšiemu nebol možný. Netvrdím že to bola jednoduchá cesta. Všeobecne platí, o to viac dnes, že pri takýchto vyšetreniach musí mať lekár na pacienta viac času, aby sa mu mohol venovať a určiť správny postup diagnostiky pri rešpektovaní zásady efektivity za rozumnú cenu. Jednoznačným trendom je

posúvanie endoskopie do priestoru miniinvazívnej chirurgie, najmä z pohľadu liečenia niektorých ochorení, o ktorých sme už hovorili: polypy, achalázia, gastroparéza či iné štrukturálne alebo funkčné poruchy tráviaceho traktu. Veľakrát preberáme iniciatívu pri rozhodovaní, či problém riešiť najprv endoskopicky, a potom sa podľa výsledkov histológie rozhodujeme pre ďalší, radikálnejší chirurgický krok. Keď to zhrniem, za desať rokov sme sa dostali k lepšej kvalite zobrazovacích techník a zlepšeniu tolerovateľnosti vyšetrenia. U nás, s veľkou vďakou najmä anesteziologickému tímu, môže byť pacient uspaný a každé endoskopické vyšetrenie potom znáša podstatne pohodlnejšie. Preto by v dnešnej dobe nemal mať pacient už strach zo zákrokov, aké gastroenterológia ponúka. ■

(eu)

Mesto Trnava ponúka seniorom aj v tomto roku rôzne zľavy, zvýhodnenia a podujatia...

Ani tento rok Mesto Trnava nezabúda na skôr narodených občanov a prináša im množstvo výhod a zaujímavých podujatí. Aktuálna ponuka benefitov pre seniorov zahŕňa kultúrne a športové aktivity, zníženie daní a poplatkov, rôzne sociálne služby, zľavy na prepravu v mestských autobusoch, zľavy na obedy a mnohé ďalšie zvýhodnenia. Mestská samospráva pripravuje pre seniorov a ich príbuzných aj novú webovú stránku socialneslužby.trnava.sk, na ktorej nájdú prehľad dostupných sociálnych služieb, organizácií aktívnych v sociálnej oblasti a ďalšie užitočné informácie.

Od 1. júla 2019 si môže každý senior, ktorý preukáže dosiahnutie seniorského veku a trvalé bydlisko v Trnave, vyzdvihnúť na mestskom úrade päť vstupeniek do trnavských kín na tento kalendárny rok.

Seniori vo veku nad 60 rokov a osoby s ŤZP s trvalým pobytom v našom meste majú zľavnený vstup na kúpalisko Castiglione za 0,20 eura počas pracovných dní a 0,50 eura cez víkend. Aj na kúpalisku Kamenný mlyn stojí počas pracovných dní od 10.00 h do 20.00 h vstupenka pre seniorov len 0,20 eura a cez víkend 0,50 eura. Na plaváreň Zátvor je počas pracovných dní od 12.50 h do 14.10 h a počas víkendov vstup pre seniorov zdarma, mimo uvedeného času zaplatia za 80 minút 1 euro. Seniori navštevujúci denné centrá môžu požiadať o bezplatný

prenájom priestorov v kultúrnych domoch na Kopánke a v Modranke na usporiadanie príležitostných kultúrnych aktivít a stretnutí. Špeciálne pre seniorov sú určené aj bezplatné podujatia Trnavské športové hry seniorov a Veľtrh pre seniorov, ktoré už tradične pripravuje mestská samospráva.

Za prepravu v mestských autobusoch zaplatia seniori nad 62 rokov 0,20 eura v hotovosti, v prípade platby čipovou kartou len 0,07 eura. V závislosti od výšky dôchodku môžu využiť aj zľavy na obed v určenej stravovni. Seniori, ktorí sú na podobné služby odkázaní, môžu požiadať o dovoz obeďu prostredníctvom opatrovateliek. Seniorov sa týka tiež zníženie daní o 50 percent z pozemkov (okrem stavebných), zo stavieb a bytov v katastrálnom území mesta, ktoré slúžia

na ich bývanie, aj garáží a nebytových priestorov v bytových domoch slúžiacich ako garáže pre motorové vozidlo používané na ich dopravu. Zníženú daň platia aj seniori vlastníci psa, ak je ich jediným zdrojom príjmu invalidný, starobný alebo vdovský dôchodok. Osoby s ŤZP sú od dane za psa oslobodené.

Seniori platia menej aj za komunálny odpad, zľava sa však nepriznáva automaticky, ale treba o ňu požiadať písomne na odbore dopravy a komunálnych služieb mestského úradu.

Viac informácií o zľavách, sociálnych službách a iných benefitoch môžu seniori získať na sociálnom odbore Mestského úradu v Trnave na Trhovej ulici 3, č. dverí 167 a 168, prípadne na telefónnom čísle 033/32 36 167 alebo 033/32 36 168. ■

Simona Jurčová, Západoslovenské múzeum v Trnave

Po stopách potoka v centre Trnavy

Dnes kráčame historickým centrom Trnavy bez toho, že by sme museli prejsť nejaký most. Keď sa zdívame na mapu Trnavy v hradbách, nájdeme stopy pravidelnej štruktúry ulíc, ale i miesta, kde ulice akoby rešpektovali niečo nám dnes neviditeľné. Trnávku v centre už nevidno, ale v minulosti bola samozrejmosťou súčasťou života Trnavčanov.

Trnava v hradbách má relatívne pravidelnú sieť ulíc. Cez hradby sa kedysi do mesta vchádzalo štyrmi bránami (sever a juh) a dvomi fortňami (východ a západ). Ich spojnice sú v tvare písmena H. Z pravidelnej siete sa tvarom vymykajú Hornopotočná a Pekárska ulica. Akoby ich krivolakosť určovalo niečo, čo musela prvotná zástavba rešpektovať. Možný vodný tok tu dnes len tušíme.

Texty o dejinách Trnavy spomínajú, že stredoveké sídlisko sa sformovalo v širokej doline potoka Trnávky. V minulosti bolo údolie pravidelne zaplavované, a tak sa naši predkovia museli zaoberať aj reguláciou vodného toku. Trnávku využili na poháňanie mlynských kolies i ako súčasť fortifikačného systému mesta.

Pri Pažitnom mlyne sa tok Trnávky v minulosti rozdeľoval do dvoch ramien. Jedno z ramien stále vidíme, prechádza pod západnými hradbami, časť pri južných hradbách je prekrytá, no opäť ju môžeme sledovať pri Ružovom parku a ďalej na juh von z mesta. Na starších mapách (vojenské mapovania z 18. a 19. storočia) vidno aj druhé rameno – tzv. Mlynský potok, neskôr aj konský potok. Napájal rybník za severnými hradbami, ktorý evidovali Trnavčania ešte začiatkom dvadsiateho storočia. Potok tiekol centrom mesta, na Hornopotočnú ulicu vtekal popod hradby a počas existencie mestského mlyna poháňal jeho koleso. V prvej polovici 19. storočia bol jeho tok prekrytý.

Krátky návrat lások na Hornopotočnú ulicu v roku 1975, fotografia z archívu Bohuša Kráľoviča

Malba neznámeho autora podľa grafiky Jägra z polovice 18. storočia s vyznačením potoka v centre mesta

Pohľad z mestskej veže na časť námestia a juhovýchod mesta s Paulínskou ulicou, pohľadnica okolo r. 1900

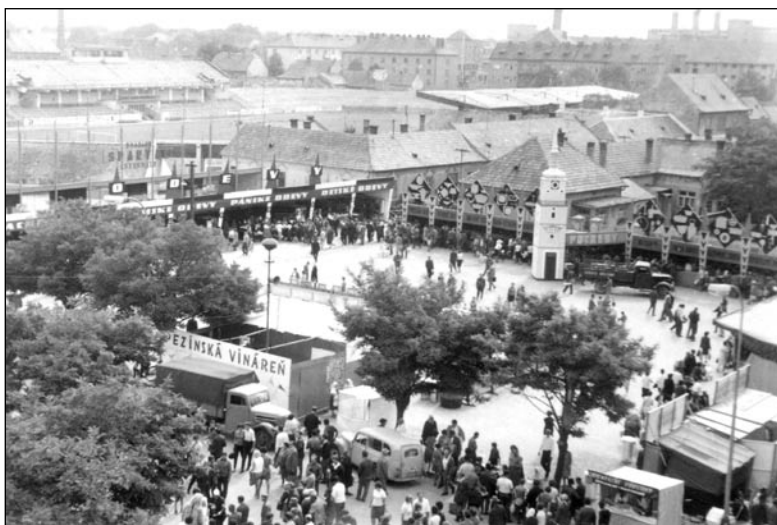

Obchody na Dolnopotočnej ulici koncom tridsiatych rokov 20. storočia, fotografia z archívu Táne a Olgy Jamborových

Procesia na Paulínskej ulici niekedy po prekrytí potoka v štyridsiatych rokoch 20. storočia, fotografia z archívu Jany Forrovej

Pohľad na tradičný trnavský jarmok na parkovisku vedľa štadióna Spartaka v šesťdesiatych rokoch 20. storočia, zdroj: fotoarchív Západoslovenského múzea v Trnave

Potok teda kedysi tiekol centrom mesta a na viacerých miestach sa nachádzali mosty a lávky. O mostoch, brehoch a mlynoch v centre nám zostali stopy v archívnych dokumentoch. V 15. storočí sa spomína most v severnej časti námestia, ktorým sa prechádzalo na Hviezdoslavovu ulicu, išlo teda o najdôležitejší most v meste. Istý

maliar Bartolomej býval v roku 1495 v dome na moste. Na Trnávke v centre sa spomínajú v 15. storočí minimálne dva mlyny – na Hornopotočnej a Dolnopotočnej ulici.¹

Na Paulínskej ulici je archeologicky doložené pôsobenie garbiarov pri vodnom toku už od stredoveku.² Pri stavbe budovy Generál-

neho riaditeľstva Tatraskla oproti Kostolu sv. Jozefa sa našli stopy po dvoch drevených mostoch cez Trnávku – jeden bol možno iba lávkou, ale starší most bol vybudovaný ešte pred postavením kostola.³ Na obrazových materiáloch z 18. a 19. storočia je na potoku v centre zaznačených viac lávok a mostov. Prítomnosť vody vidieť i dnes vo vyhĺbenej jame s rákosím a bujným porastom v susedstve budovy MTF STU. Mestský inžinier Jozef Bayer spomína žalostný stav mestskej kanalizácie v r. 1938: „Stredom mesta, ktorá čiastka je najhustejšie obývaná úzkymi uličkami, preteká mlynský náhon bývalého vodného diela v celej dĺžke cca 1400 m a priemerne 4 m široký, do ktorého sa svádza všetka odpadová voda z celej časti mesta medzi hradbami, takže je vlastne žumpou starého mesta. Náhon je po dĺžke 697 m preklenutý, kým ostatná čiastka je otvorená.“⁴

¹ RÁBIK, Vladimír: Trnava. In: ŠTEFÁNIK, Martin, LUKAČKA, Ján a kol. 2010. Lexikón stredovekých miest na Slovensku. Historický ústav SAV Bratislava, 2010. ISBN 978-80-89396-11-5, s. 529

² URMIŇSKÝ, Jozef: Najstaršie dejiny Trnavy vo svetle archeologických nálezov. In: ŠIMONČIČ, J. a kol. 2010. Dejiny Trnavy, zväzok prvý. Mesto Trnava 2010, ISBN 978-80-970498-5-0, s. 64

³ Tamže, s. 66

⁴ BAYER, Jozef: Projekt sústavnej kanalizácie a vodovodu mesta Trnava. In: KOL. AUTOROV. 1938. Trnava 1238-1938. Trnava : Rada mesta, 1938. s. 390

Potok na Paulínskej v odkrytej podobe si dnes pamätá len zopár trnavských seniorov. V dvadsiatom storočí bol v severnej časti Paulínskej ulice prekrytý, odkryté rameno bolo až za mostom pred Kostolom sv. Jozefa. Na moste sa nachádzala socha sv. Jána Nepomuckého. Dobové texty spomínajú na týchto miestach trh s melónmi, ktorý zachytil na jednom zo svojich obrazov aj akad. maliar Svatopluk Havrлік v roku 1935. Potok bol v prvej polovici 20. storočia už len stokou, ktorá ulicu špatila, bol rajom pre potkany a v lete navyše aj zapáchal. Jeden z pamätníkov Trnavčan MVDr. Július Molnár si spomína na kolorit starej Trnavy v čase jeho mladosti: „Pri Trnávke na Paulínskej prichádzali v lete predávať melóny trhovníci z Vlčian pri Nových Zámkoch. Ľudia ich jedli a zvyšky hádzali do potoka. V Trnave vtedy pôsobila skupina tzv. kanálových kmínov. Skupinu tvorili traja – štyria dobre zorganizovaní muži, ktorí operovali medzi 12. až 14. hodinou, keď mali obchodníci pauzu. Na Paulínskej vliezli pod mostom do potrubia s Trnávkou a prešli tadiaľ až na Hornopotočnú ulicu. Zistili, že časť kanála končí akurát pod obchodom starého Laiffera. Vyliezli v obchode presne pod pultom. Neboli chamtiví, vždy vzali len zopár vecí z obchodu, takže si to majiteľ spočiatku nevšimol. Raz však bol v rámci spomínanej pauzy predávať na trhu na námestí a získal vyššiu tržbu, tak si ju išiel zaniest' do kasy v obchode. Načapal tam kmínov, takpovediac, in flagranti. Na pomoc si zavolał správcu z neďalekej evanjelickej školy (mala vchod na Holého ulici a susedila s pozemkom obchodníka). Ten bol zároveň žandár, privolał pomoc a spolu zlodějov pochyťali.“⁵ Potok na Paulínskej prekryvali začiatkom štyridsiatych rokov 20. storo-

Vytahovanie auta z Trnávky vedľa Mestských parných kúpeľov v Trnave, tridsiate roky 20. storočia, fotografia z archívu Petra Martinkoviča

Most a lávka na ramene Trnávky vedľa Emmerovej vily (dnes Kalokagatia) na katastrálnej mape z roku 1895

Most a lávka na ramene Trnávky na mape z r. 1938

⁵ Rozhovor autorky s Dr. Molnárom 25. 8. 2018

Situácia pri štadióne na mape z r. 1977

čia v rámci projektu kanalizácie mesta a neskôr bol na prekrytom koryte trh.

V časoch, keď bolo koryto Trnávky ešte odkryté, sa na juhu Paulínskej ulice nachádzali dva mosty. Cestným mostom sa prechádzalo po ulici Dolné bašty ponad Trnávku. Pravdepodobne menší most alebo lávka boli na ceste, ktorá viedla od parku za bývalým kláštorom (dnes amfiteáter) poza južné hradby (dnes miesto medzi hradbami a City Arénou) k Emmerovej vile (Kalokagatia). Na danom mieste v minulosti z logických dôvodov okrem hradieb iná zástavba nebola. Zasahovala tam len záhrada Spolku trnavských ostrostrelcov. Strelci si vybrali miesta, ktoré sa nachádzali za hradbami a boli formálne oddelené od obývanej časti, aby nedochádzalo k nehodám pri streľbe. Strelnice bývali oddelené múrmi a často ich lemovali aleje alebo vodný tok.

Keď si porovnáme situáciu na katastrálnej mape z roku 1895, na mape z roku 1938 a na mape Trnavy z roku 1977, zistíme zmeny v zástavbe na tomto území. Kým na katastrálnej mape nie je vyznačená plocha športoviska, na zvyšných dvoch už je aj štadión. Na mapách z rokov 1895 a 1938 je zakreslený tok Trnávky na Paulínskej aj s dvomi mostmi. Dĺžka pozemku záhrady starej strelnice

na východe presahuje líniu radovej zástavby na Paulínskej ulici. Mapa z roku 1977 zachytáva situáciu bez strelnice, ale s detským ihriskom a bez odkrytého potoka v susedstve.

Pozemok sa po polovici 20. storočia využíval dlhodobo ako parkovisko, slúžil pre autá návštevníkov hotela Karpaty (1968), prípadne návštevníkov futbalových zápasov na štadióne Spartaka. Od polovice päťdesiatych rokov 20. storočia sa tam každoročne stavali stánky počas tradičného trnavského jarmoku.

Ak sa dnes postavíme na zastávku autobusov MHD vedľa Trnávky pri Právnickej fakulte TU a zahľadíme sa smerom ku železnici, uvidíme dve stromoradia vysokých topoľov. Jedno lemujú existujúci tok Trnávky smerujúci do areálu nemocnice a druhé – za budovou bývalých Mestských parných kúpeľov, bolo zasadené pri ceste vedľa Mlýnskeho potoka. Obe stromoradia sa k sebe približujú pred traťou – tam bol aj sútok oboch ramien Trnávky.

Naši predkovia v minulosti vnímali potok v meste ako samozrejmosť, buď ho využívali, alebo ho aspoň rešpektovali. Aj keď ho časom prekryli, uvedomovali si jeho prítomnosť aj neskôr, keď ho už na povrchu nevideli. V strede pomerne širokej Paulínskej ulice je dnes nad jeho pôvodným tokom zelený pás. ■

Ľudia a udalosti . . .

■ **1. 7. 1944** – V Trnave sa narodil pedagóg a hudobník JÁN OZÁBAL, riaditeľ Pedagogickej akadémie v Modre a dirigent speváckeho zboru Harmónia (75. narodeniny).

■ **5. 7. 1869** – V Žiari nad Hronom umrel spoluzakladateľ a prvý predseda Matice slovenskej, pedagóg, publicista a biskup ŠTEFAN MOYZES, ktorý študoval v Trnave, kde jeho pamiatku pripomína ulica a pamätná tabuľa (150. výročie).

■ **5. 7. 1964** – V Bratislave umrel architekt a staviteľ MILAN MICHAL HARMINC, projektant obytných domov pre vysídencov z Oravy v trnavskej štvrti Kopánka, budovy Hospodárskej banky, Roľníckej vzájomnej pokladnice a viacerých ďalších stavieb v Trnave (55. výročie).

■ **6. 7. 1929** – V Trnave sa začali dvojdnové Telovýchovné slávnosti, v rámci ktorých sa uskutočnilo aj medzinárodné futbalové stretnutie Slovensko – Rakúsko (90. výročie).

■ **11. 7. 1419** – Kráľ ŽIGMUND po sťažnosti trnavských mešťanov na Stibora zo Stiboríc, ktorý začal vyberať od Trnavčanov mýtné poplatky, potvrdil mandátom výsady oslobodzujúce obyvateľov Trnavy od platenia akéhokoľvek mýta v celom Uhorskom kráľovstve (600. výročie).

■ **11. 7. 1939** – V Trnave sa narodil športovec, prvotligový hádzanár, plavecký odborník, reprezentačný tréner a pedagóg LADISLAV HLA VATÝ, nositeľ ocenenia mesta Trnava za trénersko-pedagogickú činnosť a výchovu športových talentov (80. narodeniny).

■ **11. 7. 1989** – V Malackách umrel spisovateľ a prekladateľ

Rastislav Karaba

Kornel Mahr – osobnosť Trnavy?

Trnavský rodák Kornel Mahr (1889 – 1983), po ktorom je pomenovaná jedna z ulíc nášho mesta, a nepriamo aj základná škola na tejto ulici, je pre svoju činnosť v oblasti ochrany prírody považovaný za osobnosť Trnavy. Doteraz však nebolo možné získať ucelenejšie informácie o jeho živote a pôsobení.

V Dejínach Trnavy vydaných v roku 1988 je K. Mahr spomenutý iba jednou krátkou vetou, a to ako dlhoročný ochranár prírody, ktorý viedol ovocinárske prednášky. Šiesty zväzok Biografického lexikónu Slovenska (M – N), vydaný v roku 2017, poskytuje už podrobnejšie životopisné údaje o K. Mahrovi, a rovnako aj o jeho činnosti ako odborníka v šľachtení ovocných stromov a v ekológii. Pri príležitosti 780. výročia udelenia mestských práv Trnave na medzinárodnej interdisciplinárnej konferencii Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh..., konanej v septembri 2018, vystúpila s príspevkom o K. Mahrovi riaditeľka Štátneho archívu v Trnave PhDr. Júlia Ragačová. Vo svojom príspevku sa venovala dobrovoľníckej a osvetovej činnosti K. Mahra v oblasti ovocinárstva a vinohradníctva, ochrany vtáctva, historických parkov a všeobecne prírody ako takej, a v neposlednom rade jeho zásluhám pri zakladaní zoologickej záhrady v Kamennom mlyne. Autorka čerpala z archívnych dokumentov osobného fondu K. Mahra, uloženého v Štátnom archíve v Trnave. Z konferencie bol v júni 2019 vydaný aj zborník.

O politických aktivitách K. Mahra v čase prvej Slovenskej republiky (SR) v rokoch 1939 – 1945 sa v uvedených zdrojoch nenachádza žiadna zmienka. V Novinkách z radnice č. 3/2019 boli uverejnené spomienky Lýdie Rexovej ako pamätníčky transportov trnavských Židov do koncentračných táborov. V rozhovore spomína aj osobu K. Mahra, a to ako „antisemitu a veľkého zástancu režimu slovenského štátu“, o ktorom sa podľa nej vedelo, že „má najmä z čias druhej svetovej vojny na svedomí kopy obyvateľov mesta“. Vzhľadom na uvedené závažné

okolnosti je potrebné konfrontovať informácie vyplývajúce zo subjektívnych spomienok L. Rexovej s faktami, o ktorých vypovedajú dostupné archívne dokumenty.

Hneď po oslobodení Trnavy v apríli 1945 bolo proti K. Mahrovi na návrh Okresného národného výboru (ONV) v Trnave začaté trestné stíhanie, keďže bol dôvodne podozrivý, že po obsadení Slovenska nemeckým vojskom ako funkcionár Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS) v roku 1944 udával Gestapu občanov Trnavy zmýšľajúcich v československom duchu. Preto bol 15. apríla 1945 zaistený mestskou políciou a 27. apríla 1945 umiestnený v Štátnej väznici v Leopoldove. Ako vyplýva zo zápisu z väzenia v Leopoldove z 18. júna 1945, prípad na príkaz ONV v Trnave vyšetrovali štátni strážmajstri Dionýz Šťastný a Michal Jakubička. Vyšetrovaním bolo zistené, že K. Mahr sa v roku 1938 stal členom HSĽS z národného presvedčenia, od roku 1943 až do februára 1945 zastával funkciu hospodárskeho referenta HSĽS a za manželku mal Máriu rodenú Müllerovú, ktorá v roku 1942 vstúpila v Trnave do nemeckej strany Deutsche Partei. Avšak, či K. Mahr udával občanov zmýšľajúcich v československom duchu nemeckému Gestapu, sa nepodarilo zistiť. O pobyte K. Mahra v leopoldovskej väznici nemáme nijaké informácie, keďže v Archíve Zväzu vojenskej a justičnej stráže v Leopoldove sa k menovanému nenašli žiadne archívne dokumenty.

K. Mahrovi okrem toho, že bol členom a funkcionárom HSĽS, a že udával občanov zmýšľajúcich v československom duchu, bolo kladené za vinu aj to, že udal hospodára židovského pôvodu Eugena Körpnera, ktorý nemal obrábať pôdu,

Ľudia a udalosti . . . .

ŠTEFAN GRÁF, ktorý dlhé roky pôsobil v Trnave ako vedúci nkladateľstva Spolku sv. Vojtecha (30. výročie).

■ **13. 7. 1939** – Pri oprave mestskej veže v Trnave sa pod sochou Panny Márie našli historické dokumenty z roku 1875, ktoré tam boli uložené pri predchádzajúcej oprave (80. výročie).

■ **14. 7. 1639** – Trnavskí mestskí drábi zatkli a uväznili dvoch študentov Trnavskej univerzity za údajné napadnutie kožušníka. Následný dlhotrvajúci konflikt medzi mestským magistrátom a univerzitou musel napokon riešiť sám cisár (380. výročie).

■ **14. 7. 1994** – Obec Hrnčiarovce sa znova osamostatnila a po 22 rokoch prestala byť miestnou časťou Trnavy (25. výročie).

■ **16. 7. 2009** – V Trnave umrel športovec a pedagóg LADISLAV BEDNÁRIK, hádzanár, reprezentačný brankár a učiteľ na gymnáziu v Trnave (10. výročie).

■ **18. 7. 1989** – V Trnave umrel lekár LUDVÍK NÁBĚLEK, dlhoročný primár urologického oddelenia trnavskej nemocnice (30. výročie).

■ **20. 7. 1834** – V Modre sa narodil spoluzakladateľ Spolku sv. Vojtecha v Trnave a jeho prvý predseda, biskup HENRICH SAJBĚLI (185. výročie).

■ **20. 7. 1929** – V Trnave sa narodil novinár, prekladateľ a publicista VLADIMÍR HLAVÁČEK (90. výročie).

■ **21. 7. 1764** – V Bratislave umrel historik, profesor Trnavskej univerzity a v rokoch 1763 – 64 jej rektor VALENTÍN KÉRI (255. výročie).

■ **21. 7. 1874** – V Budíne umrel národný buditeľ, jazykovedec,

a tým sabotoval hospodárenie. Navyše bol K. Mahr podozrivý aj z toho, že násilne umiestnil nemeckú školu v dome Jozefa Forischa. Zo zápisnice pred obžalobcom OLS v Trnave z 30. januára 1946 vyplýva, že K. Mahr sa v uvedených obvineniach necítil byť vinným. Obhajoval sa aj tým, že keď Trnava bola okupovaná nemeckým vojskom, nemal u seba ubytovaného ani jedného nemeckého vojaka, v nemeckej spoločnosti sa nikdy nepohyboval, nebol organizovaný v Hlinkovej garde, a že neudával ľudí zmýšľajúcich v československom duchu, a ani neprenasledoval Židov. Dosvedčiť to podľa neho mohol MUDr. Anton Gogovič, ktorý od roku 1943 býval s ním v spoločnom byte. V rámci vyšetrovania boli v období január až marec 1946 vypočutí viacerí svedkovia. Svedok E. Körpner vypovedal, že niekedy v roku 1943 bol predvolaný na Mestský dom v Trnave, kde mu bola predložená žaloba HSLŠ, že sabotuje hospodárstvo a hlavne neokopáva repu. Žaloba bola podpísaná K. Mahrom a Rudolfom Remenárom. Na základe tohto udania si E. Körpner zabezpečil úradných znalcov, ktorí síce zistili, že toto udanie bolo úplne bezpredmetné, avšak len za pomoci tajomníka HSLŠ v Trnave sa mu podarilo dosiahnuť, aby predmetná vec bola založená ad acta. E. Körpner zároveň poukázal na zneužívanie pečiatky HSLŠ K. Mahrom, a to v súvislosti s viacnásobným vypožičaním koča, údajne pre potreby HSLŠ. Vzhľadom na to, že v letnom období bol pri hospodárení potrebný aj koč, E. Körpner sa dožadoval informácie od tajomníka HSLŠ v Trnave, na aký účel koč neustále potrebujú. Tajomník ho informoval, že koč nepotrebujú, pričom pravdepodobne dohodovoril K. Mahrovi, ktorý po tom začal E. Körpnera šikanovať. E. Körpner sa ešte raz bez predvolania dostavil na OLS v Trnave s tým, že chce zmeniť svoju predošlú výpoveď. Vraj celú predmetnú vec zapríčinil len R. Remenár, a že K. Mahr konal z donútenia a na výslovnú žiadosť R. Remenára. Voči K. Mahrovi nemal teda už žiadne námietky. Podľa K. Mahra sa mu R.

Remenár vyhrážal, že ak predmetnú vec nepredloží HSLŠ, tak udá on jeho. Napriek tomu K. Mahr HSLŠ neinformoval a predmetná vec sa podľa jeho vyjadrenia na rokovanie HSLŠ dostala až po jej rozšírení R. Remenárom po Trnave. Žalobu však nakoniec podpísal aj K. Mahr. Svedok J. Forisch vypovedal, že raz prišiel K. Mahr s niekým, kto sa predstavil ako profesor Bleno, do jeho obchodu s tým, či nemá voľnú byt na poschodí. Keďže správcom domu bol jeho brat Anton Forisch, s dotýčným sa dohodol on. Rodina však mala obavy, keďže manželka A. Forischa bola Židovka. Podľa výpovede K. Mahra išlo o riaditeľa nemeckej školy, ktorý ho náhodne oslovil na ulici a pýtal sa ho na voľnú budovu vhodnú na vyučovanie. Keďže stáli pred domom J. Forischa, riaditeľ školy požiadal K. Mahra, aby tam šiel s ním. Podľa K. Mahra žiadne násilie pri umiestnení školy v dome J. Forischa nepoužil. Vo svojej výpovedi J. Forisch tiež uviedol, že pôsobenie tejto školy v ich budove im nespôsobovalo žiadne problémy ani perzekúcie, a tvrdenie, že by bol K. Mahr násilím umiestnil túto školu, považoval za bezpredmetné, lebo „toto on nemohol spraviť i v tom prípade, keď by to bol chcel spraviť“.

K. Mahr sa vo svojich vyjadreniach k obvineniam bránil poukázaním na svoju pomoc prenasledovaným počas režimu prvej SR, keď napríklad ako zamestnanec Slovenských železníc inicioval zbierku pre Annu Lukáčovú, ktorej manžel Michal Lukáč, robotník na železnici, v júli 1944 nastúpil na vojnu. S celým plukom pri povstaní bol však zajatý a odvečený do Nemecka, kde aj zahynul. Zbierka pre vdovu vynesla celkovo 4 000 korún. Zorganizovanie zbierky a prevzatie uvedenej sumy vo svojej výpovedi potvrdila aj Anna Lukáčová, pričom však uviedla, že o pomoc sa obrátila na prednostu stanice, ktorý podľa nej dal príkaz na zbierku. K. Mahr ju mal len zorganizovať a odovzdať vyzbierané peniaze. K. Mahr sa ďalej bránil tým, že ako tajomník Sdruženia štátnych a verejných zamestnancov v Trnave nikomu sociálne neuškodil,

Ľudia a udalosti . . . .

spisovateľ, vydavateľ a kňaz JOZEF KAROL VIKTORIN, rodnák zo Zavara, ktorý študoval na seminári v Trnave a bol členom prvého výboru Spolku sv. Vojtecha (145. výročie).

■ **22. 7. 1664** – V Trnave umrel profesor Trnavskej univerzity a v rokoch 1662 – 63 jej rektor MARTIN JURANIČ (355. výročie).

■ **25. 7. 1934** – V Trnave sa narodil lekár a pedagóg JAROSLAV ČAMBALÍK, nositeľ Ceny mesta Trnavy za rok 2011 za celoživotný prínos v oblasti liečebnej rehabilitácie (85. narodeniny).

■ **25. 7. 1994** – V Trnave slávnostne otvorili druhý výstavný priestor Galérie Jána Koniarka: Synagóga – Centrum súčasného umenia (25. výročie).

■ **27. 7. 1669** – V Ružindole sa narodil profesor Trnavskej univerzity, dekan jej filozofickej i teologickej fakulty a v rokoch 1719 – 21 a 1729 aj rektor VAVRINEC TAPOLČANI-TOPOLČANSKÝ, priekopník meteorológie a hydrológie v Uhorsku (350. výročie).

■ **29. 7. 1934** – V obci Pobedim sa narodil hokejový tréner, športový funkcionár, pedagóg a odborný publicista JÁN MITOŠINKA, v rokoch 1992-97 prezident Slovenského zväzu ľadového hokeja, ktorému udelili Uznanie za zásluhy o rozvoj a reprezentáciu mesta Trnavy za rok 2009 (85. výročie).

■ **31. 7. 1954** – V Trnave umrel generálmajor DEZIDER KISS-KALINA, účastník SNP a zástupca veliteľa 2. čs. paradantnej partizánskej brigády, ktorého roku 1951 prepustili z armády a potom pracoval ako robotník v trnavskej tehelni (65. výročie). ■ P.R.

ale práve naopak. Napríklad v prípade komunistu Františka Feketeho ho mal zachrániť od prepustenia. Železničiar Vojtech Lettrich vypovedal, že ustanovenia alebo povýšenia zamestnancov vozovej stanice Trnava neboli K. Mahrom, ako tajomníkom miestnej organizácie Sdruženia štátnych a verejných zamestnancov, ani v jednom prípade zamietnuté. K politickej činnosti K. Mahra sa však nevedel vyjadriť, keďže s ním neprišiel do styku, a rovnako nič nevedel o prípade F. Feketeho, ktorý už na železnici nepracoval. V neposlednom rade K. Mahr pri svojej obhajobe argumentoval tým, že existenčne pomohol remeselníkovi Jozefovi Kopřivovi, stolárovi z Trnavy, ktorý bol českej národnosti. Z tohto dôvodu nemohol dostať svedectvo o štátnom občianstve SR. K. Mahr sa podľa svojho vyjadrenia zasadil za neho a jeho rodinu na rokovani HSLS, pričom sa mu podarilo jeho žiadosť priaznivo vybaviť. Vďaka nemu mohol potom J. Kopřiva prevádzkovať ďalej svoju činnosť. Svedok J. Kopřiva však vypovedal, že K. Mahr sa mu hneď po vzniku prvej SR pri každej príležitosti vyhrážal, že „pôjdem tam, kam patríť“. Podľa J. Kopřivu začiatkom roku 1944 v Trnave opäť začala protičeská nálada s tým, že kto nemá štátne občianstvo SR, bude vyvezený. O žiadosti o štátne občianstvo rozhodovala najprv komisia HSLS. Preto J. Kopřiva obchádzal jednotlivých členov komisie, pričom niektorí mu prisľúbili, že za jeho žiadosť zahlasujú. Ku K. Mahrovi poslal J. Kopřiva dokonca svoju dcérku, aby ho poprosila o intervenciu. Ten jej povedal, že zahlasuje za žiadosť nie kvôli J. Kopřivovi, ale len kvôli jeho deťom. Ako sa J. Kopřiva neskôr dozvedel, K. Mahr sa aj napriek prisľubu pri hlasovaní nakoniec zdržal. Ďalší svedkovia svedčili v prospech K. Mahra. Išlo o štábného kapitána Jána Nováka, veliteľa posádky v Šamoríne. Ten vypovedal, že K. Mahra poznal ešte pred rokom 1938 a potvrdil jeho lojálnosť k Československej republike, pričom táto lojálnosť sa u neho nezmenila ani po roku 1938. Zároveň J. Novák potvrdil, že keď sa po 28. októbri 1944 nevrátil zo Slovenského národného

povstania (SNP) ako dôstojník, a hoci K. Mahr vedel, že je medzi partizánmi, neprezradil ho. Tým „preukázal mne, ako i mojej rodine veľkú službu“. J. Novák vyslovil domnienku, že pravdepodobne K. Mahr ho v apríli 1944 upozornil, aby bol opatrný, keďže ho sleduje Gestapo. Svedkyňa Alžbeta Karpinová vypovedala, že jej manžel Siegfried Karpin bol ako Žid odtransportovaný do koncentračného tábora Osvienčimu a neskoršie do Mathausenu, kde aj zomrel. Keďže jej manžel sa poznal s K. Mahrom, obrátila sa na neho, akým spôsobom by mohla manželovi prepašovať do koncentračného tábora listy a balíky. K. Mahr sa osobne ponúkol, že sa o to sám postará. Na vlastné náklady údajne zabezpečil, že k S. Karpinovi sa dostali od jeho manželky dva listy a jeden balík. Akým spôsobom sa mu to podarilo, o tom už výpoveď nehovorí. K. Mahr však vo svojej obhajobe tvrdenia A. Karpinovej vôbec neuviedol. Už spomenutý MUDr. A. Godovič na obranu K. Mahra vypovedal, že keď v roku 1943 cez Trnavu prechádzali ukrajinské transporty, práve K. Mahr priniesol ľuďom nachádzajúcim sa v transportoch potraviny. Pomáhal vraj aj židovskej rodine, ktorá bývala vo vedľajšom dome. Svedkovia Karol Godovič, roľník z Abrahámu a Jozef Godovič, úradník z Abrahámu vo výpovediach potvrdili, že K. Mahr spolu so svojou manželkou ochotne poskytli od 6. decembra 1944 do konca januára 1945 ich bratovi Jánovi Godovičovi úkryt, stravu a ošetrovanie. Ich brat bol partizánom a ťažko ochorel na zápal pľúc a mal aj omrzliny. Podľa nich práve zásluhou K. Mahra a jeho manželky sa podarilo menovaného vyliečiť, a to „pri značnom osobnom riziku, keďže v Trnave sa v tom čase konali bytové razie, ktorými Nemci hľadali úkryty partizánov“. Samotný Ján Godovič ako svedok vypovedal, že keď 6. decembra 1944 prišiel zo SNP chorý do Trnavy, obrátil sa na svojho brata MUDr. A. Godoviča. Ten mu poradil, aby išiel ku K. Mahrovi, aby ho tam mohol liečiť. U K. Mahra zostal do 18. januára 1945. Potom išiel k svojmu bratovi do Abrahámu, kde sa musel tiež skrývať. K. Mahra

po politickej stránke J. Godovič nepoznal, ani nevedel nič o jeho činnosti, iba potvrdil, že počas pobytu u neho mu K. Mahr bezplatne poskytol ubytovanie a stravu a dopomohol mu k vyliečeniu.

Obžalobca OLS v Trnave 27. marca 1946 navrhol zastaviť trestné stíhanie voči obvinenému K. Mahrovi, keďže vyšetrovaním bolo zistené, že oznámená činnosť nespĺňala skutkovú podstatu trestného činu. Na neverejnom pojednávaní OLS v Trnave 5. apríla 1946 vo veci politickej nespoľahlivosti K. Mahra bol návrh obžalobcu na skončenie trestného stíhania voči K. Mahrovi schválený. Z uznesenia OLS v Trnave vyplývalo, že podľa zákona o ľudovom súdnicte členstvo ani funkcia v HSLS nespĺňala skutkovú podstatu trestného činu, a hoci okolnosť, že K. Mahrovi sa dokázalo, že udal statkára E. Körpnera, nebola trestným činom, keďže konal podľa vtedy platných nariadení. Rovnako z vypočutia svedkov súd nezistil, že by K. Mahr sledoval politické prenasledovanie, keď uviedol, že miestnosti u J. Forišcha sú voľné a pri prenajímaní týchto miestností sa nedopusť žiadneho násilia. Súd taktiež zistil, že K. Mahr podporoval príslušníka rodiny, ktorej živiteľ padol v SNP a uskutočnil zbierky ešte počas trvania prvej SR, a rovnako pomáhal osobám rasovo prenasledovaným. Keďže ani v jednom prípade nebola zistená a dokázaná skutková podstata trestného činu podľa zákona o ľudovom súdnicte, OLS v Trnave trestné stíhanie proti K. Mahrovi zastavil. Cieľom článku nebolo vynieť rozsudok, či K. Mahr bol vinný alebo nevinný. To na základe vyšetrovania rozhodol OLS v Trnave. No i napriek zastaveniu trestného stíhania K. Mahra, niektoré výpovede svedkov sa môžu zdať protirečivé, a tak vzbudzovať pochybnosti. O tom, aká bola skutočnosť, sa dnes zrejme už ťažko dozvieme. ■

Použitie pramene a literatúra:

MV SR, Štátny archív v Bratislave, fond Okresný ľudový súd v Trnave, kr. č. 4, fascikel Kornel Mahr (č. 17/46). ŠIMONČIČ, Jozef – WATZKA, Jozef (eds.). Dejiny Trnavy. Bratislava : Obzor, 1989. s. 205.

Veronika Slneková-Plesníková, do tlače pripravil: (mj)

K osudom židovskej komunity v Trnave v rokoch 1938 – 1945..... 3. časť

Riešenie „židovskej otázky“ v období vojnového Slovenského štátu

Antisemitizmus v politickej rovine využíval fakt, že Židia boli za 1. ČSR prevažne voličmi československy orientovaných politických strán, tak ich HSĽS mohla obviniť zo spoločovania s Čechmi proti Slovákom a objavil sa aj nový fenomén – „židobolševizmus“. Zmes podobných argumentov vytiahol vo svojom prejave na verejnom zhromaždení HSĽS v Trnave 12. 9. 1937 poslanec HSĽS Karol Sidor: „Preto majú komunisti červené zástavy, pretože sa napájali krvou. Vtedy došli so Židmi a preliali krv Štefana Mikuša, ktorý svojou krvou skropil dlažbu Trnavy!... len tu na Slovensku chcú, aby opäť tiekla krv. Komunistický poslanec Žid Singer vyhrážal sa, že Hlinka nezomre smrťou prirodzenou, ale bude raz zavraždený: Komunisti chcú zavraždiť všetkých odporcov, nielen Hlinku. Oni chcú len rozkazovať. Veď na Slovensku je ich len malá hrdka, ale židovský kapitál drží nad nimi svoju ochrannú ruku...“⁴²

Na týchto pilieroch postavila svoj antisemitizmus a z týchto zdrojov vychádzala aj HSĽS, strana pripravujúca sa na prevzatie moci. Nepotrebovala asimiláciu Židov, naopak, jej cieľom bolo maximálne využitie antisemitských nálad. HSĽS tak postupne oprášila antisemitské argumenty, lenže vôbec nie pod tlakom nacistického Nemecka, ale z bohatých domácich zdrojov.³ Antisemitizmus sa stal neodmysliteľnou súčasťou stranického svetozázoru a HSĽS aplikovala túto ideológiu z vlastného presvedčenia. HSĽS antisemitizmus síce nevynašla, ale

Židovské obchody na námestí za prvej ČSR, obchod Maxa Magrana fungoval v Trnave niekoľko desaťročí, po otcovi podnik viedol syn Richard Magran. Pohľadnica okolo r. 1935, zdroj: Jozef Benko

Na Hviezdoslavovej ulici žilo pred rokom 1940 veľa židovských rodín a mali tam aj svoje prevádzky. Pohľadnica cca 1925 – 1935, zdroj: Jozef Benko

dokázala ho dokonale využiť a zneužiť. Vytvárala ním ilúziu o ľahkom zlepšení hospodárskej a sociálnej

situácie obyvateľstva, posilňovala sebavedomie a pocit nadradenosti občanov slovenskej národnosti

1 Štefan Mikuš bol roľník z Ratkoviec, ktorého v Trnave zabili počas návštevy A. Hlinku v roku 1921. Ľudácka propaganda z neho spravila martýra a prípad z času na čas vytiahla. Dokonca po ňom boli počas slovenského štátu pomenované aj niektoré ulice. Pozri aj SOKOLOVIČ, Peter. Hlinkova garda 1938–1945. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009, s. 23.

2 SNA, fond PKÚ, č. k. 369, 47860/1937, Trnava – verejné zhromaždenie HSĽS 12. 9. 1937. Zhromaždenia sa zúčastnilo asi tisíc ľudí, do sprievodu mestom sa ich zapojilo už asi 5 tisíc.

3 KAMENEC, Ivan. Bieda antisemitizmu a asimilácie u malých národov a štátov strednej Európy. In KAMENEC, Ivan. Hľadanie a blúdenie v dejinách. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 290.

voči „neárijom“ a chápala ho ako prostriedok na prejavenie lojality voči Nemecku.⁴ „Riešenie židovskej otázky“ bolo aj dôležitým faktorom vnútrostraníckeho boja medzi radikálmi a konzervatívami.⁵

Podľa nemeckých predstáv mali satelity pri „riešení židovskej otázky“ prevziať model: definícia Žida – eliminácia Židov z dôležitých postov, najmä v ekonomike – identifikácia Židov (označenie žltou hviezdou) – koncentrácia – zhrmaznenie Židov a ich následná deportácia. V praxi sa však zďaleka tento model tak ľahko nerealizoval, preto so splnením týchto predstáv boli pripravení pomôcť špecialisti z nemeckého ministerstva zahraničných vecí.⁶

V tomto zmysle však patril slovenský štát k príslušným a spoľahlivým satelitom. Úloha a správanie páchatel'ov sú na celoslovenskej úrovni pomerne dobre preskúmané, aspoň z hľadiska ich podielu na „riešení“. Keďže „židovská otázka“ patrila k najfrekvencovanejším problémom vnútornej politiky slovenského štátu, systematicky sa ňou zaoberali všetky ústavné orgány: prezident, snem, štátna rada, vláda a jej ministerstvá⁷, ktoré, aj keď s rozdielnou mierou individuálnej zodpovednosti, „vedome iniciovali, uskutočňovali, propagovali a odobrovali všetky antisemitské opatrenia štátu.“⁸

Oslavy vzniku slovenského štátu na trnavskom námestí, zdroj: fotografický archív Západoslovenského múzea v Trnave

Vyššie ústavné orgány boli spolu personálne a kompetenčne prepojené cez svoju príslušnosť k funkcionárskym špičkám, ideológii a ku každodennej politickej praxi štátostrany – HSL'S s ústavne zakotvenou vedúcou úlohou.⁹ „Riešenie židovskej otázky“ malo na Slovensku jednoznačne domáce korene, domácich autorov a realizátorov – od najvyšších ústavných orgánov až po štátnych úradníkov, stránických a gardistických funkcionárov na úrovni žúp, okresov, miest a obcí, a to bez ohľadu na to, či sa na ňom aktívne zúčastňovali, len plniac svoje každodenné povinnosti, alebo ako nadšený a zapálený iniciátor

či usilovní vykonávatelia, alebo na ňom materiálne profitovali.¹⁰ Prvou vyslovene protižidovskou právnou normou bolo nariadenie č. 36/1939 Sl. z. z 30. 3. 1939 o zákaze výroby a predaja bohoslužobných a náboženských kresťanských predmetov nekresťanmi. Proti Židom však bolo možné použiť aj vládne nariadenia, ktoré ich síce explicitne nespomínali, ale uvádzali ohrozenie riadneho hospodárenia a verejného záujmu, čo poskytovalo možnosti naozaj širokého výkladu. Začiatkom „jednoznačného, účelového a výslovného vyradovania Židov zo života občianskej spoločnosti v slovenskom štáte“ bolo

4 KAMENEC, Ivan. Trauma holokaustu – historický alebo morálny problém? In KAMENEC, Ivan. Hľadanie a blúdenie v dejinách. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 400.

5 Pozri KAMENEC, Ivan. Štátostrana v totalitnom politickom systéme – jej funkcie a postavenie. In KAMENEC, Ivan. Hľadanie a blúdenie v dejinách. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 138–150. KAMENEC, Ivan. Politický systém a politický režim Slovenského štátu v rokoch 1939–1945. In BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v rokoch druhej svetovej vojny (Materiály z vedeckého sympózia Časť 6. – 7 november 1990). Bratislava: SNR, HÚ SAV, 1991, s. 13–23.

6 HILBERG, Raul. Pachatelé, oběti, diváci. Židovská katastrofa 1933–1945. Praha: Argo, 2002, s. 77. K účinkovaniu berátera pre „riešenie židovskej otázky“ na Slovensku D. Wislicenyho pozri HRADSKÁ, Katarína. Prípady Wislicenyho. Nacistickí poradcovia a židovská otázka na Slovensku. Bratislava: AEP, 1999.

7 Pozri KAMENEC, Ivan. Tragédia politika, kňaza a človeka. (Dr. Jozef Tiso 1887–1947). Bratislava: Archa, 1998. BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Pokus o politický a osobnostný profil Jozefa Tisu. Zborník materiálov z vedeckého sympózia Časť-Papiernička 5. – 7.mája 1992. Bratislava: SAP, 1992. KAMENEC, Ivan. Štátna rada v politickom systéme slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. In KAMENEC, Ivan. Hľadanie a blúdenie v dejinách. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 242–280. NIŽŇANSKÝ, Eduard – KAMENEC, Ivan. Holokaust na Slovensku 2. Prezident, vláda, Snem SR a Štátna rada o židovskej otázke (1939–1945). Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, Židovská náboženská obec Bratislava, 2003.

8 NIŽŇANSKÝ, Eduard – KAMENEC, Ivan. Holokaust na Slovensku 2. Prezident, vláda, Snem SR a Štátna rada o židovskej otázke (1939–1945). Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, Židovská náboženská obec Bratislava, 2003, s. 6.

9 NIŽŇANSKÝ – KAMENEC, ref. 163, s. 7. Pozri aj KAMENEC, Ivan. Štátostrana v totalitnom politickom systéme – jej funkcie a postavenie. In KAMENEC, Ivan. Hľadanie a blúdenie v dejinách. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 138–150.

10 KAMENEC, Ivan. Trauma holokaustu – historický alebo morálny problém? In KAMENEC, Ivan. Hľadanie a blúdenie v dejinách. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 401 a 395.

vládne nariadenie č. 63/1939 Sl. z. z 18. 4. 1939, ktoré Židov pozbavilo akejkoľvek súdnej ochrany.¹¹ Takmer lavínovite boli protižidovské právne normy vydávané v období po salzburských rokovaníach a čiastočnej rekonštrukcii slovenskej vlády, čo býva interpretované ako nástup radikálneho krídla HSĽS, pričom toto obdobie vrcholilo v septembri 1941 prijatím tzv. židovského kódexu, ktorý bol v podstate sumarizáciou a sprehľadnením predchádzajúcich protižidovských právnych noriem, patril zároveň k najtvrdším antisemitským zákonom v moderných dejinách Európy vôbec a „riešenie židovskej otázky“ na Slovensku postavil na rasový princíp.¹² Protižidovské zákonodarstvo dosiahlo svoj kulminálny bod na prelome rokov 1941 a 1942, pričom za jeho vyvrcholenie je možné označiť ústavný zákon č. 68/1942 Sl. z. z 15. 5. 1942 o vysťahovaní Židov, ktorý zbavoval Židov slovenského štátneho občianstva. Tým sa, samozrejme, vydávanie protižidovských právnych noriem nekončilo, ale všetky ďalšie už boli iba modifikáciou predchádzajúcich.¹³ Do ich účinkovania v úradoch sa miesilo niekoľko vplyvov. Zásahy síce boli namierené proti ľuďom, ktorých mohli a pravdepodobne mnohých z nich úradníci aj osobne poznali, a pri realizácii nariadení sa s nimi aj osobne stretávali. Na druhej strane, najmä po salzbur-

Grafika Treumannovej vývoznei sladovne, zdroj: Simona Jurčová

ských rokovaníach kampaň proti „bielym Židom“ zabránila úradníkom stykať sa so Židmi inak ako úradne, pričom akákoľvek ochota a ústretovosť voči Židom mohla byť klasifikovaná ako protištátny čin.¹⁴ V tejto súvislosti okresný náčelník v Trnave nezaznamenal jediný prípad, „že by dotýčny priateľil sa so Židmi alebo vyhľadával židovskú spoločnosť“.¹⁵ Možno práve preto dokumenty nenaznačujú závähanie a pochybnosti. Ako je to možné? Je tou príčinou akási premena ľudí na byrokratické stroje? Alebo iba strach o pozície ich donútil vykonať, čo bolo potrebné, i keď sa s tým vnútorne nestotožnili? Agenda „riešenia židovskej otázky“ bola pomerne rozsiahla a okresné úrady ňou bolo v plnej miere vyťažené, a to najmä po salzburských rokovaníach, keď boli protižidovské právne normy vydávané priam lavínovite. Dôkazom toho je aj OÚ

v Trnave, ktorému na jeseň 1940 „riešenie židovskej otázky“ zaberalo väčšinu času, takže v septembri 1940 napr. informoval okresný náčelník ministerstvo vnútra, že nestihli vybavovať dočasné cestovné doklady pre Židov v predpísanej 8-dňovej lehote, lebo „podriadené notárstva boli súčasne zaujaté inými neodkladnými prácami, ako je ku príkladu súpis židovského majetku a pod.“¹⁶ Tak ako je možné personifikovať páchatel'ov v centrálnych orgánoch a určiť ich individuálnu zodpovednosť, to isté je možné urobiť aj na regionálnej úrovni, kde sa dá rovnako presne určiť, kto bol do „riešenia židovskej otázky“ zainteresovaný, kto realizoval konkrétne inštrukcie nadriadených úradov do praxe. Funkcia starostu (Juraj Vyskočil (1881 – 1951) bola v októbri 1938 vymenená za funkciu vládneho

11 ZAVACKÁ, Katarína. Protižidovské zákonodarstvo slovenského štátu. In TÓTH, Dezider (ed.). Tragédia slovenských Židov. Banská Bystrica: Datei, 1992, s. 65 a n.

12 NIŽŇANSKÝ, Eduard – KAMENEC, Ivan. Holokaust na Slovensku 2. Prezident, vláda, Snem SR a Štátna rada o židovskej otázke (1939–1945). Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, Židovská náboženská obec Bratislava, 2003, s. 9.

13 ZAVACKÁ, ref. 11. s. 73. Výnimkou je zákon č. 138/1942 Sl. z. z 2.7.1942 o obmedzeniach Židov pri osvojení, ktorý mal zamedziť osvojovanie židovských detí, aby sa vyhlí prípadnej deportácii.

14 Podľa inštrukcie Prezídia ministerstva vnútra zo 14. 9. 1940 mali okresní náčelníci doslova špehovať svojich úradníkov, ktorí sa dostávali do styku so Židmi a referovať o nich: „1. V akých majetkových pomeroch boli títo úradníci pred 6.10.1938 a v akých sú dnes? 2. Ako vysvetľujú prírastok na majetku, bytovom zariadení atď.? 3. Ktorým Židom vybavili hocjakú vec priaznivo? 4. Ktoré veci, Židom nepriaznivé, nevybavili alebo zdržali, popr. nedoručili vôbec? 5. Kto z úradníkov je vládny dôverníkom alebo členom správnej rady židovskej živnosti, podniku alebo továrne a čo dostáva za túto funkciu? Kedy sa venuje tejto funkcii? 6. Kto z úradníkov vyhľadáva židovskú spoločnosť, chodí do židovských domov, hráva so Židmi v karty, chodí s nimi na poľovačky, používa zadarmo ich autá, chodí k nim na hostiny, obedy atď.“ Krivé výpovede úradníkov mali byť disciplinárne potrestané, pričom všetci museli svoje výpovede vlastnoručne podpísať, čím vznikalo zdanie dôležitosti celého podujatia a medzi úradníkmi vyvolávalo napätie a strach. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 129, Prez. 2015/1940, Štátni zamestnanci. Priateľenie sa so Židmi.

15 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 129, Prez. 2015/1940, Štátni zamestnanci. Priateľenie sa so Židmi. Po salzburských rokovaníach vznikla kampaň proti tzv. bielym židom. KAMENEC, Ivan. Po stopách tragédie. Bratislava: Archa 1991, s.95.

16 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 138, Prez. 634/1941, Kontrola pasov a pohraničných priepustiek.

komisára mesta, ktorý koncentroval vo svojich rukách kompetencie starostu, obecného zastupiteľstva, rady a komisií bez obmedzenia.¹⁷ V Trnave do tejto funkcie menovali Františka Orlického. Na vykonávanie tohto úradu ho predurčovala jeho stranícka príslušnosť i politická angažovanosť. Patril k popredným funkcionárom HSLS v regióne, bol poslancom slovenského snemu, členom jeho ústavoprávneho výboru, pričom v tejto funkcii bol napríklad predkladateľom ústavného zákona č. 68/1942 Sl. z. o vystáňovaní Židov. Po vojne sa od tejto svojej aktivity distancoval. Dokonca tvrdil: „Ja som sa zastával práve Židov, čo mi môžu Trnavčania potvrdiť, a to ktokoľvek, kto ma pozná.“¹⁸ Svoju zodpovednosť ako poslanec snemu a ako najvyšší predstaviteľ výkonnej moci v meste mohol takto sotva minimalizovať. Jednoznačnú zodpovednosť za „riešenie židovskej otázky“ v mesiaci nesie okresný náčelník, ktorý preberal všetky inštrukcie nadriadených orgánov a prenášal ich prostredníctvom obežníkov na svojich podriadených, ktorí ich potom ďalej realizovali „v teréne“.

Fungoval ako prevodová páka, ale zároveň vykladal a interpretoval nariadenia nadriadených, čo mu dávalo možnosť implantovať do ich realizácie aspoň čiastočne svoje predstavy alebo ich aspoň komentovať. V tejto funkcii sa v období slovenského štátu vystriedali Ján Beňovský a od roku 1941 Ondrej Kutlík, ktorý dovtedy tento istý úrad zastával na OÚ v Hlohovci. K páchatelom v regióne patria aj miestni funkcionári HSLS, ktorí svojimi návrhmi a pohľadmi ovplyvňovali „riešenie“ v regióne. Predsedom okresnej organizácie HSLS bol Vojtech Plechlo (1876 – 1958), rodák z Trnavy, dolnodubovský katolícky farár a poslanec slovenského snemu, jeho tajomníkom bol Vojtech Žák. Tajomníkom miestnej organizácie HSLS bol Eugen Krapf. Účinkovanie HG v Trnave nie je už celkom neznámou kapitolou.¹⁹ V Trnave sa sformovala z mladej generácie autonomistov, ktorí sa v obecných voľbách v máji 1938 aktivizovali na strane HSLS. Úlohy jej neformálneho predsedu sa vtedy ujal Jozef Baxa, úradník Spolku sv. Vojtecha a bývalý člen Rodobraný. Formálne sa HG v Trnave ustano-

vila 28. 7. 1938, keď sa oficiálne ustálil názov HG a bol zvolený 14-členný výbor. Za jej predsedu zvolili práve J. Baxu.²⁰ Vplyv a význam HG až do vyhlásenia autonómie je možné považovať skôr za „nepatrný“.²¹ HG bola priamo naviazaná na štruktúry HSLS a jej mocenský vzostup priamo závisel od antidemokratických tendencií režimu a procesu transformácie HSLS na štátostranu.

Členstvo v HG bolo príslubom výhod i možnosti sebarealizácie, preto do svojich radov prilákala mnohých radikálov i agilných realizátorov protizidovskej politiky.²² Hoci motívy členstva v HG sa mohli odlišovať a jej jednotliví členovia boli rozdielni aj svojím psychologickým profilom, svoje zastúpenie v nej nepochybne našli aj fanatici so sklonom k primitívnemu sadizmu, dokazujúci si svoju vlastnú nadradenosť (hoci z Trnavy príklady podobného správania nepoznáme), čo vrcholilo v správaní gardistov počas deportácií roku 1942.²³ ■

(pokračovanie nabadúce)

Za ilustračné fotografie k 2. a 3. časti ďakujeme Simone Jurčovej

17 PODOLEC, Ondrej. Postavenie obecnej samosprávy na Slovensku v rokoch 1938–1945. In *Historický časopis*, roč. 51, 2003, č. 4, s. 657.

18 „Tu uvediem jeden prípad, že v marci 1942 prišla do môjho bytu v Trnave deputácia Židov, odbočky trnavskej židovskej obce v čele s Židom Grosso (Grossom – V. S.), statkárom v Trnave a Richardom Magramom (Magranom – V. S.), obchodníkom Židov v Trnave (neviem, kde sa títo teraz nachádzajú) ma požiadať, aby som sa zastával Židov, lebo že ich majú vyvážať do Poľska. Ja som im sľúbil ochranu a hneď som išiel v ten deň za biskupom Dr. Pavlom Jantaušom (Jantauschom – V. S.) v Trnave a tomu som tlmočil moje priaznivé stanovisko k Židom a prosil som ho, aby on poprosil arcibiskupa Dr. Kmetku v Nitre, aby tento ako nadriadený ordinarius prezidenta Dr. Tisu presadil u tohto ochranu Židov, aby neboli vyvážaní. O tomto som hneď referoval Židovi Ervinovi Fleischhackerovi, prokuristovi u fy Treiman (Treumann – V. S.). Keď som v ústavoprávnom výbore nevedel presadiť zamedzenie odhlasovania uvedenej osnovy, v ten samý deň som šiel do kancelárie Sdruzenia exportných sladovní v Bratislave (Michalská ulica, budova Sedliackej banky), kde som vedúcej úradníčke Sdruzenia Helene Meinbaumovej – Židovke a Ervinovi Fleschhackerovi a židovi Šimonovi Precermaierovi (Pretzelmayerovi – V. S.), prokuristovi sladovne Schlessler (Sessler – V. S.) v Trnave povedal, že som nevedel zamedziť túto osnovu, ako som im bol už predtým sľúbil. a povedal som im, že skrz toto sa idem zriecť mandátu, avšak všetci menovaní Židia ma prosili, aby som to nerobil v ich vlastnom a židovskom záujme, lebo ako poslanec vždy môžem Židom viac pomôcť, než ako keby som nebol politikom.“ NIZŇANSKÝ, Eduard (ed.). *Holokaust na Slovensku 6. Deportácie v roku 1942. Dokumenty*. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2005, s. 31.

19 K histórii, organizácii a účinkovaniu HG pozri SOKOLOVIČ, Peter. *Hlinkova garda 1938–1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009. K HG v Trnave konkrétne SOKOLOVIČ, Peter. *Vzostup a pád Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí pomoci vláde pri konsolidácii režimu*. Dostupné na http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Pekar2/pdf_doc/sokolovic.pdf (26.9.2009)

20 SOKOLOVIČ, Peter. *Hlinkova garda 1938–1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009, s. 45.

21 Viac SOKOLOVIČ, Peter. *Hlinkova garda 1938–1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009, s. 39.

22 Sú však aj výnimky potvrdzujúce pravidlo a motívy na členstvo v HG mohli byť rôzne – napr. veliteľom Hlinkovej leteckej gardy bol v Trnave Ján Koniarek, akademický sochár, ale aj nadšený letec, ktorého iste nemôžeme označiť za extrémneho protizidovského radikála. Svoje obľúbené aktivity bezmotorového lietania mohol v tomto čase pestovať len pod záštitou HG. SOKOLOVIČ, Peter. *Hlinkova garda 1938–1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009, s. 294.

23 Pozri KAMENEC, Ivan. *Po stopách tragédie*. Bratislava: Archa 1991, s. 179–180.

Martin Jurčo, foto: Miloslav Oscitý, archív M. S. a archív S. J.

Na moje narodeniny prišiel k nášmu domu na Halenárskej vojak a salvou oslávil koniec vojny

Už sme na našich stránkach uverejnili rozhovor s trnavskou rodáčkou Lýdiou Rexovou, ktorá má dodnes, akoby z nedávnych rokov, v pamäti obrázky svojej rodnej ulice z čias druhej svetovej vojny a slovenského štátu. Aj keď niektorí historici takýto spôsob oral history, teda vyrozprávanej histórie, nepovažujú za dôležitý a relevantný, len vďaka nemu si môžeme oživiť voľakedajšiu každodennosť nášho mesta a možno aj pospájať čriepky z rozprávania našich rodičov a starých rodičov do zreteľnejšieho, rozsiahlejšieho obrazu. Taký je aj nasledujúci rozhovor s obyvateľkou Halenárskej ulice Máriou Szemesovou (rod. Paulovičovou), ktorú život zavial do Bratislavy, no s Trnavou je stále prepojená pupočnou šnúrou.

■ Čo si pamätáte z raného detstva?

- Narodila som sa na Halenárskej ulici číslo 15, v dome, ktorý stále existuje, je to rožný dom pri dnešnom múzeu. Časť tohto domu majú vyše tristoročnú históriu. Bolo to 9. mája v roku 1934. V súvislosti s Trnavou sa mi vynárajú obrázky práve z tohto prostredia. Pamätám si, keď som mala jedenásť rokov a oslavovala som narodeniny, prišiel k nášmu domu vojak a salvou oslávil koniec druhej svetovej vojny. To boli narodeniny, na ktoré nikdy nezabudnem.

■ Vyrastali ste na spomínanej ulici, v podstate až do čias vášho odchodu z Trnavy v prvej polovici päťdesiatych rokov. Aký tam bol život?

-Mohli by sme povedať, že to bola taká študentská ulica. Naša ulica sa začínala blázincom – psychiatrickou vojenskou nemocnicou, čo bol predtým kláštor a neskôr múzeum, a končila sa veľkým školským areálom rehole uršulínok. Bol tam kláštor, na prízemí budovy bola základná škola, na prvom poschodí meštianka a na ďalšom učiteľský ústav. Za rohom pri kostole dali uršulínky postaviť peknú budovu dievčenského gymnázia, a tam som začala chodiť v roku 1945.

■ Ako vyzerala Halenárska ulica? Dnes je na nej z toho obdobia, o ktorom hovoríme, zachovaná len ľavá časť. Mnohé domy sú v pôvodnom stave.

- Ak sa pozeráme od dnešného múzea, na ľavej strane boli nižšie budovy, bývali tam veľmi seriózne

rodiny. Bol tam obchod so zmiešaným tovarom a čo si pamätám, v jednom dome bolo sídlo Červeného kríža a jedna veľmi slušná krčma Gašparec, nazvaná podľa priezviska majiteľa. Bývala tam aj jeho celá rodina. S vnučkou Evičkou sme sa veľmi dobre poznali. Jej brat, doktor Matoušek, je dnes známy ornitológ.

■ Paulínska ulica bola židovská, aká bola Halenárska, aj tam bývali židovské rodiny?

- Pamätám si, že na ľavej strane bola budova Hlinkovej gardy. V dome vzadu, neďaleko, býval jeden židovský lekár. Keď som mala rok, dostala som črevný katar a on mi zachránil život. Dnes neviem, kde sa stratil, asi pri deportáciách. Predpokladám, že naši rodičia nás chránili a nerozprávali o odsune židov, aby sme neplakali za našimi kamarátmi, ktorých sme zo dňa na deň stratili. Spomínam si, že mníšky uršulínky sa starali aj o židovské deti. V roku 1944 cez Slovenské národné povstanie sme celé leto boli aj so sestrou v kláštore uršulínok v Suchej nad Parnou v časti Ružová dolina. Ten kláštor ešte existuje. V čase vojny im ho chceli zabráť nemeckí vojaci a využívať ho na svoje účely. Mníšky ten kláštor zachránili tým, že sa idú starať o deti počas prázdnin. Bola som tam so sestrou a okrem toho tam boli napríklad Vierka Wertheimerová (Valentová) s mladšou sestrou. Vierka bola môj ročník a veľmi pekne spievala. Aj keď boli prekrtené na evanjelické vierovyznanie, uršulínky sa o ne vzorne starali. Boli tam s nami aj dve židovské

sestry s priezviskom Egri – Alila, moja rovesníčka, a o dva roky staršia Marta. Obe potom chodili v Trnave do gymnázia.

■ Aké sú vaše spomienky na základnú školu?

- Učili nás uršulínky, máter školaстика bola veľmi prísna, ale dobrá učiteľka. Pamätám sa, že keď som prišla do prvej triedy, z domu som bola zvyknutá všetkým tykať: sta-

rým mamám aj tetám a začala som tykať aj máter Školastike. Mamička sa ospravedľovala za to moje tykanie. No máter Školastika jej povedala, že nevdá, veď keď zisťujem, že všetci jej vykajú, budem aj ja. V druhej triede ma učila máter Antonka, zlatá osoba, v druhom polroku tretej triedy nás prebrala civilná pani učiteľka Štekláčová. Pamätám si, že po Halenárskej ulici chodilo do školy veľa žiakov a študentov, chlapi po pravom chodníku a dievčatá po ľavom.

■ Čo ste robievali po škole? Hrávali ste sa na Halenárskej?

- Tam sme sa prakticky veľmi nehrali. Išli sme Evičke Matouškovej alebo k Anke Skaloudovej, lebo v našom dome sme sa nemohli hrať na dvore. Starý otec mal veľkoobchod s rozličným tovarom, aj so svojím synom. Boli tam vozy, kone, autá a všetko možné. Pod „forhauzom“ sa pražila káva, v prízemnej budove boli zabudované veľké sudy, do ktorých sa mohlo vchádzať len po rebríku. V nich sa vo veľkom kvasila kapusta. Celý dom bol podpivničený, slúžil na skladovanie a počas vojny ako úkryt. My sme sa na ten dvor cez týždeň nedostali. Chodili sme radšej na Paulínsku ulicu, kde bol rodný dom môjho otecka. Žili tam tri naše tety. Keďže otecko bol v rodine najmladší, po dlhých rokoch im prítomnosť nás, malých detí, robila veľkú radosť. Na Paulínskej ulici sme sa stretávali a hrávali aj s Vierkou a Emkou Wertheimerovou (Valentovou), Editkou Laiferovou, rod. Kolárikovou, Lydkou Rexovou, rod. Vaculíkovou, a po roku 1945 najmä so Zuzkou Slimákovou, rod. Bartoňovou.

■ Pamätáte si niečo aj z druhej svetovej vojny?

- Pamätám si, že v roku 1942 odvážali Židov z Trnavy. Môj otecko pracoval na stanici. V deň deportácie vyšiel von na perón a videl našich veľmi dobrých známych, ako ich nakladali do vagóna. Hovorilo sa vtedy, že idú do pracovných táborov. Týmto našim známym chcel otecko zakývať. A tak len si zdvihol okuliare a nimi vraj urobil taký pohyb ako na rozlúčku. Ale aj tak

Dom na rohu Halenárskej a Múzejnej ulice v roku 1962, fotografický archív Západoslovenského múzea v Trnave

sa bál. Prišiel domov a oznámil to mamičke. Pamätám si, že to rodičov veľmi zarmútilo. Najviac si pamätám z roku 1944, keď sme sa na druhý alebo tretí deň v spomínanej Suchej nad Parnou hrali s loptou na dvore a zbadali sme veľký čierny dym od Bratislavy. To bol deň, keď zbombardovali Apolku v Bratislave. Pamätám si to aj podľa toho, že som vtedy spadla na koleno a mala som s tým problémy. Veriaci Trnavčania boli na konci vojny presvedčení, že Trnava bola uchránená od bombardovania vďaka Trnavskej Panne Márii. Američania vraj mali bombardovať zbrojovku, teda závody Coburg, ale keď prišli nad tú fabriku, uvideli jedno veľké jazero. Takto sa to medzi veriacimi tradovalo. V Trnave padla ledva jedna bomba, aj to už, keď nás prichádzali oslobodiť. Boli to také malé lietadlá raty, volali sme ich ratatajky. Na Kapitulskej ulici ich pred svojím príbytkom v hradbách vítal jeden veľký komunista a oni ho zrejme náhodou zasiahli. Inak nič nebolo bombardované.

■ Aký bol váš ďalší život po vojne?

- V roku 1945 po dokončení základnej školy som úspešne urobila prijímaciu skúšku do gymnázia. Riaditeľkou gymnázia bola Vesna Jesenská. Prijímacie skúšky sme robili v budove obchodnej akadémie na Špíglšáli. Všetko bolo

Blázinec, Kláštorok, v minulosti mala budova bývalého klariského kláštora viac ľudových názvov od Trnavčanov. Pohľadnica okolo r. 1918 - 1920, zdroj: Jozef Benko

ešte uzavreté, v centre mesta boli obsadené ešte školy. Toľko si pamätám, že nás bolo v príme 68 žiačok. Nez mestili sme sa ani do triedy, tak sme boli v kresliarni v starej budove. Bolo to však len na začiatku školského roka, zakrátko sa uvoľnila budova v centre mesta a pokračovali sme tam. Najprv sme boli žiačky osemročného gymnázia a potom, po školskej reforme, sme ako žiačky štvorročného gymnázia boli premiestnené do chlapčenského gymnázia. Mala som napríklad

Halenárska ulica v sedemdesiatych rokoch 20. storočia, zdroj: Simona Jurčová

Dnes už zbúraná časť Halenárskej ulice, fotografia zo sedemdesiatych rokov 20. storočia, zdroj: Stanislav Božík

spolužiačku Idu Benkovú, neskôr Polívkovú, ktorá bola v Trnave známa zubná lekárka. Ona bola predsedníčka triedy, ja podpredsedníčka (smiech). Zostali sme čisto dievčenská trieda do maturity a každý rok sa snažíme stretnúť, aj keď nás je už o dosť menej.

■ Už sme hovorili, že ste z Trnavy do Bratislavy odišli začiatkom päťdesiatych rokov, aké boli vaše ďalšie životné cesty v Bratislave a návraty do Trnavy?

- Bol veľký boom, aby dievčatá išli študovať na techniku. Mne to vyhovovalo, bola som technicky zameraná, aj keď mamička chcela, aby som išla na farmáciu. Maturovala som z chémie a prihlásila som sa na vtedy Chemickú fakultu SVŠT, dnes je to Che-

mickotechnologická fakulta STU. Z našej 4. D triedy gymnázia sme po úspešných pohovoroch začali na fakulte študovať štyri spolužiačky, ale štúdium som úspešne absolvovala len ja. Vtedy sa začal stavať Slovnaft a boli veľmi v kurze odbory z oblasti petrochémie. V treťom ročníku na vysokej škole sme sa mali rozhodnúť, akú špecializáciu ideme ďalej študovať s mojou spolužiačkou Elenkou, ktorú som poznala aj z Trnavy. Vybrali sme si špecializáciu ropy a uhľovodíkových plynov, kde sa hlásilo málo študentov. Povedali sme si, nikto tam nechce ísť, ideme tam my (smiech). Všetci študenti SVŠT sme na začiatku bývali v internáte v Horskom parku. Tam som sa v prvom ročníku

Pohľad z výšky na záhrady a časť Halenárskej ulice, zdroj: Simona Jurčová

stretla aj so svojím manželom, ktorý bol strojár – energetik. Môj odbor mi veľmi vyhovoval a mal veľa spoločného so strojárinou. Diplomovú prácu z oblasti mazacích tukov som vypracovala v Slovnafte, kde som po úspešnom ukončení štúdia aj nastúpila do prvého zamestnania. Po siedmich mesiacoch práce som sa dozvedela, že v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve hľadajú chemika. Kádrová pracovníčka z vydavateľstva SPN si ma vyžiadala zo Slovnaftu, aj keď to nebolo vtedy celkom jednoduché. Celý život som potom pracovala v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve ako odborná redaktorka v redakcii učebníc pre odborné školy. Redigovala som učebnice o technike, chémii, fyzike, tovaroznalectve, náuky o výrobkoch a dokonca aj kuchárske knihy, aj keď varenie nie je rozhodne mojím koníčkom. Oproti našej budove SPN bola lekárska fakulta, kde pracovala moja už nebohá sestrička Evička, preto sme sa prakticky denne stretávali a v starom trnavskom nárečí spomínali na Trnavu. Po mojom odchode do Bratislavy som lásku k Trnave nikdy nestratila, a som šťastná, že vďaka mojej vnučke Miške Potočárovej je naša rodina aj naďalej s Trnavou prepojená. ■

Za ilustračné fotografie z Halenárskej ulice ďakujeme Simone Jurčovej

Katarína Karabová, Trnavská univerzita, Katedra klasických jazykov

Známi i neznámi autori historickej Trnavskej univerzity XXXIV.

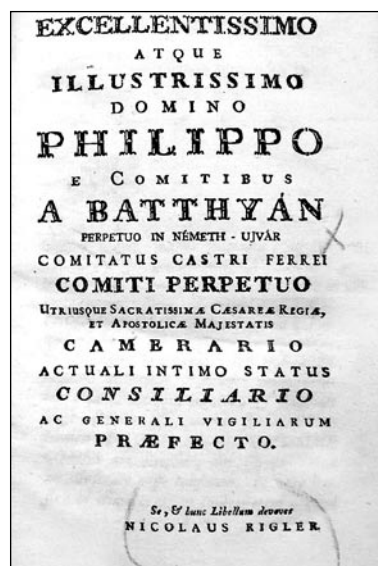
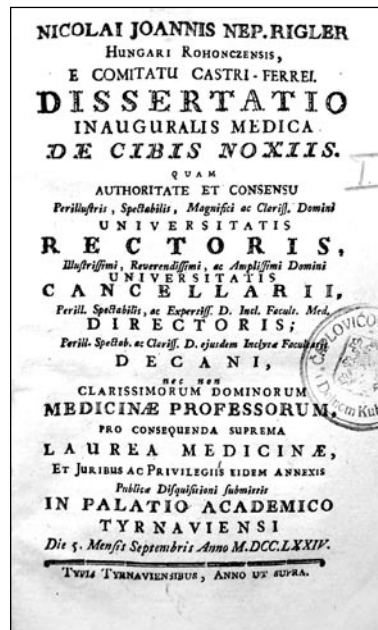
Mikuláš Ján Rigler – dietológ, alebo prezieravý lekár? .....

V súčasnosti už azda nikoho nezaskočia zvýšené požiadavky na zdravé stravovanie nielen zo strany lekárov, ale aj obyčajných ľudí. Kedy sa však trend zdravého stravovania objavil? Sú diéty výtvorom moderného človeka, alebo tu boli snahy o zdravé stravovanie oveľa skôr? Niet pochyb, že už v starovekom Grécku a Ríme nájdeme prvých „výživových poradcov“, na ktorých nutričné rady sa nedá hľadieť celkom s dešpektom. Aby bolo ľudské telo v rovnováhe, odporúčali starovekí lekári upraviť jedálny lístok podľa toho, ktorá zo štyroch štiav v organizme prevažovala. Viaceré z ich odporúčaní sa využívali v priebehu ľudských dejín aj počas stredoveku. So zvýšeným záujmom o zdravé stravovanie sa však stretáme aj v dielach novovekých lekárov, ktorí si veľmi dobre uvedomovali, aký vplyv má strava na zdravie človeka.

Z prostredia Lekárskej fakulty historickej Trnavskej univerzity máme k dispozícii publikáciu zaoberajúcu sa tematikou stravovania. Mikuláš Ján Rigler v roku 1774 obhajoval lekársku dizertáciu o škodlivosti niektorých pokrmov (*Dissertatio inauguralis-medica de cibis noxiis*). O životných osudoch jej predkladateľa ne-nájdeme v dostupných zdrojoch takmer žiadne informácie. Vzhľadom na niektoré indície predpokladáme, že sa narodil niekedy po roku 1740. Z titulného listu dizertácie môžeme vydedukovať aspoň miesto narodenia, ktorým je obec Rechnitz v dnešnom Rakúsku v spolkovej krajine Burgenland. Strohé, zato však cenné informácie zo života Riglera sa

nám podarilo získať z dedikácie zmienenej dizertácie. V nej venuje tlač súvekému podporovateľovi literatúry Filipovi Baťaňovi, ktorý v tej dobe zastával post tajného radcu, komorníka a generálneho prefekta. Rigler mu ďakuje za to, že dlhé roky žičí nielen jemu, ale veľké dobrodenia preukázal v minulosti aj jeho otcovi. Z textu dedikácie ďalej vyplýva, že náš autor vďaka Baťaňovej podpore študoval tri roky filozofiu a matematiku v Kaloči a následne nastúpil na štúdium medicíny.

Riglerova dizertácia nie je nijak rozsiahla. Okrem úvodných častí, tzv. paratextov, má dovedna 40 strán. Autor svoju pozornosť zamerlal, ako sám píše v príhovore čitateľovi, na jedlo, ktoré môže byť zdraviu škodlivé. Píše, že príčiny chorôb pochádzajú buď z prirodzenej vnútornej degenerácie organizmu alebo ich zapríčínujú vonkajšie vplyvy. Zvonka môžu mať na ľudské zdravie negatívny vplyv zlá životospráva, nedostatok spánku, nedostatok telesného pohybu, zlé psychické rozpoloženie, málo odpočinku. Celkom jednoznačne však podľa autora zdravie ovplyvňuje predovšetkým strava a tekutiny, ktoré človek prijíma. Rigler veľmi zdôrazňuje predovšetkým kvalitu jedla, keďže z neho čerpá ľudské telo živiny a energiu. Jeho nedostatočná kvalita môže pritom spôsobiť, že sa jedlo stane pre ľudský organizmus škodlivým. Samotný text dizertačnej práce o škodlivosti pokrmov sa člení na niekoľko častí. V prvej autor pojednáva vo všeobecnosti o škodlivých jedlách. Každé jedlo, hoci sa zdá byť zdraviu prospešné,

môže ľudskému organizmu za istých okolností uškodiť. Podľa Riglera to môže vyvolať desať rozličných príčin: 1. Ľudský temperament, 2. Telesná choroba, 3. Vek človeka, 4. Spôsob života, 5. Ročné obdobie, 6. Čerstvosť jedla, 7. Možné choroby zvierat a rastlín, z ktorých pokrm pochádza, 8. Poškodenie pokrmu hmyzom, 9. Zlé trávenie, 10. Prejeda-

nie. V každom jednom prípade autor uvádza krátke vysvetlenie. Vzhľadom na ľudský temperament, odvíjajúci sa od starovekého názoru o prevahe štiav v ľudskom tele, každému vyhovuje niečo iné, napríklad flegmatikovi nemusia prospievať príliš aromatické jedlá. Inak by sa mal človek stravovať v zdraví a inak v chorobe, čo totiž zdravému organizmu prospieva, môže naopak v chorobe uškodiť. V súvislosti s vekom a stravovaním odkazuje Rigler čitateľa na prácu známeho švédskeho prírodovedca a lekára Karla Linného z roku 1764 (*Dissertatio diaetetica de diaeta per scalam aetatis humanae*). Spôsob, akým človek žije, ako pracuje, tiež výrazným spôsobom ovplyvňuje stravovanie. Podľa Riglera inak sa má stravovať manuálne pracujúci človek a inak človek so sedavým zamestnaním bez nedostatku pohybu. Na kvalitu jedla má, samozrejme, vplyv jeho skladovanie, mäso a pokrmy z vajec rýchlo podliehajú skaze, rastlinné jedlá hnijú, oleje a tuky tuchnú a tým sa stávajú otravnými. So skladovaním celkom určite súvisí aj možné znehodnotenie surovín hmyzom a inými škodcami. Pri zlom trávení a prejedaní odporúča náš autor diétu založenú na rastlinnej strave.

Po všeobecnom vymenovaní príčin, ktoré môžu stať za škodlivosťou jedál, sa Rigler v dizertácii venuje konkrétnym typom pokrmov či surovín, ktoré sú v domácnostiach najčastejšie. Celkom odôvodnene venuje pozornosť ako prvému chlebu. Uvádza, že chlieb môže byť pre ľudský organizmus škodlivý, ak bolo zrnó, z ktorého sa melie múka na chlieb, nevhodné na pečenie chleba, alebo ak sa medzi zrnó zamiešajú semená iných rastlín, ktoré rastú spolu s obilninami, ale sú škodlivé. Pri nesprávnom skladovaní, najmä nadmernej vlhkosti, sa môže stať, že zrnó

splesnivie a múka z neho by sa na pečenie chleba už nemala použiť. Pri výrobe chleba však podľa nášho autora nie je dôležité len zrnó a dostatočná kvalita múky z neho, ale aj použitý kvások by mal mať svoju kvalitu. Chlieb sa môže stať pre zdravie človeka ďalej škodlivým, ak bola pokazená voda pri jeho výrobe, ak bol málo upečený, alebo naopak, spálený. V neposlednom rade o prospešnosti chleba rozhoduje aj jeho čerstvosť. Náš autor neodporúča konzumovať ani splesnený chlieb, ale ani tvrdý, ktorý by mohol spôsobiť zažívacie ťažkosti. Druhým typom pokrmov sú kaše, ktoré sa varia v každej domácnosti. Dodávajú telesnú silu viac než akékoľvek iné jedlo. Môžu však spôsobovať problémy s trávením ľuďom so sedavým zamestnaním alebo tým, ktorí majú obmedzený pohyb. Následne sa Rigler venuje nožnej škodlivosti mäsa z vtákov, rýb a obojživelníkov. Postupne preberá jednotlivé druhy vtákov (sliepka, páv, kohút, holub, prepelica, škorec, hus, kačka, labuť, bocian, volavka, lyska) a opisuje kvalitu, prípadne chuť ich mäsa. Niektoré druhy neodporúča konzumovať vôbec, ako napríklad mäso z čiernej labute pre jeho tvrdosť. Pri konzumácii rýb a obojživelníkov treba byť podľa Riglera obzvlášť pozorný. Zaujímavé je, že okrem domorodých druhov ako bobor, vydra, pstruh, hlaváčka, rak, špecifikuje aj akosť mäsa viacerých morských živočíchov, ako napríklad delfín, veľryba, tuleň, sépia, raja, úhor, losos a iné. Niektoré druhy neodporúča náš autor konzumovať kvôli glejovitosti mäsa alebo pre jeho prílišnú tučnosť, iné pre sladkú chuť či nadmernú aromatickosť. Ďalšou oblasťou, ktorej sa náš autor venuje, je zelenina. Túto časť člení podľa toho, ktorá časť rastliny sa konzumuje – koreň, stonka, listy, plody, semená. V tejto časti sa

stretneme aj s názorom, že šparglá zápacha po moči, karfiol má nízku nutričnú hodnotu, špenát môže oslabovať zuby, tekvicu odporúča piecť pomaly s kyslým hroznom. V tejto časti sa zmieňuje autor aj o hubách, ktoré však všetky považuje za zdraviu škodlivé. Rigler sa napokon v závere práce venuje možným príčinám škodlivosti šalátov, orechov aj niektorých druhov ovocia.

Autorova citačná báza sa obmedzuje len na pár vedeckých autorít (čo je však v tomto období prijateľné), z antických autorov uvádza Hippocrata a Plinia, z mladších Quercetana alias Josepha Duchesne, či Guintera známeho skôr pod menom Johann Winter von Andernach. Rigler však nijak bližšie neuvádza odkazy na ich konkrétne diela až na vyššie zmienenú dietetickú dizertáciu Karla Linného. Na prvý pohľad sa môže zdať, že Riglerova dizertačná práca neprináša nijaké vedecké, zreteľa hodné výsledky. Znalosť mnohých informácií z tých, ktoré v predmetnej práci nájdeme, dnes považujeme za bežnú. Na mieste je však pripomenúť, že v 18. storočí za údajmi, ktoré čitateľovi predmetná dizertácia sprostredkúva, stojí celkom určite podrobnejšie štúdium viacerých zdrojov, overovanie si vybraných poznatkov v praxi a v neposlednom rade systematické zatriedenie získaného materiálu, vďaka ktorému Mikuláš Ján Rigler získal 5. mája v roku 1774 doktorát z medicíny. ■

Súťažná otázka:

Prečo autor dizertácie neodporúča konzumovať mäso z čiernej labute?

Bibliografia:

Carl von Linné: *Dissertatio diaetetica, de diaeta per scalam aetatis humanae observanda*. Upsaliae, 1764. 12 p.

Nicolaus Ioannes Rigler: *De cibis noxiis*. Tyrnaviae: Typis Tyrnaviensibus, 1774. 40

Miroslav Beňák

Kino Hviezda – typizovaný projekt s osobitosťou v novej knihe

Akosi sme si zvykli odsudzovať stavby z obdobia socializmu, pričom mnohé sú súčasťou nášho každodenného života. Odsudzujeme ich často len tak, z princípu, ovládaní akosi idealizovanou predstavou dávnej minulosti a sentimentu, ktorý sme mnohí nezažili. A hlavne - bez zamyslenia a poznania širších dobových súvislostí. Nájdu sa však aj také, ktoré nám v podstate neprekážajú, ba naopak, práve vďaka istému sentimentu máme k nim oveľa hlbší vzťah. Takýmto objektom je aj trnavské kino Hviezda, o ktorom vyšla nová publikácia.

Kniha o dejinách, architektúre a premenách

Otázku hodnôt architektúry moderny v Trnave – a teda aj stavieb z obdobia socializmu – otvorila už dávnejšie malá knižka C20: Sprievodca architektúrou Trnavy¹, ktorú napísal Martin Zaiček a spoločne vydali združenia Archimera a Publikum.sk v roku 2017. Na túto tému v podstate nadväzuje predmetná knižka Panoramatické kino Hviezda – Dejiny, architektúra, premeny². Publikácia od autorského kolektívu Adrián Kobetič, Adam Kormcsmáros, Patrik Krajčovič a Zuzana Miklánková, vydaná združením Publikum.sk, oficiálne uzrela svetlo sveta 18. júna v Malom Berlíne.

Je akosi „maloformátovou monografiou“ jedného objektu, čo je pri trnavských stavbách z tohto obdobia novinkou. Aj keď má knižka rozsah 44 strán, je bohatá na množstvo informácií o objekte kina, vo väčšine doposiaľ nepublikovaných. Poskytuje ucelený pohľad na túto stavbu, a to aj v širších kontextoch, o ktorých – ako sa spomínalo na diskusii pri prezentácii knižky – netušili ani samotní autori. Jazyk a štruktúra knihy sú volené tak, že sa dá prečítať doslova „na jeden hlt“. Po obsahovej stránke sa jednotlivé témy otvárajú v logickom a kauzálnom slede od všeobecnejších tém až ku konkrétnostiam trnavského kina Hviezda. Autori

Fotografia z titulnej stránky knihy HORVÁTH, Peter - VELIKÁ Dagmar. Trnava. Bratislava: Obzor, 1981. ISBN 65-021-81. Foto: Dagmar Veliká.

začínajú všeobecnejšie – rozvojom kinematografie a jej technických súvislostí, teda toho, čo priamo formovalo funkčnosť kín. Prvá kapitola sa venuje aj dôležitej invecii v premietacej technológii, čo stálo aj za zrodom nášho kina – a to prechodu na 70 mm a vznikom tzv. panoramatických kín. Druhá „všeobecná“ kapitola sa venuje fenoménu typizovanej výstavby, ktorý akýmsi „skrytým“ spôsobom tiež stojí za vznikom trnavského kina. Spolu s technickou stránkou rozvoja kinematografie je téma tohto fenoménu druhým úvodom k širším okolnostiam vzniku trnavského kina. V nasledujúcich riadkoch ponúkneme akýsi náhľad danej knižky o kine v akejsi paralele s hodnotami kina.

Vzorový projekt panoramatického kina s pracovným názvom „Modrý obdialnik“

Vedeli ste, že kino Hviezda vzniklo podľa vzorového projektu a má svojich ďalších troch „súrodencov“? Túto novú a zásadnú informáciu prináša spomínaná publikácia. V 60. rokoch 20. storočia, práve v súvislosti s hromadnou výstavbou obytných celkov, rástla aj potreba zabezpečiť kvalitnú a modernú občiansku vybavenosť, vrátane kultúrnych stavieb. V súvislosti s typizáciou sa síce uprednostňovali individuálne projekty, no v niektorých prípadoch sa siahalo aj po typových, resp. vzorových projektoch. To sa dialo aj v prípade kín. V 60. rokoch 20.

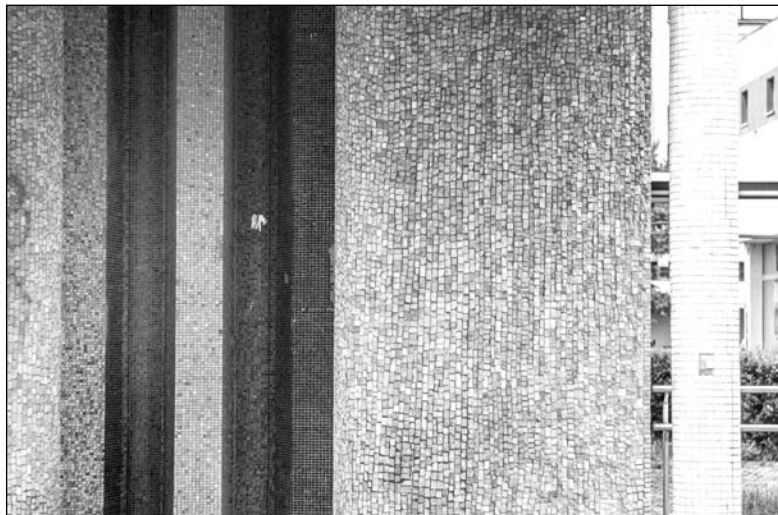
1 Martin Zaiček: C20: Sprievodca architektúrou Trnavy; Archimera a Publikum.sk, Trnava 2017, ISBN: 978-80-972736-0-6. Koncepcia publikácie C20: Sprievodca architektúrou Trnavy vychádza z o niečo staršej knižky C20: Sprievodca architektúrou Trenčianskych Teplíc, ktorú rovnako pripravili Andreja Kalinová a Martin Zaiček pod hlavičkou Opustená (re)kreácia. V oboch prípadoch sústredia pozornosť na architektúru 20. storočia.

2 Adrián Kobetič, Adam Kormcsmáros, Patrik Krajčovič a Zuzana Miklánková: Panoramatické kino Hviezda - Dejiny, architektúra, premeny; Publikum.sk, Trnava, 2019, ISBN 978-80-972736-2-0

storočia Krajský projektový ústav v Prahe na základe súťaže vypracoval vzorový projekt panoramatického kina pre 400 osôb – tzv. „Modrý obdialnik“.

Na pomedzí občianskej a kultúrnej vybavenosti a technickej stavby

Československý štátny film vzorový projekt schválil a dodal technologickú časť návrhu, ktorá vychádzala hlavne z nárokov dobového vynálezu – projektoru Meopton UM70/35, ktorý ako jediný na svete dokázal premietiť štandardný 35 mm aj panoramatický 70 mm filmový pás. Stroj z Československa zožal celosvetovo mimoriadny úspech – získal dokonca v roku 1967 zlatú medailu za priemyselný dizajn³. Dnes je už ojedinelým exemplárom pár kín – dodnes ho využíva na Slovensku banskobystričský amfiteáter. V trnavskom kine sa nezachoval, no 35 mm filmové pásy tu príležitostne premieta filmový klub NAOKO ako jeden zo zopár klubov a nadšencov. Neprekonanú kvalitu klasického filmu si teda môžeme vychutnať aj u nás. Okrem „srdca kina“ – unikátnej premietačky – ďalšou záležitosťou, ktorá stavia tento projekt kina do akéhosi pomedzia medzi kultúrnou a technickou stavbou, je samotná dispozícia a schéma „prevádzky“ kina. Plynulé premietanie niekoľkých filmov za sebou umožňovala jednostranná prevádzka. Zjednodušené – vchádzalo sa jednými dverami dnu do sály a odchádzalo druhými dverami zo sály von, čo si mnohí pamätajú dodnes. Dodnes sa zachoval aj artefakt po tejto prevádzke, ktorý by sme skôr čakali v továrni než v kine. Sú to koľajnice po technickom unikáte – posuvnej šatni, ktorá umožňovala príjem a výdaj osobných vecí ako pri vstupe, tak aj pri východe z kina. Funkcionalistická architektúra v jasne čitateľnej prevádzke a aj forme

Kontext priemyslu, ktorý bol v danej dobe hnacou silou spoločnosti, by sme vedeli hľadať aj v samotnej typizácii výstavby. Teda samotného spriemyselnovania jednotlivých krokov – od projekcie až po realizáciu a fungovanie budovy. V tomto duchu môžeme o kine hovoriť ako o „stroji na pohyblivé obrázky“. Téma budov ako „funkčných strojov“ však nepochádza zo socializmu, ale z oveľa skorších tendencií stojacich pri zrode hodnotnej funkcionalistickej architektúry. Tú reprezentuje aj kino Hviezda. Ak sa naň pozrieme zvonku, jasne vieme prečítať jednotlivé funkčné časti – dve základné hmoty – prízemnú jednopodlažnú časť s ľahkým prieťahným obvodovým plášťom a strechy prechádzajúcej do pergoly podopretej stĺporadím, na ktorú je asymetricky vložená uzavretá kubická hmota kinosály – „ako ideové a aj funkčné jadro stavby“⁴. Prevedenie je svieže, zdvihnutý nástup zároveň dáva objektu akúsi vážnosť.

4 panoramatické kiná – 4 rôzne príbehy a osudy

Najväčšou zaujímavosťou publikácie je informácia, že okrem trnavského kina Hviezda sa podľa vzorového projektu postavili

d’alšie 3 kiná s rôznymi príbehmi a aj osudmi. Prvým postaveným „Modrým obdialnikom“ bolo kino v Handlovej, ktoré nevhodnou konverziou na supermarket stratilo väčšinu svojich hodnôt.

Druhé kino postavili Novom Meste nad Metují v Českej republike, ktoré malo byť radikálne tiež prestavané a modernizované. Stretlo sa to však s nevlôou a projekt sa nakoniec ne-realizoval. Paradoxne – v súčasnosti si toto kino dosť zakladá na akejsi pôvodnej identite kina a žije pomerne kvalitným kultúrnym životom, a to aj s ohľadom na kvalitu architektúry samotnej stavby.

Tretím postaveným panoramatickým kinom podľa tohto vzoru je naše trnavské kino Hviezda. V Trnave boli staršie kiná zastarané a pre rastúce mesto bol ich počet nepostačujúci. Od roku 1967 sa preto začal riešiť projekt nového panoramatického kina podľa spomínaného vzoru. Za projektom vtedy stáli arch. Jozef Ďurko a Ing. arch. Ján Kráner. Kino bolo oficiálne otvorené 23. novembra 1971.

Posledným postaveným podľa „Modrého obdialnika“ bolo kino v Partizánskom, ktoré sa spája s trnavským jednou „pikoškou“. Totiž, v dokumentácii k partizánskemu kinu objavili autori knižky pri bá-

³Kobetič, Korcsmáros, Krajčovič, Miklánková, 2019, str. 10

⁴Kobetič, Korcsmáros, Krajčovič, Miklánková, 2019, str. 17

⁵Kobetič, Korcsmáros, Krajčovič, Miklánková, 2019, str. 14

daní originálny pôdorys trnavského kina, kde bola originálna hlavica výkresu z Trnavy prelepená hlavičkou s údajmi k partizánske mu. Aj takto sa „šetřili“ prostriedky na projekt. V súčasnosti kino síce slúži pôvodnému účelu, no bolo značne prestavané, čím sa stratili pôvodné kvality.

Typizácia kontra individualizmus pri výstavbe

Typizácia vo výstavbe je pre väčšiu ľudí akýmsi strašiacom, hlavne pri budovách zo socializmu. Automaticky si ich spájajú s výstavbou panelákových sídlisk, ktoré aj napriek funkčným a urbanistickým kvalitám mnohí považujú za akýsi symbol socializmu a straty individuality kvôli uniformnej výstavbe. Argumenty, že obdobný spôsob typizovanej výstavby sa realizoval aj na „západe“, sú často márne. Ako je to v prípade typizovanej budovy kina? Aj keď šlo o typový projekt, určitým spôsobom bol návrh „slobodný“. Ako uvádzajú autori, „Typizačné smernice mali za cieľ skvalitnenie dispozičného riešenia (v tomto prípade) kín, uplatnenie najnovších technológií a skrátenie procesu projektovej prípravy a zníženie nákladov“⁵, no objekty určite neboli uniformné a rovnaké. Unifikovaná bola hlavne dispozícia a prevádzka, konštrukčné sa objekty mohli líšiť.

Lokálne a „trnavské“ v architektúre typového kina

Rozdiely boli hlavne vo finálnom architektonickom a materiálovom prevedení, ako aj umelecko-výtvarnom stvárnení, na čo poukazuje predmetná publikácia aj grafickým spracovaním. V prípade trnavského kina sa na fasáde nachádza umelecká aplikácia – plastický reliéf od domácich umelcov Júliusa Barteka a Jozefa Dóku, ktorá je príjemným detailom na jednoduchej modernej architektúre. Vystupujúci reliéf s farebnými pásmi v mozaike pravdepodobne predstavuje základné farby spektra farebného filmu.

Podobné jednoduché riešenie v štruktúre fasády sa nachádza aj na hmote premietacej sály – v podobe viacerých zvislých pásov. Elegantným typografickým riešením bol nápis na prístrešku – „Panoramatické kino Hviezda“, ktorý dnes už neexistuje. Tieto prvky sa stali inšpiráciou pre celkový dizajn knižky.

Kino prešlo v roku 2000 prestavbou, prestala fungovať pôvodná kaviareň a z pôvodných priestorov boli vyčlenené viaceré plochy, čím zanikol pôvodný prevádzkový tok. Presklené steny zaplnil vizuálny smog, ktorý degraduje aj najhodnotnejšiu architektúru. Aj napriek týmto prestavbám, kino si zo všetkých troch slovenských kín rovnakého vzoru zachovalo najviac autentických prvkov – okrem vyššie spomínaných umeleckých aplikácií možno vyzdvihnúť aj autenticky zachovaný podhľad sály. Problémom je však akési nedostatočné fungovanie a riadenie prevádzky kina zohľadňujúce jeho kvality a hodnoty. Autori sami uvádzajú – „výzvou pre investorov je adaptácia takýchto budov alebo revitalizácia spôsobom, ktorý výrazne nenaruší pôvodné priestorové kvality, ale zároveň umožní diferencovanejšie využitie objektu“⁶.

Prínos knihy – otvorenie témy vnímania hodnôt modernej architektúry mesta ako aj typových objektov občianskej vybavenosti

Kniha Panoramatcké kino Hviezda prichádza práve v čase, keď sa začína hovoriť o zbúraní kina a jeho nahradení novou budovou. Zároveň otvára tému hodnotenia modernej architektúry z obdobia socializmu. Tak ako táto publikácia, aj samotné kino Hviezda môže byť prvým krokom k pochopeniu a zmene paradigmy vnímania hodnôt tejto architektúry v našom meste. Objekt kina je v tomto dokonalou prvou lastovičkou – keďže oproti iným stavbám s nálepkou „komunistické“, nestojí na exponovanom

mieste, kde by vizuálne vstupovalo do historickej štruktúry mesta a má príjemnú mierku s postupne graduujúcou hmotou od ulice.

Dokonca aj sporná téma typizácie v tomto prípade môže predstavovať akúsi kvalitu jednej éry vo vývoji architektúry, ktorá sa dnes už definitívne skončila – a tou je typizovaná výstavba občianskej a kultúrnej vybavenosti. V prípade kín podľa projektu „Modrý obdialnik“ tiež nemôžno hovoriť o masovom kopírovaní jednej architektúry, ako to bolo v prípade panelákov. Koniec koncov – podľa daného vzoru sa postavili len 4 kina, z ktorých na Slovensku je trnavské najviac zachované.

Nostalgická hodnota – miesto detských predstavení aj prvých rande

Kino Hviezda má navrch oproti iným objektom z obdobia socializmu aj tým, že je vnímané pozitívne a spája sa s ním akási nostalgická stopa. Kino veľmi aktívne vstupovalo a v postate stále vstupuje do osobného života Trnavčanov. Tento osobný rozmer kina v príhovore naznačuje bývalý vedúci kina Michal Hutira: „Pre niektorých komunistické kino, kde zastal čas, pre iných malé komorné kino, ktoré ponúka únik do sveta filmu a alternatívu ku komerčnému svetu multiplexov. V každom prípade je kino Hviezda neoddeliteľnou súčasťou Trnavy a ja som vďačný, že som mohol byť súčasťou jeho života a tvoriť jeho históriu...“

Čo možno povedať ako posolstvo, ktoré sa nesie z publikácie Panoramatcké kino Hviezda od autorského kolektívu Kobetič, Korcsmáros, Krajčovič a Miklánková, je odpoveď na otázku: Prečo budovu tohto typu zachovať? Lebo je „naša“ – trnavská! ■

Zdroje:

Adrián Kobetič, Adam Kormcsmáros, Patrik Krajčovič a Zuzana Miklánková: Panoramatcké kino Hviezda – Dejiny, architektúra, premeny; Publikum.sk, Trnava, 2019, ISBN 978-80-972736-2-0
Martin Zaiček: C20: Sprievodca architektúrou Trnavy; Archimera a Publikum.sk, Trnava 2017, ISBN: 978-80-972736-0-6.

⁶Kobetič, Korcsmáros, Krajčovič, Miklánková, 2019, str. 19

Martin Jurčo, foto: autor a archív P. F.

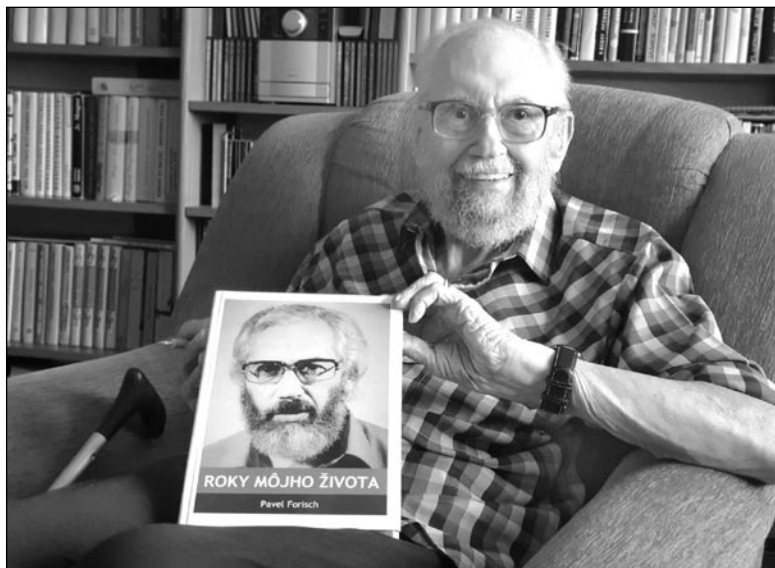
Pavel Forisch: Roky môjho života. Radostné i trpké ako príbehy z filmového plátna .....

V posledných rokoch vzniká celý rad spomienkových kníh spojených aj s našim mestom. Medzi nimi zaiste vynikne nová kniha Pavla Forischa (nar. 24. júna 1930 v Trnave) *Roky môjho života*. Čitateľom ponúka nielen spomienky človeka, ktorý detstvo a mladosť prežil na dnešnej Hlavnej ulici, ale aj mnohofarebnú mozaiku života v našom meste počas prvej republiky i vojnového slovenského štátu s jeho radosťami i starosťami.

Pavla Forischa si isto mnohí pamätáte aj zo stránok *Noviniek z radnice*, kde pred niekoľkými rokmi ako výrazná osobnosť dokumentárneho, animovaného, bábkového i videofilmu publikoval spomienky na trnavských filmárov, ktorí sa uplatnili v Slovenskej filmovej tvorbe. Tejto kapitole svojho života sa venuje aj vo svojej knihe, rovnako aj obdobiu vo filmových ateliéroch na Kolibe, dejinám chovateľstva exotického vtáctva v Trnave a vlastným životným chodníčkom.

Dočítame sa napríklad, že Pavel Forisch sa už počas detských trnavských rokov venoval chovu holubov i exotického vtáctva. V knihe spomína na svojho otca Jozefa Forischa, ktorý bol na prelome 20. a 30. rokov minulého storočia významným chovateľom v Trnave a vo veľkom pohostinstve, ktoré mali jeho rodičia blízko cukrovaru, mal už prvý chov. Choval malú hydinu, rôzne druhy holubov a dokonca i spevavé kanáriky.

Ako trnavský chovateľ sa otec už začiatkom 20. rokov zúčastnil celého radu výstav v Maďarsku, Rakúsku i v Bratislave. Na tieto aktivity nadviazal aj jeho syn Pavel, bol nadšeným chovateľom v Trnave a neskôr, najmä od 70. rokov, aj veľkým organizátorom výstav a funkcionárom Slovenského zväzu chovateľov. Pavel sa vo svojej knihe venuje aj iným chovateľom v Trnave. Spomína napríklad Jána Gaala, chovateľa na Dolných Baštách, alebo profesora Omachela, ktorý učil na strednej učňovskej škole a vo svojom dome na Tulipáne choval vodnú i hrabavú hydinu, králiky i poštové holuby. „Dom mal postavený neďaleko dobyčieho

trhu. Za druhej svetovej vojny tam boli umiestnené vojenské holubníky našej armády. Pán profesor sa priatelil s vojakmi a získaval od nich mladé holuby. Začiatkom roka 1944 pred vypuknutím SNP tam prisťahovali holubníky nemeckej armády,“ spomína Pavel Forisch. „Pred príchodom frontu Nemci nestačili holubníky odviezť a zostali v nich kvalitné plemená nemeckých, rakúskych, belgických a holandských poštových holubov nesúce mená po špičkových európskych chovateľoch. Niekoľko chovných párov získal aj pán profesor a jeho prostredníctvom sa dostali aj do nášho chovu.“

Pavel postupne rozpráva svoj životný príbeh ako z filmového plátna so všetkými trnavskými kontextami: ako sa narodil na Masarykovej ulici v dome presne oproti radnici. Tam bývala rodina otca a jeho súrodencov so širším príbuzenstvom. Keď otec dostal živnostenský list, otvoril si tam obchod. Rodičia Pavlovej mamy boli neárijského

pôvodu, podobne ako zopár rodín v okolí. To predznačuje trápenia i strasti, ktoré mali ešte len prísť. Tridsiate roky opisuje autor očami malého chlapca žijúceho z radostí, ktoré ponúkalo okolie: cesty na promenádu za mestské hradby, železničné stanice s veľkými parnými lokomotivami až po prechádzku smerom ku Coburgu, kde bol pri stanici park. „Na začiatku parku stál mliečny stánok s terasou a peknými bielymi stolmi a lavicami. V jeho blízkosti sa niesla neopísateľná vôňa čerstvého, dobre vychladeného mlieka. V ponuke mali plnotučné mlieko, výbornú hustú smotanú, kakao, bielu zrnkovú kávu, domáci tvaroh, chrumkavé pečivo, dobre prepečený domáci guľatý biely chlieb, tmavé slané pečivo, domáce kaizerky a žemle natreté krásnym čerstvým maslom...“ Lákavý obrázok, škoda, že sa z takýchto spomienok nezachovala fotografia.

Pavel pridáva celý rad mien, ďalších príbehov i najzapadnutejších

trnavských lokalít tej doby. V roku 1936 začal navštevovať ľudovú školu pod mestskou vežou. Medzi jeho spolužiakmi nájdeme veľa známych Trnavčanov, napríklad neskoršieho gynekológa Ladislava Žoldoša, herca Lotára Radványiho, rozhlasového redaktora Tibora Hrozányiho a mnohých ďalších. Podobne spomína aj na kamarátov z plaveckého klubu a okolitých ulíc. Sledujeme letné prázdninové príbehy z Piešťan, Chtelnice, z Tatier, vianočné chvíle za prvej republiky až po nástup slovenského štátu.

Začiatok druhej svetovej vojny si Pavel spája so strachom i nervozitou. Sleduje nástup sebavedomej Hlinkovej gardy či verbovanie do Hlinkovej mládeže, ktorej členom sa nikdy nemohol stať, ale sleduje i sebavedomé správanie gardistických mocipánov v ich obchode. Jeho mama sa dala v 30. rokoch pokrstiť, dokumenty o kresťanskom krste museli predkladať aj niekoľkokrát za rok. Napokon sa v roku 1942 začali fašistické represálie dotýkať aj ich rodiny. „Po návrate z našej poslednej dovolenky v Tatrách nám oznámili, že všetkých židovských občanov z domu deportovali, vrátane našich tiet Aranky a Erny. Vyprázdnené byty po židovských rodinách obsadili trnavské rodiny.“

Nasledujú časti venované životu počas vojny, napríklad ako jeho otec stavebne upravil časť podzemia, aby sa rodina a obyvatelia domu počas nebezpečenstva mohli ukryť aj na viac dní. Navyše, počas chaotickej vojnovnej doby sa snažil ochrániť časť skladových zásob svojho textilného obchodu, a v pivničnej časti domu zamuroval látky, ktoré sa zo zahraničia dlhší čas nedovážali. Časť zásob uschovali jeho známi na Dobrej Vode, spolu v hodnote asi 900 tisíc korún (len za výnimky z deportácií do koncentračného tábora pre manželku a deti zaplatil 600 tisíc korún). A akoby to nestačilo, v tejto situácii sa do rodiny Forischovcov nastahovali dôstojníci SS, čo pokoj rodine rozhodne neprineslo. Na-

Nedeľné korzo a v pozadí dom Forischovcov

šťastie, podarilo sa im toto spoločné obdobie v jednom dome prežiť bez väčšej ujmy. Podobne dramaticky Pavel opisuje oslobodenie i odchod nemeckých vojsk.

Obdobie tesne po vojne nazýva P. Forisch zlatým. No netrvalo dlho, keďže tesne po roku 1948, keď už bol Pavel po skončení obchodnej školy predavačom v otcovom obchode, sa začalo zoštatňovanie malých obchodov a likvidovanie drobných živnostníkov. O rok na to im celý obchod zhabali a na mieste vznikol obchod s textilom Vesna. Predajňa bola zakrátko zrušená a po čase tam vznikla Chemodroga (drogéria), kde pracovali Pavel a jeho mama. No ani to netrvalo dlho a Pavel sa už obzeral po odchode do Bratislavy. Napokon sa mu podarilo odísť na Lekársku fakultu UK. Najprv za laboranta, potom za fotografa. Postupnými krôčikmi sa prepracoval až do Slovenského filmu, ale to už sú kapitoly z bratislavského prostredia.

Trnavské návraty boli pre Pavla Forischa smutné, keď v roku 1955 v ich byte (už vyvlastnenom) vídal depresívneho otca, ktorý v zlomku prišiel o celý majetok. Očakávalo sa ich vysťahovanie do českého pohraničia. O niekoľko dní však otec dobrovoľne a bez rozlúčky odišiel zo sveta. Ako Pavel píše: Človek, ktorý roky budoval svoj

obchod, počas vojny chránil rodinu pred gardistami a trnavskými fašistami, bojoval proti ľudáckemu režimu, vítal oslobodenie a napokon sa v novej spoločnosti zakladanej komunistami stal vyvrheľom, vykorisťovateľom a buržujom. Predčasne v 50. rokoch odišiel zo sveta aj Pavlov strýko s manželkou, ktorý mal hostinec pri cukrovare. Ich deti Michal a Marta museli opustiť domov a presťahovať sa do nevyhovujúceho bytu na Štefánikovej ulici. Marta Forischová (1925 – 1984) zostala celý život sama, no medzi Trnavčanmi zostala až do predčasnej smrti známa nielen ako dobrá kozmetička, ale aj ako hostiteľka známych osobností, ktoré prichádzali do Trnavy účinkovať v divadle či na koncertoch. Ako Pavel spomína, to už žil netrvalo v Bratislave a len z diaľky sledoval, ako jeho rodný dom postupne chátral a ako ho napokon oklieštili pri výstavbe kultúrneho domu. Po revolúcii ho rodine vrátili a dnes v ňom nájdeme banku.

Aj keď ďalšie kapitoly života Pavla Forischa už patria do Bratislavy, akoby smutných chvíľ v jeho živote stále nebolo dosť. Ako pracovník filmu stál pri augustových dňoch 1968 v Bratislave, keď filmári naskrúcali 24 hodín denne, z čoho vznikol dokumentárny film Čierne dni (jeho druhú kópiu počas nor-

malizácie ukrýval práve P. Forisch). Patril do zoznamu pracovníkov filmovej tvorby, ktorí neprešli v roku 1970 politickými previerkami. Paradoxne na intervenciu vtedy nového riaditeľa Slovenského filmu Pavla Koyša (v rokoch 1988 – 89 ministra kultúry SSR) nik z nepreverených nemusel z filmu odísť, len bol

preradený na inú funkciu. V tomto čase po krátkej chorobe zomrela jeho manželka, čo Pavla ešte viac primklo k jeho práci. Spomienková kniha Pavla Forischa je nielen súhrnom zaujímavých faktov, mien či súvislostí, živo napísaných príbehov, ale je aj doplnená bohatým fotografickým ma-

teriálom z každého popisovaného obdobia i mnohými dokumentmi. Napriek tomu, že obsahuje tri relatívne odlišné okruhy tém (Trnava, film a chov exotického vtáctva), spoločným prvkom je zložitý životný film Pavla Forischa, ktorý by nenapísal azda ani ten najlepší scenárista. ■

Martin Jurčo, foto: (eu)

Richard Hrašna žil s hudbou do posledných dní

Hovorí sa, že dobrý hudobník sa pozná nielen vďaka tomu, ako ovláda svoj nástroj v kapele, ale aj podľa ľudských vlastností. Teda, či je správnym členom partie. Takýmto stmelovačom kapiel, v ktorých roky pôsobil, bol skvelý hráč na klávesových nástrojoch Richard Hrašna. Ukázalo sa to najmä pri hraní na zájazdoch v zahraničí, keď hudobníci trávili spolu veľa času. Aj keď časť hudobníckeho života prežil v zahraničí, patril k výrazným hudobníkom v našom meste, pretože stál za viacerými hudobnými projektmi. Jedným z mnohých bolo napríklad aj prvé načisto trnavské CD Mariána Mrvu a Benjamína Škreka Krásny zapadáč, ktoré kompletne pripravil Richard vo svojom domácom nahrávacom štúdiu a zahral si aj v jednej skladbe.

Richard Hrašna (31. január 1972 Trnava – 17. apríl 2019 Trnava) bol vraj hudobníkom od útleho detstva, aj keď jeho pôvodné predurčenie bolo ísť cestou agropotravinárstva. Študoval poľnohospodársku strednú školu v Zlatých Moravciach, potom sa presunul na rovnakú školu do Trnavy. Vzťah k hudbe sa v ňom formoval aj vďaka jednej maličkosti v detstve. Jeho otec chodil opravovať do Modranky autá a u jeho známych hudobníkov Mikulkovcov mali klavír. Malého Richarda zaujal natoľko, že sa klavíra či klávesových nástrojov nepustil celý život. Aj keď sa učil hrať aj na violončelo alebo gitaru, klávesové nástroje boli prvoradé. Vystriedal viacerých pedagógov, ktorí ho učili súkromne, spomeňme známych pedagógov Jozefa Kudriho, Františka Bílika i profesorku Martu Schulťovú. Už krátko po skončení štúdia sa ako hudobník predstavoval na domácich scénach a hral nielen na klávesových nástrojoch, ale bol aj odborníkom na zvukovú techniku. Jednoducho, mal veľmi dobré ucho. Ako to už bolo v 90. rokoch, prešiel viacerými kapelami, ktoré sú známe najmä v regióne: kapelou Minimax, Midi 5 i kapelou Single´s Band, s ktorou účinkoval i v Japonsku v meste Wakanai. Ako dnes spomínajú jeho hudobní priatelia,

Jedna zo zostáv kapely pred „hudobnou kandidaturou“ do Japonska niekedy v roku 1997. Richard prvý sprava, celkom vľavo Marián Mrva.

bola to náhoda, keď jedna agentúra z Komárna hľadala niekoho, kto by vedel promptne zabezpečiť hudobnú produkciu. A zrazu sa našli a úspešne obstáli práve muzikanti z Trnavy. Hranie v Japonsku bolo pre členov kapely ako jeden polročný filmový príbeh. Okrem domáceho hrania mal Richard Hrašna niekoľko dlhodobých skúseností z hrania s kapelami najmä v Rakúsku, Česku, Švajčiarsku a Nemecku v rôznych zoskupeniach, napríklad aj so spomínaným Mariánom Mrvom. Makar naňho spomínal, že hrávali najmä

v niekdajšej NDR a vtipne dodal, že sa svojimi decibelmi zaslúžili aj o pád berlínskeho múra. Nie vždy to bolo jednoduché, veď nemecké i rakúske publikum chcelo okrem dobových hitov aj svoje skladby, ktoré musela mať kapela pripravené. Tu je jedna zo spomienok: „Na prvý náš spoločný deň si pamätám dodnes. Veď bolo 8. 8. 1988, keď sme prvýkrát účinkovali spoločne v kapele Minimax. Ja ako nastupujúca speváčka som vtedy za kapelou prišla na skúšku na koncert v Leopoldove. Richard bol nesmierne talentovaný klavirista, už v tej

dobe hral naraz dva klávesy. Mal, myslím, Fender Piano a Roland Juno 60, a neskôr si dokúpil aj Roland D-50. Boli to na tú dobu veľmi dobré stroje. Hrali sme spolu asi dva roky, potom sa robili v kapele rôzne zmeny, a on odišiel hrať do Nemecka. Neskôr sa naše cesty zase spojili, keď sa vrátil z hrania v ďalekom Japonsku. Boli sme veľmi dobrými priateľmi, pomáhali sme si navzájom, bol mojou búťlavou vrbou. Technicky bol tiež veľmi zdatný,

(red)

Šestnásty Trnavský Jazzyk ponúka nevšedné hudobné zážitky pod horúcim letným nebom .....

Trnavský Jazzyk má už stabilné miesto medzi podujatiami, ktoré sa konajú počas Kultúrneho leta v našom meste a vďaka kvalitnej dramaturgii sa zaradil aj medzi najvýznamnejšie džezové festivaly na Slovensku. Jeho 16. ročník, ktorý sa začne v pondelok 29. júla na Nádvorí – priestore súčasného umenia a na Hlavnej ulici a vyvrcholí v piatok 2. augusta v mestskom amfiteátri, ponúkne návštevníkom nielen známe domáce tváre jazzu, ale aj zvučné mená svetovej scény. Vďaka finančnej podpore Mesta Trnavy, Trnavského samosprávneho kraja a Fondu na podporu umenia je vstup na všetky koncerty zdarma.

V piatkovom programe sa divákom predstaví chlapec s maďarsko-rómskym pôvodom Andreas Varady. Podľa hudobnej ikony Quincyho Jonesa je Andreas jedným z najtalentovanejších hudobníkov na našej planéte. Stálu zostavu jeho hráčov tvoria otec Bandi Varady, ktorý hrá na basgitare, a brat Adrian Varady hrajúci na bicích. Hostami kapely budú legendárny slovenský saxofonista Radovan Tariška a klavirista Andrej Farkaš. Horúci letný večer v amfiteátri bude gradovať vystúpením kamerunského basgitaristu a speváka Richarda Bonu (na fotografii). Jeho meno netreba zvlášť predstavovať, pretože jeho hudba a spev majú fanúšikov po celom svete, a ak ste o ňom náhodou ešte nepočuli, tak máte jedinečnú príležitosť rozšíriť si svoje hudobné povedomie. Nový flamengo projekt Bona de la Frontera pod taktovkou Richarda Bonu vznikol v Madride v Barcelone. Podnet prišiel po koncerte muzikanta Paca de Luciu. Nosným motívom projektu tohto úžasného speváka a basgitaristu sa stalo búranie kultúrnych a hudobných hraníc. V projekte Bona de la Fron-

keď som nahrávala svoje propagačné CD, pomáhal mi. Bol spoľahlivý a ochotný vždy každému pomôcť," spomína speváčka z viacerých kapiel Marta Valentová.

Podobne spomínajú ďalší hudobníci z rôznych zoskupení Gabriel Hučko a Ivan Mozník. Ten s ním tiež zažil „japonské“ obdobie. „Keďže sme na vycestovanie do Japonska čakali dlho, čas sme si krátili hraním v Night Club-e hotela Forum v Bratislave a víkendy sme trávili hraním

v Rakúsku. Tiež sa nám podarilo vycestovať do Nemecka. Bol výborný muzikant, a čo je dôležité v kapele, že bol nekonfliktný," spomína Ivan Mozník.

Po mnohých rokoch hrania sa Richard Hrašna rozhodol zostať v Trnave a zamestnať sa v odbore, ktorý vyštudoval. Bol však stále aktívny, ako štúdiový hudobník pripravoval hudobné prezentácie alebo si len tak hral pre radosť. S hudbou žil do posledných dní svojho života. ■

tera sa snúbia africké rytmy s andalúzskymi kompozíciami a spolu tvoria nové flamengo. Ďalší účinkujúci, Antonio Rey, ovenčený mnohými oceneniami, je tiež jedným z najvýraznejších talentov nového flamenga. Médiá z hudobnej brandže ho radia medzi najuznávanejších vo svete. V roku 2007 bol prizvaný Victoriou

Abril k spolupráci ako hudobný vedúci jej albumu Olala. Vlahé letné večery, jazz a jeho špičkoví slovenskí aj svetoví interpreti sú príslubom nevšedných umeleckých zážitkov pod holým nebom v historickom centre najstaršieho slobodného kráľovského mesta na Slovensku. Srdečne vás pozývame. ■

Martin Jurčo, foto: Ľuboš Houška

Dráma vo zvukovej podobe ešte vie zaujať. Rozhlas, dovidenia o dva roky opäť v Trnave

Trnava sa od 10. do 12. júna po prvýkrát stala miestom súťažného Festivalu rozhlasovej hry. Niekoľko rokov sa podobný festival uskutočňoval v budove rozhlasovej pyramídy v Bratislave, ale pre jeho tvorcov bolo dôležité, aby sa rozhlas a rozhlasová tvorba spropagovali a vyšli von, medzi ľudí. Celkovo súťažilo 36 rozhlasových hier a miestami ich prezentácií boli čítareň Knížnice Jura-ja Fándlyho, Synagóga – Centrum súčasného umenia a Divadlo Jána Palárika. Súčasťou festivalu boli aj rôzne stretnutia divákov s autormi a rozhlasovými tvorcami. Divákov napríklad zaujala diskusia o budúcnosti rozhlasovej hry v synagóge spojená s koncertom dvoch vynikajúcich hudobníkov – Borisa Lenka a Jozefa Luptáka. Pred každým podujatím znela zvučka s hlasom ambasádky festivalu Emílie Vášaryovej.

Aj keď základ súťaže tvorilo 36 hier, do užšieho výberu sa dostala len časť z nich, tie, ktoré prešli interným rozhlasovým výberom. Okrem hier sa každý deň vysielali naživo rôzne témy pre poslucháčov Rádia Devín a z trnavského námestia Dobré ráno i pre poslucháčov Rádia Slovensko. A napokon sa tretí festivalový deň večer v priamom prenose aj oceňovalo. Trnavský župan Jozef Viskupič udelil cenu Trnavského samosprávneho kraja výraznému rozhlasovému hercovi Vladimírovi Jedľovskému. Cenu trnavského poslucháča získala hra Requiem pre Rusalku od Kláry Madunickej. Udeľovalo sa aj niekoľko cien špeciálnych porôt. Napríklad, cenu Divadelnej fakulty VŠMU hre Posledné dni ľudstva od Karla Krausa, Jána Mikuša a Jany Mikuš-Hanzelovej udelili na základe výsledkov hlasovania poroty z VŠMU. Literárne informačné centrum udelilo cenu in memoriam Petrovi Krištúfkovi za jeho dielo Drak sa opäť vracia s prihliadnutím aj k ďalším dielam, ktoré sa momentálne prekladajú do iných jazykov. Spomeňme ešte aj mimoriadne ceny, a to Mirovi Dachovi (spolupracoval aj s trnavským divadlom) za výkon v hre do 30 minút a s prihliadnutím na súčasnú podobu rozširovania a naštudovania literárnej klasiky. Za hudobnú dramaturgiu

v hre Papuša dostala osobitnú cenu Ľudmila Hodulíková. Hlavné ceny udeľovali v dvoch kategóriách, a to pre hry do 30 a nad 30 minút. Porota na čele s Pavlom Rankovom nemala ľahkú úlohu, pretože sa za relatívne krátke časové obdobie zozbieralo veľa hier, ktoré si museli vypočuť v reálnom čase. „Rozhlasová hra je kolektívne dielo. Aj keby niekto podal mimoriadny výkon, potrebuje k tomu ostatných spolupracovníkov. Ceny pre konkrétnu hru teda odrážajú nielen to, aký je text, ale aj ako s ním pracuje dramaturgia a réžia. Navyše, zvuk je v rozhlase kľúčová záležitosť, kládli sme dôraz aj na využitie hudby, ruchov a zvukového dizajnu. A v nekonečnom rade bol dôležitý výkon hercov.

V uplynulom období za dva roky sa to podarilo nie jedenkrát, ale mnohokrát. Objavilo sa množstvo mimoriadnych diel a bolo čo počúvať. Čo je dôležité, ocenili sme dva silné príbehy,“ hovorí Pavol Rankov a pripomína, že tieto príbehy sú svojím spôsobom tematické mantinely. Cenu za najlepšiu rozhlasovú hru do 30 minút získala Feldpošta od Barbory Nitschovej a najlepšou rozhlasovou hrou nad 30 minút sa stalo dielo Ivce Ruttayovej Volám sa Mária. „Prvý príbeh je dokumentárna dráma spracovaná na základe rodinnej korešpondencie z prvej svetovej vojny, keď sa formou využívajúcou výhradne texty z listov podarilo vytvoriť napätie a dramatický konflikt medzi zázemím

domova a frontom. A presne opačná poloha bola v hre Volám sa Mária, ktorá na jednej strane pracuje s biblickými motívmi, na strane druhej je to hra zasadená do súčasnosti, a je to kolektívny portrét súčasnej ženy," hovorí Pavol Rankov.

Vysvetlenie k hrám sme sa dozvedeli aj od ich tvorcov: „Hra Feldpošta vznikla zaujímavým spôsobom, keď sme v našej drevnici našli listy z prvej svetovej vojny písané na kartičkách. Lúštiť stovky takýchto kartičiek písaných miniatúrnym písmom bolo náročné. Text je poskladaný z listov matky a syna, ktoré písali otcovi na vojnu. Bolo fascinujúce sledovať stránku tých, čo boli počas vojny doma. Hra vlastne vznikla z týchto odkazov z domova na front," hovorí Barbora Niczová.

Druhú hru napísala rozhlasová redaktorka Ivica Ruttkayová, a podľa režiséra Adama Hanuliaka bolo pozitívom, že mohli diskutovať o podobe stvárnenia hry. „Hra hovorí o piatich generáciách žien. Každá je v životnej situácii špecifickejšej pre jej vek. Stretávajú sa v nemocnici, ale stretávajú sa obrazne vo svojom zlomovom životnom momente. Hra hovorí o tom, ako si vieme pomôcť, aké sú reálne problémy a čo sú pseudoproblémy," hovorí Martin Hanuliak. Ako odznelo na záverečnom vyhodnotení, aj kvalita súťažných hier nasvedčuje, že sa podarilo preklenúť generačnú medzeru tvorcov rozhlasových hier v posledných desiatich rokoch a postupne sa darí revitalizovať tento kráľovský rozhlasový dramatický žáner. Spokojná s priebehom prvého ročníka festivalu je aj Zuzana Belková z Odboru literárno-dramatickej výroby Slovenského rozhlasu (RTVS), pričom priznáva, že o dva roky bude treba klásť oveľa väčší dôraz na propagáciu podujatia. Napríklad v Piešťanoch sú účastníkmi festivalu najmä deti, ktoré

zo škôl prichádzajú na jednotlivé podujatia. V Trnave sa zatiaľ v spolupráci so župou ako zriaďovateľom stredných škôl nepodarilo nájsť ten model, aby žiaci v rámci slovenskej literatúry či iných predmetov prišli na besedy s tvorcami či odposluchy hier. My sme sa Zuzany Belkovej spýtali aj na atmosféru, ktorú mesto dalo festivalu: „Tak ako každému mestu prislúcha jeho genius loci, aj festival mal svoj načisto osobitý tón a dušu. Isteže, pomohli mu aj také nepracovné faktory ako jasná trnavská obloha a jemná záhaľčivosť kaviarenských terás, ale pravdou zostáva, že samotný fakt sústredenia pozornosti na predmet našej činnosti, na fenomén rozhlasovej hry, z nás, organizátorov, urobil angažovaných dobrovoľníkov, výrazne prekračujúcich tieň bežnej pracovnej rutiny. Neuveríte, koľko skvelých nápadov, od dramaturgických cez organizačné až po koncepčné, tu vzniklo len tak, medzi rečou. Aj na skvelom odbornom seminári, aj medzi hltmi citronády pri čakaní na ďalší bod festivalového programu. Mimochodom, zoskupenie kľúčových kultúrnych stánkov Trnavy na koncentrovanej ploche historického centra veľmi pomohlo budovaniu festivalového

pocitu. Opäť sa raz potvrdilo, že sme volili dobre: vďaka možnosti brázditi festivalovú Trnavu pešo a v krajnom prípade sympatickým taxíkom sa energie mohli nerušene sústrediť a navzájom podporovať," hovorí s úsmevom Zuzana Belková a pripomína, že súčasnou koncepciou je pripravovať festival formou bienále, teda v nepárnom roku, kým v párnom roku sa vždy uskutoční festival detskej rozhlasovej tvorby v Piešťanoch. „Momentálne stojíme pred viacerými paralelnými výzvami: pripraviť v nasledujúcich dvoch rokoch čo najkvalitnejšiu dramatickú rozhlasovú produkciu, premyslieť si víziu výraznejšieho zapojenia trnavského vysokoškolského prostredia do festivalu, udržať a posilniť si partnerské zväzky funkčné v aktuálnom ročníku a v nie poslednom rade udržiavať pracovný kontakt aj v nefestivalovom čase – napríklad, už teraz máme dohodnuté pokračovanie workshopu so študentmi Gymnázia Jána Hollého na rozhlasovej pôde. Veríme, že pociatia charizmu nášho média a správa o nej na rôznych platformách pretrvá až do ďalšieho ročníka bienále Festivalu rozhlasovej hry v Trnave.“ Takže, rozhlas, dovidenia o dva roky opäť u nás! ■

Elena Timková, foto: Helena Sobihardová

Spomienky na arcibiskupa Róberta Bezáka

Od vysviacky arcibiskupa Trnavskej arcidiecézy Róberta Bezáka uplynulo 6. júna 2019 desať rokov. Pred Katedrálou sv. Jána Krstiteľa sa i tohto roku zhromaždili veriaci, aby si modlitbou a úprimnými slovami pripomenuli toto výročie a osobnosť, ktorá sa hlboko zapísala do ich srdiec.

Po dlhých rokoch pôsobenia Jána Sokola na tomto poste mal pred desiatimi rokmi zasadiť na arcibiskupský stolec Róbert Bezák. Kňaz, redemptorista..., pre väčšinu Trnavčanov neznámy človek. V deň jeho vysviacky Trnava žila veľkým očakávaním. Keď 6. júna 2009 z Katedrály sv. Jána Krstiteľa za hlasu všetkých trnavských zvonov vyšiel novovysvätený arcibiskup, dav veriacich uvidel urasteného mladého človeka s láskavým úsmevom, ktorý snáď iba svojím odevom pripomínal arcibiskupa. „Kto je to? Aký bude? Aké zmeny zavedie?...“

Zvedavé otázky, dohady, šepkanie. Na odpovede sme dlho nečakali. Z toho, čo sa po jeho príchode dialo na arcibiskupskom úrade, sem-tam niečo preniklo na verejnosť, ale dôležitejšie boli zmeny, ktoré čoskoro pocítili nielen veriaci v chrámoch, ale aj ľudia, ktorí bohoslužby navštevovali. Postupne sa kostoly zaplňali, začali prichádzať aj tí, ktorí možno už zabudli aj modlitbu Otče náš... Boli zvedaví na nových kňazov, ktorí prišli do Trnavy i do okolitých farností, no najmä na nového arcibiskupa a zmeny nielen v chrámoch, ale aj mimo nich.

Cirkevný i verejný život Trnavy ožil týmito zmenami. Spomeňme aspoň niektoré udalosti či akcie, ktoré trnavskí veriaci nikdy predtým nezažili – Hodina s arcibiskupom, Noc kostolov, reštaurácia i galéria v priestoroch arcibiskupského úradu, v predvečer trnavskej noveny lampiónový sprievod detí na čele so samotným arcibiskupom a jeho vlastnoručne zhotoveným lampiónom, nezabudnuteľná sv. omša pod holým nebom na Trojičnom námestí, jeho úprimné synovské vyznanie pod obrazom Trnavskej

Róbert Bezák na mítingu Za slušné Slovensko na Trojičnom námestí v Trnave v apríli 2018

Panny Marie počas noveny, sv. omša a nezabudnuteľná homília pre mládež v rámci už tradičného festivalu Lumen...

Ľudia ho stretávali na ulici aj ako bežného občana, usmiateho, milého, zhovorčivého, charizmatického. Vystupovaním, zmenami, novými aktivitami si získal srdcia, úctu a obdiv mnohých veriacich i neveriacich Trnavčanov. Viacerí to ochotne potvrdzujú aj slovami.

Lubomír Rób: „...Toto je kňaz, ktorý je schopný osloviť ľudí dnešnej doby.“

Karol Kvasnica: „...R. Bezáka osobne nepoznám. Jeho meno mám zapísané v pamäti od dní, keď v rádiu Lumen ako rehoľný kňaz – ešte nie arcibiskup, viedol predveľkonočnú rozhlasovú duchovnú obnovu. Bol to nezabudnuteľný duchovný zážitok...“

Dušan Timrava: „...Do kostola nechodím, ale stretnutia s pánom Bezákom ma očarili. Prvé stretnutie bolo na krste nového vína; hlboko na mňa zapôsobil jeho vystúpenie a charizma. Láska a pokora, ktorá z neho vyžarovala, spôsobila,

že som ho objal a povedal mu, že aj keď som ateista, milujem ho. Bol to zážitok na celý život.“

Kristián Tahy: „...Róbert Bezák je človek, ktorý pri bohoslužbách dokázal na ustarostených a často smutných tvárach vyčarovať úsmev, ba aj smiech. Ďakujem mu...“

Margita Kániková: „...Jeho kázne boli netradičné, milé. Viem o viacerých, hlavne o mužoch, ktorí po dlhšej dobe začali chodiť do kostola práve pre jeho kázne. Nezabudnuteľná bola jeho kázeň na prvej polnočnej omši v Trnave. Pred omšou nám zahral na fujare a tým umocnil sviatočný pocit z narodenia Ježiška.“

Oľga Kubánová: „...Prvýkrát som bola na sv. omši, ktorú on celebroid na Sviatok Svätej rodiny. Na jeho kázeň si dodnes živo spomínam. Bol to skutočný zážitok – jednoduché slová, príjemný hlas, úprimný príhovor k svojim veriacim bez rečníckych póz a gest, bez nátlaku, skrátka, hlboká úvaha o súčasnej rodine, hľadanie cesty, ako zlepšiť situáciu... Bolo priam hmatateľné, ako

priestor napĺňa pozitívna energia, spolupatričnosť, túžba podieľať sa na zlepšení.“

Elena Sládeková: „...Ďakujem mu za to, že môjmu manželovi otvoril cestu do kostola.“

Gabika Gothardová: „...V srdci je stále mojím arcibiskupom.“

Vlasta Škapurová: „...Denne sme s ním v duchovnom kontakte a spomienka naňho nás stále vedie k lepšiemu...“

Dobrý pastier, charizmatický kazateľ, arcibiskup pre 21. storočie, dar Boží pre Trnavu..., aj toto sú spomienky Trnavčanov na svojho arcibiskupa.

No nie všetci boli pripravení a otvorení prijať jeho novosti a zmeny. Vynorila sa aj silná kritika zo strany niektorých veriacich

a cirkevných predstaviteľov. Toto však nepatrí do mojich osobných spomienok na arcibiskupa Róberta Bezáka. O tom by musel napísať niekto iný.

A potom prišiel druhý júl 2012. Rozhodnutie o odvolaní Róberta Bezáka z postu trnavského arcibiskupa nadobudlo definitívnu platnosť zverejnením v denníku L'Osservatore Romano. Týmto oznamom sa skončil trojročný príbeh kňaza – arcibiskupa, takého potrebného pre obrodu katolíckej cirkvi na Slovensku a pre mňa takého vzácneho človeka, Róberta Bezáka.

Začala sa nová a ťažká etapa v jeho živote, a tiež aj v živote Trnavy a celej Trnavskej arcidiecézy. Krátke pôsobenie arcibiskupa Róberta

Bezáka v Trnave malo dosah aj na katolícku cirkev na celom Slovensku. Spojil i rozdelil tisíce veriacich i neveriacich...

Čo všetko ešte mohol arcibiskup Bezák dať Trnave, Trnavskej arcidiecéze, ba i cirkvi na celom Slovensku? Nevieme, pravdepodobne sa ani nedozvieme, hoci na pravdivé odpovede stále čakáme.

P.S. Iste sa nájdú aj ľudia, ktorí môžu mať výhrady voči mojim slovám. Ale tieto riadky sú napísané z hĺbky môjho srdca ako osobné vyznanie a spomienka na človeka, ktorý mi pomohol znova objaviť silu viery, lásky a odpúšťania. Veľká vďaka vám za všetko, Mons. Róbert Bezák.

Nezabudnem. Nezabudneme. ■

(red)

Novinkou Trnavských organových dní budú koncerty so známymi speváckymi zbormi

V dňoch od 26. júla do 30. augusta sa Bazilika sv. Mikuláša v Trnave opäť, už po dvadsiaty štvrtý raz, rozoznie organovou hudbou renomovaných koncertných umelcov zo Slovenska aj zo zahraničia. Trnavské publikum si bude môcť vypočuť sedem koncertov. Novinkou oproti minulým koncertom je, že na troch koncertoch budú participovať svojím vystúpením tri známe trnavské zbory Tirnavia, Voci allegre a Vox aurumque.

Otvárací koncert v piatok 26. júla zaznie v jedinečnej zvukovej kombinácii organa s trúbkou v podaní poľských umelcov. Za organom bude skvelý organista Bogdan Narloch a na trúbke zahrá vynikajúci Roman Gryň – profesor Poznaňskej hudobnej akadémie.

Mladý talentovaný Talian Tomaso Mazzeletti je víťazom viacerých významných organových súťaží a pôsobí ako asistent organistu katedrály vo švajčiarskom Laussane. V rámci jeho programu v nedeľu 28. júla zaspieva zbor Vox aurumque. Koncert talianskej organistky Giulie Biagetti bude jediným sólovým recitálom. Umelkyňa zahrá skladby predovšetkým talianskej proveniencie v nedeľu 4. augusta.

Koncertná umelkyňa Saltanat Abhilkanova je absolventkou poprednej nemeckej hudobnej univerzity v Bachovom meste Lipsko a svoje vzdelanie uplatňuje ako

pedagogička hry na organe na Kazachstanskej národnej univerzite v Nursultane. V jej tvorbe budú dominovať nemeckí majstri, predovšetkým J. S. Bach. Tento koncert (11. 8.) bude obohatený speváckym vstupom zboru Tirnavia.

Francúz Christian Bacheley sa orientuje predovšetkým na tzv. starú hudbu. Svoj koncert zahrá v nedeľu 18. 8. v spolupráci so zborom Voci allegre.

Koncert 25. 8. reflektuje dôležitú udalosť v dejinách hudby – 260. výročie úmrtia hudobného génia baroka Georga Friedricha Händla. Muzikanti súboru Il Cuore barocco, ktorí sa nazývajú aj „mladým súborom starej hudby“, zahrajú v spolupráci s organistami Martinom Bakom a Stanislavom Šurinom program zostavený výlučne z diel tohto jedinečného skladateľa.

Okrem inštrumentálnych skladieb pre orchester zaznejú aj dva z Hän-

dlových organových koncertov. Dobové nástroje mladých muzikantov prednesú túto jedinečnú hudbu v súzvuoku s najstarším trnavským organom, ktorý pochádza tiež z obdobia 18. storočia a umožní interpretom priblížiť sa čo najviac k dobovej interpretačnej praxi baroka. Záver festivalu v piatok 30. augusta bude patriť umeleckej dvojici manželov Diny Ikhiny a Denisa Makhankova z Ruskej federácie. Obaja umelci zahrajú niektoré skladby nielen samostatne, ako sólisti, ale aj spoločne – štvorročne. Tento jedinečný vizuálny zážitok bude publiku sprostredkovaný na obrazovku.

Festival organizujú Bachova spoločnosť a Mesto Trnava. Otvárací koncert sa koná v spolupráci s Trnava Tourism. Okrem Mesta Trnava finančne toto podujatie podporili Fond na podporu umenia a Ministerstvo dopravy a výstavby SR. ■

Mgr. J. Mička, predseda KF Trnavia

Ešte raz o výnimočnosti trnavskej filatelie .....

Príspevok o niektorých zaujímavostiach alebo prvenstvách mesta Trnavy a regiónu v Novinkách z radnice, ktoré boli publikované v katalógu a vystavené na západnej terase Bratislavského hradu v októbri 2018, sa stretol u čitateľov s príjemnou odozvou. Naš trnavský časopis dostali všetci účastníci zasadania komisie mládeže zväzu slovenských filatelistov, ktorí boli prekvapení jeho obsahom aj úrovňou. Všetci, bez výnimky, hodnotili časopis kladne.

Podobne som dostal niekoľko pozitívnych ohlasov od obyvateľov mesta (nefilatelistov), ktorí mi hovorili, že o faktoch uvedených v príspevku nikdy nepočuli, resp. o nich nevedeli. Rozhodol som sa preto pre čitateľov pridať ďalšie zaujímavosti, možno aj prvenstvá v slovenskej filatelii, za ktorými stoja trnavskí filatelisti.

Trnavská filatelia má bezmála 100 rokov. Ako tvrdil známy trnavský filatelista, poštový historik Jozef Šelestiak, prví priaznivci poštových známok sa začali schádzať po skončení 1. svetovej vojny a vyhlásení Československej republiky v trnavských kaviarničkách a vinárňach ako boli Forisch, Svatý, ale najmä hostinec U kominára na Radlinskej ulici. Bola to vtedy známa stolná spoločnosť zberateľov poštových známok, ktorí však ešte neboli oficiálne organizovaní. Presný termín založenia klubu filatelistov nie je známy. Vieme však, že prvými vášnivými zberateľmi známok v tom čase boli (od r. 1926) J. Klötzl, F. Stolárik, O. Bachratý, L. Školník, J. Prechovský a Leopold Vališ.

Posledný menovaný bol generálnym riaditeľom Slovenskej banky v Bratislave, tiež podpredsedom Klubu slovenských filatelistov. Bol známym odborníkom, zberateľom a vystavovateľom známok špecializovaného Československa. Pracoval vo funkcii predsedu organizačného výboru Celoštátnej výstavy poštových známok BRATISLAVA 1937 a právom ho možno pokladať za najvýznamnejšiu filatelistickú osobnosť trnavského klubu. Už rok predtým bol v Trnave založený Klub československých filatelistov, ktorého stanovy boli ústredím schválené v r. 1938. V roku 1943 bol v Bratislave založený Zväz slo-

venských filatelistických spolkov. Trnavský spolok mal 89 členov. Významným podujatím v tom čase bola aktivita trnavských študentov gymnázia A. Michnu, Františka Watzku a z Hospodárskej školy v Trnave Štefana Pliška, ktorí spolu s Hadriánom Radvánim v Kopplovom kaštieli usporiadali iniciatívne výstavu poštových známok. Bol to na tú dobu ojedinelý prejav mládežníckej aktivity. Spomínam si, že keď sme v r. 1996 pri propagačnej výstave v Galérii J. Koniarka a inaugurácii známky 150 rokov konskej železnice Bratislava – Trnava pozvali vtedajších aktérov výstavy, došlo k ich dojemnému stretnutiu po 50 rokoch na tom istom mieste. Po roku 1945 sa v nových povojnových rokoch začala meniť činnosť filatelistických spolkov. Zmenilo sa zloženie výboru, v ktorom bol predsedom J. Zmajkovič, tajomníkom J. Svíba a správcom kolovania L. Školník. Vo výbore ďalej pracovali Aladár Bránsky, Ján Harant, dr. Janovič a Kvetoslav Rozkydal. V tom čase mal KF až 196 členov. Po vytvorení zväzu čl. filatelistov v r. 1965 bol na celoštátnej konferencii ZČSF z Trnavy Jozef Šelestiak. Keď sa pri federatívnom usporiadaní vytvorili národné zväzy, predsedom KF ZSF bol Milan Bujaček.

V roku 1996 sa od tohto KF ZSF odčlenila časť zberateľov, ktorí chceli viac propagovať osobnosti Trnavy a pripomínať kultúrne a spoločensko-historické udalosti mesta a založili nový KF ZSF TRNAVIA. S jeho činnosťou je spojený rad výnimočností aj historických prvenstiev. Podali sme návrh na vydanie nových poštových známok, ako boli napr. Ján Hollý, Gita-ra Dobro, J. Sambucus, J. Koniarek,

Leopold Vališ (karikatúra v katalógu výstavy Bratislava 1937)

5 rokov SR, výplatná známka Trnavy k 760. výročiu založenie mesta, A. Bernolák, Matej Hrebenda, Karol Kuzmány, poštový lístok k 375. výročiu Trnavskej univerzity a pod. K týmto poštovým známkam sa uskutočnili inauguračné známok a k mnohým výročiam pripravil KF Trnavia používanie príležitostných poštových pečiatok. Za nevšedný úspech KF Trnavia môžeme pokladať aj príležitostnú pečiатku autora – nášho člena Mgr. Milana Šnircu zobrazujúcu mestskú vežu a Súsošie sv. Trojice, ktorá sa používala k ustanoveniu Trnavy krajským mestom a v tom roku sa stala podľa slovenskej ankety najkrajšou pečiатkou roka.

Zásluhou klubu Trnavie a osobným pričinením MVDr. J. Molnára, CSc., bola na Slovensku podnietená zberateľská činnosť a tvorba analogických pohľadníc (cartes maximum). V roku 2006 Medzinárodná federácia filatelie – FIP udelila MVDr. J. Molnárovi za jeho CM Ludvigh v. Beethoven certifikát Najkrajšia pohľadnica na svete. Pri

konaní Medzinárodnej olympiády detí a mládeže Kalokagatia KF Trnava navrhol Slovenskej pošte vydať tzv. pigeogram (je to celina holubej pošty) – prvýkrát na Slovensku. Je to primát, ktorý Trnava už nik neodníme.

Pravidelnosťou sa stali príležitostné poštové pečiatky a poštové lístky pri pietnych spomienkach na tragickú smrť M. R. Štefánika pri jeho pomníku od J. Koniarka. Žiaľ, práve v roku 100. výročia jeho smrti a vyhlásenia roku 2019 za Rok M. R. Štefánika sa to napriek našej iniciatíve a pre nedostatok finančných prostriedkov nepodarilo...

S úspechmi by sa dalo ešte pokračovať. Osobitne zdôrazním, že Trnava je asi jediným mestom na Slovensku, ktoré má spracovanú a knižne vydanú publikáciu História Trnavy na filatelistických a alternatívnych dokumentoch, ktorú napísal MVDr. J. Molnár. J. Mička je spoluautor knižky pre mládež Ako začať zbierať známky. Ešte spomeniem, že pri inaugurácii známky Severín Zrubec v Zsl. Múzeu Trnava vydal Trnavský samosprávny kraj publikáciu, venovanú tejto významnej postave slovenskej filatelie. Pri klube Trnava pracujú

TS GJK, (mkv)

Galéria v júli pozýva na mladé umenie, autorský herbár aj portréty

Dve výstavy v Synagóge – Centre súčasného umeniam Herbarium a Adam sa končia už v nedeľu 21. júla a oplatí sa ich nevynechať. Po novom „Koppelovu vilu“ na Zelenom kričku obsadil do 25. augusta SKÚTER IV – akcia mladého umenia, ktorá sa naposledy konala v roku 2011.

Kurátorka Lucia Miklošková predstavuje v centrálnom pozdĺžnom páse synagógy a na ženských galériách HERBARIUM autorky Míry Podmanickej. Míra Podmanická pôsobí ako odborná asistentka na katedre Socha, objekt, inštalácia na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave. Magisterské aj doktorské štúdium absolvovala na VŠVU u akad. Soch. J. Hoffstädtera. Popri svojej sochárskej práci sa venuje aj keramike a okrajovo šperku. Pre jej sochy je typické nabaľovanie objemu, pre dizajnérske realizácie

Pigeogram Kalokagatia 1996

úspešné krúžky mladých filatelistov, z ktorých členovia získavajú medaily na výstavách a prvé miesta v súťaži filatelickej olympiády mládeže.

Osobitnou kapitolou je spolupráca s Mestom Trnavou a Trnavským samosprávnym krajom, ktorých podateľne pravidelne obmieňajú štočky výplatných strojov, aby propagovali niektoré osobnosti, udalosti a výročia mesta a regiónu. Takými boli napr. Návšteva pápeža J. Pavla II. v Trnave, jeho vyhlásenie za svätého, Rok Jozefa Miloslava Hurbana alebo Rok Ľudovíta Štúra. V spolupráci s TTSK sa uskutočnila helikoptérou letecká preprava zásielok do Smoleníc na počesť vynálezcu padáka Štefana Baniča, výročný let Čsl. aerolínií Praha

– Piešťany a iné.

Medzi úspešné prejavy aktivít KF Trnava patrí aj konanie Regionálnej výstavy poštových známok TIRNAVIA 2008 s medzinárodnou účasťou, ktorá sa uskutočnila v Západoslovenskom múzeu.

Žiaľ, situácia v klube po úmrtí piatich členov sa dostala na hranicu existenčného minima, takže po výročnej členskej schôdzi klubu pred novozvoleným výborom KF po odstúpení predsedu, tajomníka a novinárky klubu je naliehavá otázka ako ďalej, ak sa nezvýši náš počet. Verím však, že je to iba prechodný stav a trnavská filatelia sa po čase skonsoliduje a dostane to miesto medzi slovenskými filatelistickými klubmi, ktoré jej právom v takmer storočnej histórii patrí. ■

a šperky zasa odlievanie „živých“ foriem skutočných, nie modelovaných vecí – napr. čokolády alebo kvetov.

Ako hovorí Lucia Miklošková: „Cyklus herbárov rozvíja Míra Podmanická od roku 2013. V Synagóge ho prezentuje v doposiaľ najkoncentrovanejšej podobe. Ide o zbierku usušených rastlín, ktoré sú vložené do plochy obrazu, prišívane a spontánne dopovedané abstraktnou nitovou kresbou. Inokedy je výšivka kombinovaná s kresbou perom, rozširujúcou telo

rastliny, alebo analyticky skúmajúcou morfológiu byliny. Rastliny nie sú rozlíšené na šľachtené odrody, liečivé druhy alebo buriny. Všetky odkazujú k všadeprítomnej prírode. Práce sú symbolicky inštalované v rovine zeme. V prípade, že si ich divák chce prehliadnúť zblízka, musí sa k nim zohnúť. Pre samotnú autorku sú tieto herbáre formou zápisu, nechronologickým denníkom, niekoľkokrát vrstvenou časopriestorovou mapou. Skrz zbieranie rastlín zaznamenáva svoj pohyb naprieč krajinou. Rastliny

vkładá do kníh, prirodzene na ne zabúda, aby ich opätovne objavila a oživila.“

Podmanická pracuje so seriálovým rozvíjaním motívu prírodniny, sušenej rastliny, do ďalších kresieb, v ktorej sa ožýva ako motív v hudobnej skladbe. Rôznym spôsobom vychádzajú na povrch jednotlivé „hudobné nástroje“ až do doznenia motívu. Ako každý herbár, zbierku sušených rastlín, môžeme aj tieto krehké kresby – od samotnej prírodniny k nitiam, kresbe tušom i pastelkami – vnímať aj ako memento mori (pripomienka smrti), alebo tiež tzv. vanitas (márnosť, zanikanie zobrazované v zátišiach), ako poukaz k prchavosti okamihu, v ktorom myšlienka smrti upozorňuje na krásu života.

V podveží synagógy sa prezentuje mladá poľská umelkyňa Nadia Issa s projektom Adam pod kuralťou Karla Míšeke. Ide o výstavu veľkoformátových fotografií zobrazujúcich nahú mužskú postavu, na ktorú autorka nazerá ako na nositeľa univerzálnych ľudských archetypov bez explicitných atribútov.

Nadia Issa (1991) sa narodila sa vo Varšave. Je reprezentantka mladého pokolenia poľských tvorcov, absolventka Akadémie výtvarných umení vo Varšave (2016). Pôsobí ako fotografka, multimediálna umelkyňa a vysokoškolská pedagogička. V roku 2017 bola hosťujúcou prednášateľkou na Fakulte umenia a dizajnu na Štátnej univerzite v Missouri. Od roku 2016 pracuje na Fakulte mediálneho umenia Akadémie výtvarných umení vo Varšave, dnes je doktorandka na Fakulte grafiky Akadémie výtvarných umení vo Varšave. Je laureátkou súťaže Debuts, propagujúcej najnadanejších začínajúcich poľských fotografov. Ako umelkyňa sú jej blízke rôznorodé formy a témy, rada kladie otázky týkajúce sa identity, či už z aspektu etnického a národného, ako aj individuálnej identity. Adam ako mužský archetyp presne vystihuje aj pôsobenie série fotografií vystavovaných v nepriestore priestore podvežia.

Prof. Karel Míšek z Fakulty umění a designu Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem vyzdvihuje na autorkiných fotografiách poctivú prácu, ktorá rešpektuje individuálny výraz i históriu portrétneho žánru. Na veľkých formátoch fotografií spája svoju pozorovaciu schopnosť a silný výraz. Jej práca so svetlom v kontraste s hĺbkou čiernej farby dodáva fotografiám neobyčajnú výrazovú silu. Nadia Issa vkladá do portrétov silné napätie a energiu. Súčasný projekt dokazuje, že v tomto žánri je možné nachádzať stále nové a zaujímavé prístupy, ktoré výrazne obohacujú portrétu fotografiu. Vystavovaný súbor odráža autorkinu filozofiu a predpoklad jej ďalšieho rastu. Úspornosť vo výraze dodáva fotografiám nadčasovosť, svojou výpoveďou zanechávajú silný dojem.

Až do 25. 8. 2019 si môžete v Kopeľovej vile pozrieť štvrté pokračovanie projektu Skúter, pôvodne zamýšľaného ako bienále mladého umenia. V kurátorskom výbere Vladimíra Beskida sa na výstave zúčastňujú: Argišť Alaverdyan, APART collective, Marek Číhal, Andrej Dúbravský, Ákos Ezer, Svetlana Fialová, Julia Gryboš a Barbo-ra Zentková, Anna Hulačová, Peter Kašpar, Ján Kekeli, Martin Kochan, Gábor Kristóf, David Krňanský, Martin Lukáč, Milan Mazúr ml., Marcell Németh, Samuel Paučo,

Emília Rigová, Ottó Szábo, Lucia Sceranková, Andi Schmied, Simona Štulerová, Kata Tranker, Monika Vrancová. Zatiaľ sú to všetko umelci a umelkyne do 35 rokov, ktorí osobitým spôsobom reflektujú súčasný svet – prinášajú pritom celé spektrum prístupov a médií od klasickej maľby, cez fotografiu, objekt, inštaláciu až po digitálny pohyblivý obraz. Hlavným zámerom usporiadateľov je znovu vytvoriť v Galérii Jána Koniarka periodickú platformu na prezentáciu súčasného výtvarného jazyka, stimulovať aktuálnu mladú tvorbu a priniesť aj rodovú korektnosť výberu autorov a autoriek.

Podľa kurátora popredné miesto v tejto zostave zaberajú práce, ktoré nesú so sebou sociálno-politické otázky a kritický postoj k súčasnej situácii našej civilizácie. Na jednej strane architektonické modely utopického mesta od A. Schmied, na strane druhej subtilné objekty O. Szába, kde obilie vyrastá z položených zbraní. Viaceré diela otvárajú aktuálne ekologické otázky a problémy. Výmenou rolí minorít a majority, či metaforicky centra a periferie v nevinnej hre detí sa zaoberá E. Rigová. Problematika industriálnej kultúry sa zraďí v energetických leštených kovových reliéfoch M. Németha aj v hrdzavejúcich modeloch boxov od O. Szába. Zastúpené sú aj expresívne maliarske tendencie súčasnej figurácie (M. Číhal, M. Lukáč, A. Ezer, A. Dúbravský). Sekunduje im jazyk jednoduchých maliarskych foriem a geometrickej abstrakcie (A. Alaverdyan, D. Krňanský, S. Štulerová).

Na výstave zaznamenáme aj dekonštruktívne prístupy k maľbe (S. Paučo, G. Kristóf). Niektoré práce sledujú aj otázky pamäti či odkazov z dejín umenia (mnohoročkový Mysliteľ od L. Scerankovej, parafrázy na medzivojnovú plastiku a surrealistickú lekciiu v betónových sochách A. Hulačovej, či lakonický odkaz Warholovi „Brillo No More“ od G. Kristófa). Otázky intimitity a opustenosti sa objavujú v kékeliho fotozátišiach, v temných plátnach s lebkami od M. Vrancovej aj vo

výpravných pomalých videách M. Mazúra ml.). Svojskú atmosféru prinášajú interaktívne objekty, ktoré reagujú na prítomnosť alebo priamy dotyk diváka od P. Kašpara. Osobitnú kapitolu tvoria aj diela, ktoré vychádzajú z inšpirácií východnými kultúrami (Audiencia u čínskeho

cisára M. Číhala, čínske vzory textílií dvojice Gryboš-Zentková, rytecké drevoreliéfy Aishiteru S. Fialovej). Súčasťou výstavy je aj udelenie Ceny CYPRIÁN, ktorú pomenovali podľa významného slovenského maliara Cypriána Majerníka (1909 Veľké Kostoľany – 1945 Praha).

Cenu získal Milan Mazúr ml. (1989) za animovaný film Paradoxné šťastie II, 2017. Čestné uznanie poroty 2019 putovalo dvom tvorcom – Petrovi Kašparovi (1985) za dielo Singularita, 2019, a Andi Schmied (1986) za inštaláciu Nouguchi Town, 2018-19. ■

(mkv)

V lete sa môžete osviežiť aj závanom starých čias, ...

napríklad tých, keď bola latinčina esperantom všetkých európskych vzdelancov. Záujemcom to umožní Letná škola latinčiny, ktorú organizuje Katedra klasických jazykov na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave počas druhého prázdninového týždňa. Na podrobnosti sme sa opýtali Mgr. Kataríny Karabovej, PhD., ktorá bude tento kurz viesť.

■ **Ak sa naši čitatelia nevedia rozhodnúť, načo by bolo dobré sadnúť si v lete do školských lavíc a študovať latinčinu, čo by ste im poradili?**

– Určite sú takí, ktorým je aj v lete cudzia záhalka, a latinčina je presne ten prostriedok, ktorý je dobrý na rozhybanie lenivého mozgu, ale zároveň môže poslúžiť ako dobrý odrazový mostík na učenie románskych jazykov – taliančiny, francúzštiny, španielčiny a portugalčiny, a v neposlednom rade je ešte stále potrebným jazykom pre budúcich lekárov, zverolekárov i farmaceutov, teológov, historikov, archivárov a, samozrejme, klasických filológov. Vekovo študentov tohto intenzívneho kurzu latinčiny nijako neobmedzujeme, sme otvorení stredoškolským i vysokoškolským študentom, ľuďom v strednom veku i aktívnym seniorom. A môžeme osloviť napríklad aj hráčov počítačových hier z prostredia starovekého Grécka a Ríma, aby lepšie spoznali obdobie a kultúru virtuálneho prostredia, v ktorom trávia čas.

■ **Podľa toho, čo hovoríte, sa vôbec nezdá, že by bola latinčina mŕtvym jazykom.**

– Nie, na to je naozaj veľmi živá! Nachádza sa všade okolo nás, vďaka šíreniu latinčiny ako kultúrneho jazyka do všetkých rímskych provincií ju v hojnej miere nájdeme

aj v angličtine, v mnohých frazeologizmoch, citátoch významných osobností, botanických názvoch a v neposlednom rade v samotnej slovenčine...

■ **Je latinský jazyk ťažký?**

– Ako pre koho. Ale zdá sa, že pre Slovákov by nemal byť žiadnym problémom. Skloňovanie a časovanie sú v slovenčine veľmi podobné. Aj v latinčine je šesť pádov a slovesá časujeme podľa rovnakých osôb. Jediné, čo je potrebné sa naučiť, sú koncovky, ktoré nám umožnia porozumenie textu. Vo všeobecnosti môžu byť Slováci prekvapení, koľko z latinčiny už vedia, aj keď o tom vôbec nevedia. Dokonca im môže latinčina pomôcť odhaliť krásu, zložitosti i logickú nadväznosť vlastného jazyka.

■ **Čo všetko sa človek naučí na kurze latinského jazyka?**

– Kurz by mal bežať od 8.30 do 11.30 doobeda a od 13.00 do 16.00 popoludní od 15. do 19. júla. Počas tridsiatich hodín by sme mali prebrať semestrálne učivo bežného študenta klasickej filológie, a ak bude záujem, môžeme kurz rozšíriť o pokračovanie v inom termíne či zaujímavé katedrové exkurzie. To však už predbieham, zatiaľ by som rada upozornila, že v cene kurzu sú zahrnuté všetky učebné materiály a nebudú povinné domáce úlohy. Na spoznávanie ja-

zyka je, samozrejme, naviazané aj spoznávanie latinskej, teda antickej kultúry a reálií základov európskej civilizácie, sveta starovekého Ríma. Ale dovedie nás napríklad aj k epigrafike – lúšteniu latinských nápisov, ktorých je v Trnave na budovách veľké množstvo. Ukážem záujemcom blízkosť latinčiny v prísloviach a porekadlách...

■ **Máte už s takýmto kurzom skúsenosti?**

– Podobný kurz naša katedra organizovala zatiaľ každý pondelok večer cez semester, v lete budú mať záujemcovia tieto informácie časovo zhustené. Vo všeobecnosti sme mali na kurz veľmi dobré ohlasy, teraz sme sa však rozhodli pre iný formát, lebo nie každému vyhovuje týždenná periodicita. Absolventi prostredníctvom latinského jazyka získali aj širší rozhľad a porozumenie v európskej a našej staršej kultúre. A hlavne, pocítili na vlastnej koži, že pokiaľ vedia po slovensky, naozaj sa latinčiny nemusia báť. ■

Na kurz latinčiny sa ešte môžete prihlásiť do 10. júla 2019 na e-mailovej adrese kkarabova@gmail.com.

TS DJP, (mkv)

Divadelnú sezónu v Trnave zavŕšil Protokol

Divadlo Jána Palárika uviedlo v piatok 21. júna v slovenskej premiére hru súčasného amerického autora Tracyho Lettsa Protokol. Réžie sa ujal umelecký šéf divadla Juraj Bielik. V inscenácii sa predstavuje takmer celý herecký súbor divadla: Braňo Mosný, Miroslav Beňuš, Ingrida Baginová, Tomáš Vravník, Tibor Vokoun, Martin Križan, Martin Kochan, Tatiana Kulíšková, Petra Blesáková, Vladimír Jedľovský a Tomáš Mosný. Preklad: Zuzana Šajgaliková; hudba: Juraj Bielik; choreografia: Dominika Beňaková.

Tracy Letts je americký dramatik, scenárista a herec. Je jediným umelcom, ktorý je zároveň držiteľom Pulitzerovej ceny za drámu aj Tony Award za herectvo. Ako autor sa vyznačuje schopnosťou vyzroprávať príbeh a jeho postavy narážajú na morálne dilemy. Jeho hry majú kvalitne vybudovanú dramatickú štruktúru a inšpiruje sa okrem iného dielami Tennessee Williamsa. Hra Protokol, ako hovorí režisér Juraj Bielik, prináša dôležitú tému, ktorá je veľmi atraktívna, pretože lavíruje medzi žánrami – zo začiatku je to komické stretnutie figúr z malého mestečka, každý má iné problémy a iné priority, ktoré v druhej časti naberajú vážnosť a hra vrcholí v dramatickom závere. Dej sa odohráva v jeden večer počas zasadnutia mestského zastupiteľstva amerického malomesta, ktoré preberá zdanlivo všedné komunálne problémy. Jeden z poslancov však nie je prítomný, a zároveň chýba zápisnica z minulého zasadnutia. Ambiciózny pán Peel (vynikajúci Braňo Mosný), ktorý vinou pohrebu svojej matky vynechal predchádzajúce zasadnutie, sa snaží zistiť, čo sa udialo. Ocítá sa pred záhadou, ktorá ho dovedie až k prameňom histórie mesta. Tá je však v skutočnosti úplne iná ako to, čomu veria jeho obyvatelia. Tracy Letts skúma z viacerých pohľadov vzťah k histórii, manipuláciu s ňou, ale aj ľahostajnosť a nechotu prijímať aj jej negatívne časti.

„Atmosféra v sále začína pripomínať americký nezávislý film a kultovú sériu Davida Lyncha Mestečko Twin Peaks. Diváci sa stanú epicentrom rozpravy, počas

ktorej padnú všetky ilúzie o americkej demokracii,“ nadväzuje riaditeľka divadla Zuzana Šajgaliková, ktorá sa podpísala pod preklad hry. Spôsobí to aj narušenie prirodzeného usporiadania javisko – hľadisko. Diváci sa stanú priamymi účastníkmi zastupiteľstva, rovnako ako herci, ktorí sedia vedľa nich v hľadisku, respektíve v poslaneckých laviciach v rokovacej sále. – Tolko tlačová správa o predstavení.

Už dávnejšie sa v DJP nekonalo prepojenie, keď by bol divák skutočne „prepletený“ s hrou, ale ani v tejto inscenácii nejde o aktívne zapojenie (ak nerátame tých, ktorí sa musia postaviť pri vystúpení jednotlivých poslancov), skôr o vtipné a nevyhnutné presiahnutie scény až do hľadiska, aby reálne pripomínala poslanecké lavice v sále mestského zastupiteľstva. Napísať dobrú hru z prostredia, ktoré bežne sledujú len tí, čo musia (alebo ľudia so silnými masochistickými sklonmi), nie je ľahké. Takisto ju nie je ľahké režírovať a účinkovať v nej tak, aby sa publikum nehniedzilo a zúfalo nečakalo na koniec. Našťastie, napriek téme obsahuje hra Protokol aj vtipné momenty a hoci v nej nejde o nejaké veľké herecké príležitosti, skôr o majstrovstvo prirodzenej konverzácie, poskytuje hercom možnosť využiť svoj komický i dramatický potenciál. Zaujme aj prepojenie vopred pripravených filmových scén s dianím na javisku. Postupné gradovanie zápletky s viacerými nevyjasnenými okolnosťami nakoniec pomáha aj proti tomu „hniezdeniu“. Hra totiž nastoľuje viaceré otázky, dokonca na ne za nás aj odpovedá. Napriek tomu

však neprináša katarziu, necháva diváka v znepokojenom stave s vlastným svedomím. Všetci sme vlastne len takí „obyčajní úradníci samosprávy“, ako to vyjadří v hre zapisovateľka pani Johnsonová (veľmi dobrá Ingrida Baginová), keď chciac-nechtiac súhlasí so starostom Superbom (Miroslav Beňuš vo svojej dosiaľ najlepšie zvládnutej úlohe).

Aj keď táto dráma vychádza z amerického prostredia a kameňom úrazu sú dejiny „otcov zakladateľov“ z roku 1867, je nám jej príbeh blízky a dobre známy. Vyrovnáť sa s tieňmi minulosti, prijať ju a požiadať o odpustenie je znakom veľkej zrelosti. Ľudskej i kolektívnej..., ale, samozrejme, oveľa jednoduchšie je nechať veci také, aké sú. Inscenácia však nereflektuje len otázky kolektívnej viny smerom do minulosti, ale aj voči životnému prostrediu. Všetci totiž máme „za ušami“ (či rovno krv na rukách, tak ako herci v predstavení?), nemôžeme sa vyhnúť pokrytectvu nutnému na udržanie nášho štandardu, k vytváraniu sveta, ktorý poznáme, ktorý „udáva tón“ v životnom štýle, vo svetonázore... Dejiny totiž píšú víťazi, aj mýty môžu napísať iba tí, čo prežili. „Kolonialisti v nás“ nemôžu priznať, že nadvláda svetu je vlastne len prejavom nášho „divožstva“, či vlastne našej detinskosti a nezrelosti, našich ochranných rituálov. Voči minulosti, aj voči životnému prostrediu. Minulosť a životné prostredie tu však budú aj bez nás... ale my sme tí, čo ich potrebujeme poznať a chrániť preto, aby sme mohli plnohodnotne prežiť. Teda ľudsky žiť. Kto to však naozaj dokáže? ■

Jaroslav Lieskovský, foto: Juraj Jankech, Marta Országhová

V akadémii spomínali na Jozefa Adamca

Spartakovský dres obliekal aj jeho brat Emil, ktorému prichystalo vedenie CFM začiatkom júna originálnu oslavu 80. narodenín

Zlatú éru trnavského futbalu na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov vyšperkovali bílí andeli piatimi titulmi vo federálnej lige a hŕbou skvelých oddielových úspechov na medzinárodnej scéne. Súčasťou súdržného kolektívu bol excelentný kanonier Jozef Adamec (* 26. 2. 1942 – † 24. 12. 2018). Zdobila ho už predošlá kariéra v podobe zisku reprezentačného striebra z majstrovstiev sveta 1962 v Čile a dvoch prvenstiev v najvyššej súťaži počas jeho základnej vojenskej služby v Dukle Praha (1962, 1963). V československom výbere sa predstavil aj v mexických MS 1970. Vizitku slávneho vrbovského rodáka priniesli Novinky z radnice tento rok vo februárovom čísle pod titulkom Futbalový ostrostrelec odišiel na Štedrý deň.

Posolstvo nezabudnuteľného barda koženej lopty, štvornásobného kráľa ligových kanonierov a neskôr reprezentačného trénera A-mužstva SR, nesie Centrum futbalovej mládeže Jozefa Adamca. Od založenia bol jeho starostlivým patrónom. Vďační nasledovníci z troch obcí – Trebatíc, Krakovian a Boroviec – pokračujú v pozoruhodnom projekte životaschopnej ustanovizne. Výkonný výbor dedinského CFM pripravil na začiatok minulého mesiaca pestrý celodenný program. Medzi pozvanými bol aj Emil Adamec (* 12. 12. 1938). Jozefovmu staršiemu bratovi zavinšovali usporiadatelia k nedávnym osemdesiatym narodeninám pri obsahovo pestrom športovo-zábavnom dni na štadióne OFK Trebatice.

V sobotu 1. júna som rád prijal moderátorskú rolu, veď k bratskej dvojici Adamcovov ma nadlho viazali hlboké kamarátske vzťahy a zážitky. Najmä k Jozefovi.

Semdesiatnik Emil Adamec (druhý sprava) odovzdal víťazovi diváckej ankety zarámovaný reprezentačný dres ČSSR, v ktorom hrával jeho slávny brat Jozef.

Nezabudnuteľná futbalová osobnosť, vicemajster sveta z Čile 1962 Jozef Adamec (vľavo) a autor príspevku Jaroslav Lieskovský.

Napríklad, keď počas dvoch volebných období bol poslancom mestského zastupiteľstva a ochotným pomocníkom pri organizovaní našich trnavských telovýchovných podujatí. S rovnakou potechou však spomínam na každodennú spoluprácu ako vtedajší hovorca futbalového Spartaka Trnava. V tom čase prišli Jozefovi klubové funkcie

športového riaditeľa i kouča mužského áčka.

Tiež Emil Adamec obliekal dres Trnavy (1961 – 63), hoci jeho bilancia nebola ani zďaleka na úrovni známejšieho súrodenca. Prvoligový debut si zapísal 14. októbra 1961, keď Trnavčania vyhrali doma nad SONP Kladno 1:0 a jediný gól vsietil práve novic z Vrbového. „Táto chvíľa mi natrvalo

utkvela v pamäti,“ spomenul Emil po takmer šiestich desaťročiach. „Vtedy sa v Trnave akurát začínala výnimočná futbalová éra, ktorej hlavným strojcom bol Toni-báči Malatinský,“ dodal.

Späť však k ostatnej akcii na štadióne OFK Trebatice. Pamiatku Jozefa Adamca si prvého júna prišiel uctiť aj jeho trnavský spoluhráč v období 1964–68 a dnes už 77-ročný Jaroslav Kravárik z Piešťan, hoci dva dni pred týmto podujatím zažil nepríjemnú

galibu. „Spadol som doma na schodoch,“ prezradil. Následky? Kravárikov nešťastný okamih sa skončil zlomeninou rebra a pravej ruky. Napriek nehode neodmietol sľub, ktorý dal členom štábu z CFM JA.

Medzi prítomnými v trebatickom hľadisku nechýbal ani ďalší bývalý hráč Spartaka TAZ, stredopoliar František Klinovský (* 6. 10. 1964), terajší starosta Krakovian. Na zelených trávnikoch si odkrútil 183 prvoligových duelov, z toho

124 v trnavskej zostave. „Jozef Adamec bol našou oporou pri zakladaní vidieckej akadémie pre talentovanú mláď. Po jeho úmrtí prevzal patronátny post brat Emil. Vo výkonnom výbore nášho združenia sa tešíme, že CFM úspešne napreduje. Potvrdil to aj deväťhodinový scenár pod názvom Futbal deťom = úsmev deťom,“ uviedol Klinovský. A na dôvetok povedal, že veľmi rád zavinšoval E. Adamcovi k nedávnym osemdesiatym narodeninám. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: Marta Országhová

Športový deň mestských polícií a ich hostí

Areál zdravia v Trnave-Modranke už 28. raz privítal súťažiacich v ojedinelom podujatí takéhoto druhu na Slovensku

Medzi výnimočné telovýchovné projekty v pestrej termínovej listine sa radí priateľské súťaženie s medzinárodným podtónom. Pravidelne ide o stretnutie mestských polícií a ich hostí. V deväťdesiatom druhom roku ho založila partia okolo Igora Keleših, terajšieho viceprezidenta Združenia náčelníkov mestských a obecných polícií SR. Akcia bola pôvodne adresovaná iba futbalovým tímom. Ich súboje ešte doteraz nepauzovali. V ostatných rokoch pribudla do programu kolkárska súťaž pre ženy.

Uprostred minulého mesiaca prišli futbaloví aktéri do Areálu zdravia ŠK Trnava-Modranka už dvadsiaty ôsmy raz. Športový deň polície otvorila viceprimátorka mesta Trnavy Eva Nemčovská. Nad tohtoročným festivalom pohybu a zdravia prevzala symbolický patronát, ba v kapitánskej pozícii sa otestovala aj na kolkárskych dráhach.

Regulárnosť mal pod palcom zástupca riaditeľa organizačného štábu Pavol Boďa, ktorému prináleží táto pozícia od úvodných ročníkov. Samozrejme, chýbať nemohli ani rozhodcovskí arbitri. Na futbalovom trávniku sa bez akéhokoľvek nároku na finančnú

V súťaži kolkárov obhájila lanské prvenstvo Mestská polícia Trnava.

odmenu činilo s písťalkou známe trio Jozef Šmidovič – Tibor Santa – Juraj Puschenreiter, v kolkárni zasa dohliadal na úspešný priebeh domáci nestor tohto odvetvia Jozef Kráľovič.

Hoci výsledkový servis nebol prvoradý, spravodajsky ho zaznamenajme aspoň v kocke. Kožená lopta najviac poslúchala policajtov z partnerského poľského mesta Zabrze. Vo finále zostala na ich štíte domáca MsP. V moravskom derby o 3. miesto sa viac darilo hosťom z Hodonína a koncový lampáš zostal pre bohumínsky celok. Stojí za zmienku, že vlani mal turnaj

presne opačné poradie.

A ešte výsledky kolkárskych súbojov, štvorčlenné družstvá žien: 1. Mestská polícia Trnava (Lenka Šedivá, Jana Lojová, Mirka Hollanová, Eva Baloghová, súčet 595 bodov), 2. Straž miejska v Zabrze (563), 3. Mestský úrad Trnava (561), 4. MsP Bohumín (520), 5. MsP Hodonín (517), 6. Krajské riaditeľstvo policajného zboru Trnava (479).

Jednotlivkyne: 1. Lenka Šedivá (MsP Trnava, 194), 2. Ľubica Králiková (MsÚ Trnava, 174) – obhajkyňa lanského prvenstva, 3. Pavla Borotová (MsP Hodonín, 159). ■

(jls)

Šport v skratke

■ **ATLETIKA** – Kráľovná športov nezahála ani cez leto. Mestský atletický štadión Antona Hajmássyho na trnavskej Slávii je toho príkladom. Uvedme aspoň hlavné júlové dejstvo. Uprostred tohto mesiaca totiž pozve priaznivcov na zaujímavé podujatie mládežníckej atletiky. Pôjde o medzištátne meranie síl v kategórii do osemnásť rokov. Reprezentačné výbery dievčat a chlapcov z Česka, Maďarska, Slovinska a Slovenska sa v prekrásne zrekonštruovanom telovýchovno-rekreačnom areáli Na rybníku predstavia v sobotu 13. júla. Usporiadateľský štáb povedie generálny sekretár Slovenského atletického zväzu, predseda Asociácie športových klubov Slávia Trnava Vladimír Gubrický.

■ **CYKLISTIKA** – Úzke galusky si minulý mesiac naplno opantali naše starobylé mesto a jeho okolie. Tiež na medzinárodnej úrovni. Najskôr mal zelenú 2. ročník štvoretapových pretekov Trnava Tour. Z hlavného etapového strediska v Jaslovských Bohuniciach si celkový primát odniesol po veľkej dráme český reprezentant Jakub Bittner, člen tímu Forman Cinelli, časom 8:23:28 h. Pred strieborným Adriánom Babičom (SR, Firefly) mal v absolútnom poradí šesťsekundový náskok a pred bronzovým Petrom Hamplom (ČR, TJ Favorit Brno) sedemsekundový. V súťaži o bodkovaný dres uspel Trnavčan Ľuboš Malovec, druhú sezónu jazdiaci za tlmačský CK Spartak. Spomedzi pretekárov do 23 rokov triumfoval Kasper Wiszniewski z Poľska. Biely dres pre najlepšieho juniora si odniesol Filip Lohinský, člen TJ Slávia ŠG Trenčín. Najsladším bonbónikom pestrej sezóny však boli 20. spoločné majstrovstvá SR a ČR. Tie sa skončili v nedeľu 30. júna, takže reportážne postrehy prinesieme v ďalšom vydaní Noviniek z radnice.

■ **ŠPORTOVÁ GYMNASTIKA** – Mestská športová hala v Trnave privítala začiatkom minulého mesiaca gymnastické výpravy

Vítazkou vrcholného ženského turnaja Empire Slovak Open 2019 v Trnave, dotovaného sumou 100-tisíc dolárov, sa stala americká tenistka Bernarda Perová. Foto: Marta Országhová

z deviatich krajín. Absolútnou víťazkou 32. kapitoly Gym-festivalu a zároveň aj medzinárodných majstrovstiev Slovenska sa stala maďarská reprezentantka Bianka Schermannová pred Slovenkou Barborou Mokošovou. Pestrý súťažný víkend bol zároveň pietnou spomienkou na troch dlhoročných gymnastických činovníkov z domácej TJ Slávia. Memoriál Heleny Nováckovej za najlepší výkon na kladine sa stal korisťou Mokošovej. Memoriál Jána Nováka staršieho za najlepší výkon v ženskej kategórii získala Schermannová. Technickí realizátori víkendových súťaží napokon vyhodnotili Memoriál Vojtecha Schöna. Cenu za najlepšie juniorské vystúpenie si odniesla Rumunka Ceplinschiová.

■ **DŽOGING** – Prvá júlová sobota bude vyhradená pre 42. edíciu medzinárodného cestného behu pod názvom Špačinský trojuholník. Pelotón výkonnostných, kondičných a rekreačných účastníkov sa dá do pohybu o sedemnástej hodine. Desiatkilometrová trať s mierne zvlneným profilom povedie zo Špačiniac do Trnavy a späť. Obrátka bude na konci Kopánky, kam prídu vedúci bežci približne o 17.20 h. Spiatočný úsek povedie po Malženickej ceste.

Záujemcovia sa môžu prezentovať v centre pretekov bez predbežných prihlášok od 15.00 do 16.15 h pri úhrade symbolického štartového vkladu dve eurá. V kultúrnom bloku sa opäť predstaví folklórna skupina Špačinčanka. Okrem finančných odmien v siedmich kategóriách (M-absolútne poradie, M40, M50, M60, M70+, Ž-absolútne poradie, Ž40+) pripraví organizátori na 6. júla aj tradičnú pretekársku tomboľu vecných cien. Vlni obsahovala výsledková listina 144 účastníkov a do cieľovej pásky vbehla víťazne reprezentačná dvojica Marek Hladík – Dana Janečková.

■ **TENIS** – Ozvena jedenásteho zápolenia žien Empire Slovak Open na trnavskej antuke o body do rebríčka WTA stále doznieva. Podobne aj senzačné finále českej tínedžerky Markéty Vondroušovej na dvorcoch následného parížskeho vrcholu Roland Garros 2019, veď predvlani iba sedemnásťročná nádej z Plzne nenašla vtedy v Trnave premožiteľku. Tenisová pahreba v modernom komplexe Empire sa však postupne rozhorieva po vložení ďalších polievok. V polovici minulého mesiaca tleskali Trnavčania obdivuhodným vodičkárom, ktorí počas štyroch dní predvádzali svoj kumšt s tenisovou

raketou v medzinárodnom turnaji tretej najvyššej kategórie pod názvom Slovakia Open. Z júlových akcií sa núka do pozornosti najmä turnajová konfrontácia mužov na okruhu ITF World Tennis Tour s dotáciou 15-tisíc dolárov. Uvedené podujatie Empire Futures Trnava v termíne od 22. do 28. júla sľubuje ďalší tenisový sviatok. Vstup divákov do hľadiska bude zdarma.

GK

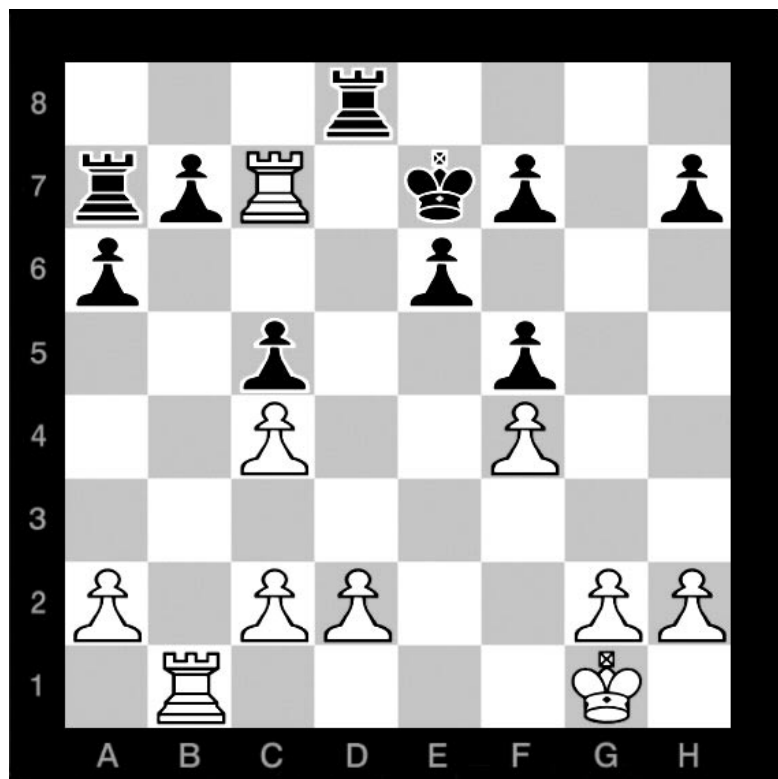
Hrajte kráľovskú hru s Novinkami z radnice

Stredná hra a záver šachovej partie: Réti – Kostič, Trenčianske Teplice 26. 5. 1928, postavenie po ťahu 22.Vc7+

V minulom storočí boli kúpeľné šachové turnaje, ktoré slúžili na reklamu kúpeľňov, veľmi populárne nielen v zahraničí, ale aj na Slovensku. Viackrát sa uskutočnili aj v Trenčianskych Tepliciach (prvá písomná zmienka o kúpeľoch je z r. 1247). Pri príležitosti 91. výročia jeho konania si pripomenieme jeden z nich, kde hral aj jeden z najlepších šachistov po 1. svetovej vojne Richard Réti (* 28. 5. 1889 – 6. 6. 1929), po ktorom boli pomenované Šachové festivaly Tiranvia ako jeho memoriál. Od narodenia pezinského rodáka uplynulo 130 rokov a od jeho úmrtia v Prahe 90 rokov. V uzatvorenom turnaji s dvanástimi šachistami sa delil o 5. a 6. miesto spolu s Grünfeldom (6 b.). V nami uvádzanej partii porazil v poslednom 11. kole víťaza Kostiča, ale v celkovej bilancii za ním zaostal o dva body (+5 - 4 = 2), ktorý sa bránil Nimcovičovým variantom v sicílskej obrane (B29). Prvýkrát sa takto hralo na turnaji v San Sebastiane (Španielsko) r. 1911 medzi Spielmannom a Nimcovičom (1.e4 c5 2.Jf3 Jf6 3.Jc3 d5 4.e: d5 J:d5 5.Sc4 e6 6.0-0 Se7 4.d4 J: c3 8.b:c3 0-0 9.Je5 Dc7 10.Sd3 Jc6 11.Sf4 Sd6 12.Ve1 c:d4 13.c:d4 Jb4 14.Sg3 J:d3 15.D:d3 b6 16.c4 Sa6 17.Vac1 Vac8 18.Db3 f6 19.Da4 f:e5 20.d:e5 Sa3 atď. 0:1). Rozhodujúcu chybu urobil Borislav Kostič v 22. ťahu. Ako mal správne hrať, aby udržal partiu vo vežovej koncovke na remízu? Otázku kladieme našim čitateľom – riešiteľom. Odpoveď

■ **TUCET ZLATÝCH** – Zo športového archívu sme tentoraz vybrali návrat k X. majstrovstvám Slovenska vo viacbojoch odznaku zdatnosti PPOV. Hostiteľská Trnava privítala pred tridsiatimi piatimi rokmi 116 finalistov z 22 okresov. Najviac zlatých odznakov, dvanásť, získali súťažiaci z Trnavského okresu: Jozefína Líšková, Helena Varinská (prvoligová hádzanáarka

Odevy Hlohovec), Tatiana Morvayová, Juraj Kulka, Ján Solár (prvoligový futbalista Spartaka Trnava), Viliam Kunert, Ivan Kolárik, Emil Stanko, Ľubomír Konečný, Radvan Topoľčanský, Štefan Cepko a Karol Kevan. Usporiadateľský štáb vrcholnej súťaže všestrannosti v lete 1984 viedol predseda komisie OZ pri okresnom výbore telovýchovy v Trnave Ján Szabo. ■

nájdu v ďalšom čísle NzR.

1.e4 c5 2.Jf3 Jf6 3.Jc3 [3.e5 Jd5 4.Jc3 e6 5.g3!? (5.J:d5 e:d5 6.d4 Jc6 7.d: c5 S:c5 8.D:d5 Db6 9.Sc4 S:f2+ 10.Ke2 0-0 11.Vf1 Sc5 12.Jg5 Jd4+ 13.Kd1 Je6, Torre vs. Ľubojevič, Manila 1976; 6. - d6 7.Sg5 (7.e:d6 S: d6 8.d:c5 S:c5 9.Sb5+ Jc6 10.De2+ Se6 11.c3 0-0 12.0-0 h6 13.Se3 Sb6, Marco vs. Tartakower, Haag 1921) 7. - Da5+ (7. - Se7? 8.S:e7 D:e7 9.d:c5 a 10.D:d5 +/-) 8.c3 c:d4 9.Sd3 d:c3 10.0-0 c:b2 11.Vb1 d:e5? (11. - Jc6 12.Ve1 Se6 13.V:b2 Dc7 14.Da4 d:

e5 15.J:e5 Sd6 16.Vbe2 S:e5 17.V: e5 Dd7 18.V5e3 0-0 19.S:h7+ K:h7 20.Dh4+ Kg8 21.Sf6 Sf5 22.g4! +-) 12.J:e5 Sd6 13.J:f7! K:f7 14.Dh5+ g6 15.S:g6+ h:g6 16.D:h8 Sf5 17.Vfe1 - Se4 18.V:e4 d:e4 19.Df6+ 1:0, Keres vs. Winter, ŠO Varšava 1935) 5. - Jc6 6.Sg2 J:c3 7.b:c3 d6 8.e:d6 S: d6 9.0-0 0-0 =, Réti vs. Rubinstein, Göteborg 1920] 3. - d5 (3. - Jc6 4.d4 d5 5.e:d5 J:d5 6.J:d5 D:d5 7.Se3 Sg4 8.d:c5 S:f3 9.D:f3 D:f3 10.g:f3 0-0-0 11.Sd3 g6 12.0-0-0 e6 13.Se4 Se7 14.Kb1 V:d1+ 15.V:d1 f5 16.S:c6

b:c6 17.b4 Vd8 18.V:d8+ K:d8 +/=) 4.e:d5 (4.e5 Jfd7 5.J:d5 J:e5 6.Je3 J: f3+ 7.D:f3 Jc6 8.Dd5 e6 9.D:d8+ J: d8 10.Sb5+ Jc6 11.S:c6+ b:c6 12.b3 Se7 13.Sb2 0-0 14.0-0 Vd8 15.d3 Sa6 +/=) 4. - J:d5 5.Je5 [5.Sb5+ Sd7 6.S: d7+ (6.De2 J:c3 7.b:c3 a6 8.S:d7+ D: d7 9.Je5 De6 10.Jc4 D:e2+ 11.K:e2 b5 12.Ja5 e6 13.a4 Se7 14.Se3 +/-, Cejtlin vs. Bjelajac, Pamporovo 1977; 6. - Jf6 7.d4 c:d4 8.J:d4 g6 9.Sg5 Sg7 10.0-0 0-0 11.Vhe1 h6 12.Sh4 g5 13.Sg3 e6 14.h4 +/-, Adams vs. Fernandez, Haifa 1989) 6. - D:d7 7.J: d5 D:d5 8.d4 e6 9.0-0 Jc6 10.d:c5 D:d1 11.V:d1 S:c5, Schlage vs. Réti, Berlín 1928; 5.Sc4 e6 6.0-0 Se7 7.d4 J:c3 8.b:c3 0-0 9.Dd3 Jc6 10.d5 e:d5 11.S:d5 Sf6 12.Se3 Je7 13.Se4 D:d3 14.c:d3 S:c3 15.Vac1 Sb4 =/+ , 5.Je4 e6 6.d4 c:d4 7.J:d4 Se7 8.Sb5+ Sd7 9.0-0 0-0 10.c4 Jf6 11.Df3 a6 12.S:d7 Jb:d7 13.Vd1 Je5 14.J:f6+ S:f6 15.De2 Dc7 =] 5. - J:c3 6.b:c3 Dd5 7.Sb5+ Jd7 (7. - Jc6 8.J:c6 b:c6 9.Se2 D:g2 10.Sf3 Dg6 podľa Kostiča.) 8.De2 a6 9.S:d7+ S:d7 10.0-0 Sc6 (10. - Sf5 11.d3 e6 12.Vb1 b5? 13.c4! Steiner vs. Kmoch, Hastings 1927/28) 11.J:c6 D:c6 12.c4! e6 13.Sb2 Se7 14.f4 Sf6 15.S:f6:g6 16.Vab1 Ke7 (16. - 0-0 17.Vb3 Vab8 18.Vfb1 b6 19.Df3 D:f3 20.g:f3 Vfd8 21.d3 Vd6 =, 20.V:f3 b5 21.c:b5 a:b5 22.Vfb3 b4 23.a3 Vfd8 24.d3 Vd4 25.g3 Vc8

=) 17.Df3 D:f3 18.V:f3 Va7 19.Vfb3 Vb8 20.Vb6! f5! 21.Vc6 Vd8 22.Vc7+ (Pozri diagram!) 22. - Ke8? 23.d3 Vd7 24.V:c5 Va8 25.Ve5 Vc8 26.Vb6 Ke7 27.Kf2 Vcc7 28.Ke3 Vd6 29.V:d6 K:d6 30.Kd4 Vc8 31.Ve3 Vc5 32.Kc3 b5 33.Vh3 b:c4 34.d:c4 Vc7 35.V: h7 Kc5 36.Vh8 Vd7 37.h4 Vd1 38.h5 Vh1 39.h6 Kc6 40.h7 Kb7 41.c5 Kc7 42.c6 Vh4 43.g3 Vh1 44.Kd1 1:0 Richard Réti bol aj šachovým skladateľom. Z jeho štúdiovej tvorby (r. 1928) sme vybrali jednu pešiakovú: biely - Kh5, c6 (2), čierny - Ka6, f6, g7, h6 (4); remíza. Riešenie prezradíme: 1.Kg6! Kb6 (2. - f5 3.Kf6 f4 4.Ke5 f3 5.Kd6 =) 2.K:g7 h5 3.K:f6 h4 4.Ke5 h3 5.Kd6 =, 1. - h5 2.K:g7 h4 3.K:f6 =, 1. - f5 2.K:g7 f4 3.Kf6 f3 (3. - Kb6 4.Ke5 =) remíza.

Stredná hra v šachovej partii

Kasparov vs. Smyslov: Garri k pozícií na diagrame stručne navrhlo: 16. - Jg6! 17.S:c7 De7 18.e: f5 D:c7 19.Dd5+ Kh8 20.f:g6 Je7! Ďalej môže nasledovať: 21.Dc4 D: c4 22.S:c4 J:g6 23.Se6 Jf4 24.Vfe1 Vf6 25.d5 g5 26.c4 J:e6 27.d:e6 Ve8 28.e7 Vf7 29.c5 Vf:e7 30.V: e7 V:e7 31.c:b6 Vb7 32.b:a7 V: a7 33.Vb5 h6 34.Vb2 Kg7 35.Kg2 Kg6 36.f3 Va4 37.Kg3 h5 38.h3 Kf5 =, ale čierny má aj inú možnosť: 17. - Vac8 18.e:f5 V:c7 19.Dd5+ Kh8 20.f:g6 Je7 21.Dh5 J:g6 22.Sd3

Kg8 23.Dd5+ Kh8 24.S:g6 h:g6 25.Vfe1 V:c3 26.Ve2 Vh3 27.Vb3 Dc1+ 28.Kg2 Vh5 29.De4 Dh6 30.h3 Vhf5 31.Vg3 g5 32.De3 Df6 33.Kg1 Vd8 34.Vd2 Vf4 35.Vg4 Df5 36.d5 V:g4+ 37.h:g4 D:g4+ 38.Dg3 De4 39.Dh3+ Kg8 40.d6 De1+ 41.Kg2 D:d2 42.De6+ Kh7 43.Dh3+ Kg6 44.De6+ Kh5 45.Dh3+ Kg6 46.De6+ Kh7 47.Dh3+ Kg8 48.De6+ Kh8 49.Dh3+ Kg8 = . Po 16. - Kh8?! 17.e:f5 V:f5 18.Sd3 Vaf8 19.S: f5 J:d4 20.De4 Jd:f5 21.S:c7 D:c3 22.Vbc1 Da3 23.Vc2 Dh3 24.Sg3 Jg8 25.Vc7 a5 26.Vd1 Jf6 27.De6 Dh5 28.Vd3 h6 29.Vc8 V:c8 30.D: c8+ Kh7 31.Dc2 Dg4 32.f3 Dg6 33.Kf2 Je7 34.Vd2 D:c2 35.V:c2 Kg6 je vo výhode biely. Podľa našej analýzy návrh 13. majstra sveta bol správny, ale 7. majster sveta celý variant nedokázal spamäti zhodnotiť. Čigorinovu obranu mali vo svojom repertoári pripravenú ako prekvapenie pre súpera aj niektorí šachoví veľmajstri vrátane V. Smyslova. Preto G. Kasparov počítal s možnosťou, že sa v dueli objaví, ale vraj dôkladne ju v príprave nerozoberal. Môžeme ju odporúčať aj pre šachistov bez šachového titulu, lebo je oveľa menej obohraná ako niektoré iné otvorenia a dáva možnosť uplatniť vlastnú šachovú fantáziu. ■

ZÁPADOSLOVENSKÉ MÚZEUM

BUDOVA NA MÚZEJNOM NÁM. 3
tel.033/5512913, 033/5512 911,
zsmuzeum@zupa-tt.sk,
www.zsmuzeum.sk

OTVÁRACIE HODINY:

Ut - pia 8.30 - 17.00 h

Víkend 11.00 - 17.00 h

V pondelok zatvorené

ZÁPADOSLOVENSKÉ MÚZEUM

EXPOZÍCIE .....

Príroda Malých Karpát, Sakrálna pamiatky, Ľudová hrncina, Kampanologická expozícia, Oratórium, Štefan Cyril Parrák – pocta kráľovi zberateľov, Osobnosti športu TTSK, Klarisky v Trnave, Krása zašlých čias, Archeologická

expozícia, Ľudový textil trnavského regiónu, História a súčasnosť dobrovoľného hasičstva v TTSK, Dotkni sa hlíny – z dejín tehly a tehliarstva trnavského regiónu

VÝSTAVY.....

■ **MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK – 100. VÝROČIE ÚMRTIA**
Výstava fotografií do 28. 7. 2019 v koncertnej sále Západoslovenského múzea

■ **TRNAVSKÉ FOTOATELIÉRY**
do 12. januára 2020

■ **SKAMENELINY SVETA**
geologická výstava doplnená fotografiami
do konca februára 2020

■ **ZBIERKOVÝ PREDMET MESIACA**

Hudobník a fotograf Jozef Filípek – 100. výročie narodenia

PODUJATIA .....
SPOLUPRÁCA S NÁVŠTEVNÍKMI
CYKLUS PREDNÁŠOK NA OBJEDNANIE

■ **TRNAVSKÉ FOTOATELIÉRY**
Komentovaná prehliadka novej výstavy Trnavské fotoateliéry priblíži návštevníkom fotografov, ktorí pôsobili v Trnave v rokoch 1860 – 1950 a ich produkciu, oboznámi s umiestnením fotoateliérov v meste i s remeslom fotografa v období monarchie a prvej CSR, slovenského štátu až po znárodnenie fotoateliérov. V júli na objednanie

■ KVÍZ O MÚZEU

Vedomostný kvíz pre žiakov II. stupňa ZŠ na objednanie

■ VÝTVARNÉ DIELNE

Papierové náramky, Záložky do knihy, Vývoj živočíchov, Pravek? To bol vek! Komunikácia off line, Maľba na papierové tanier, Maľba na kamene
Výtvarné dielne sú do decembra 2019 na objednanie 033/ 5512913

■ DOM HUDBY

M. SCHNEIDERA TRNAVSKÉHO

Ul. M. Schneidera Trnavského 5, Trnava

LETNÁ SEZÓNA 1. 3. – 31. 10.

V pondelok zatvorené
Ut – pia: 8.30 – 12.30 h na objednanie

13.00 – 14.30 h je prítomný lektor
Víkend: 11.00 – 17.00 h pre vopred objednané skupiny nad 10 návštevníkov. Návštevy prosíme ohlasovať cez pracovné dni u lektorov v hlavnej budove na tel. č. 033/ 55 12 913

EXPOZÍCIE .....

Pamätná izba Mikuláša Schneidera Trnavského, expozícia z cirkevných dejín Trnavy.

Od 1. júna sú uzavreté expozície DVORANA SLÁVY DOBRA a S LÁSKOU ZA PRAVDU

EXPOZÍCIE .....

EUGEN SUCHOŇ – TVORCA NÁRODNEJ OPERY

Dokumentárna výstava o živote s diele hudobného skladateľa
V spolupráci s Hudobným múzeom SNM
do 28. 7. 2019

do 28. 7. 2019

■ AKO POČÚVALI HUDBU NAŠI STARÍ RODIČIA

Zvuková technika zo zbierok múzea

do 10. 1. 2020

PODUJATIA .....

■ PROGRAM SPOLUPRÁCE SO ŠKOLOU

Mikuláš Schneider Trnavský

– vedomostný kvíz pre žiakov II. stupňa ZŠ, VI. – IX. ročník, sprievodný program k expozícii o živote a diele hudobného skladateľa. Kvíz nasleduje po absolvovaní sprievodného slova v expozícii

MÚZEUM KNIŽNEJ KULTÚRY

Námestie sv. Mikuláša 10, tel. č. 033/5514421

V pondelok zatvorené

Ut – pia: 8.30 – 12.30 h

na objednanie

13.00 – 14.30 h je prítomný lektor

Víkend: 11.00 – 17.00 h pre vopred objednané skupiny nad 10 návštevníkov. Návštevy prosíme ohlasovať cez pracovné dni u lektorov v hlavnej budove na tel. č. 033/ 55 12 913

EXPOZÍCIE .....

WILLIAM SCHIFFER

život a dielo sochára a medailéra

VÝSTAVY.....

■ ŠESTNÁSTE STOROČIE

SLOVOM A OBRAZOM

Historické tlače z fondov Západoslovenského múzea
do 31. 3. 2020

■ SLOVÁCI, PÍŠTE

PO SLOVENSKY!

Výstava k 250. výročiu narodenia A. Bernoláka
do 31. 12. 2019

GALÉRIA J. KONIARKA

tel.: +421 33 55 11 659

imfogjk., www.gjk.sk

■ AKTUÁLNE VÝSTAVY:

SKÚTER IV.

– akcia mladého umenia
Medzinárodné trienále umelcov do 35 rokov. Prezentácia nastupujúcej generácie umelcov strednej Európy (Česko, Slovensko, Maďarsko) v spektre rozličných médií – expresívna maľba, fotografia, objekty, digitálny pohyblivý obraz.

Kurátor: PhDr. Vladimír Beskid

do 25. 8. v Kopplovej vile

■ Mira Podmanická:

HERBARIUM

Rozmerná site-specific inštalácia slovenskej sochárky, rozvíjajúca tému rastlín a herbára v podobe pravidelného rastra na dolnom podlaží synagógy doplnená o kresliarsky projekt s obdobným ideovým rámcom prezentovaný v priestoroch ženskej galérie. Kurátorka: Lucia Miklošková do 21. 7. v Synagóge – Centre súčasného umenia

■ Nadia Issa: ADAM

Výstava veľkoformátových fotografií – portrétov mužov „Adamov“ od mladej poľskej fotografky zobrazujúcej nahú mužskú postavu, na ktorú autorka nazerá ako na nositeľa univerzálnych ľudských archetypov bez explicitných atribútov.

Kurátor: Karel Míšek

do 21. 7. v Synagóge – Centre súčasného umenia

Stála expozícia GJK v Trnave:

GALÉRIA PORTRÉTOV – výber diel portrétného žánru, reprezentujúcich vývoj portrétného maliarstva od konca 18. storočia po súčasnosť zo zbierok GJK

AKCIE / AKTIVITY

■ Leto v galérii 2019

2. – 26. júla každý deň

od utorka do piatku

od 9.30 do 11.30 h

ART LABORATÓRIUM 2019

– letné tvorivé dielne pre prázdninujúce deti v spolupráci so študentmi z Katedry pedagogiky výtvarného umenia Trnavskej univerzity v Trnave. Deti sa zoznámia aj s tvorbou troch trnavských sochárov.

2. 7. – 4. 7. Tvorivé aktivity s Martinom Kochanom

9. 7. – 12. 7. Tvorivé aktivity s Andrejom Haršánym

16. 7. – 19. 7. Tvorivé aktivity s Mirom Trubačom

23. 7. – 26. 7. Tvorivé programy študentov na voľnú tému

26. 7. Detská vernisáž

Vstupné – 2 €

Podujatie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Fond na podporu umenia je hlavným partnerom projektu

KNIŽNICA J. FÁNDLYHO

Rázusova 1

Zákaznícka linka: 033/5513896

Mobil: 0911 098664 (do 14.30 h)

kniznica@kniznicatrnava.sk

www.kniznicatrnava.sk

■ **3. júla o 17.00 h**

v záhrade knižnice

LETNÁ TRNAVSKÁ POETIKA

Pokračovanie cyklu milovníkov

poézie. Hostia: Zlata Matláková,

Etela Farkašová, hudba: Jana

Andevská. Moderujú: Pavol

Tomašovič a Štefan Kuzma

■ **PRÁZDNINOVÝ**

SUPERKLUB

27. ročník prázdninových

aktivít pre deti

Vždy v stredu od 10.00 do

12.00 h v záhrade Knižnice JF

v Trnave, Rázusova 1

Téma: S knižnicou ja

prázdninujem, športujem

i oddychujem!

■ **3. 7. Prázdninovú bránu**

spolu otvorme, spolu sa

v záhrade zabavme!

Vedomostné súťaže pre deti

■ **10. 7. Pomáhajú, zachraňujú,**

na to dennodenne dbajú

Hostia: Hasičský a záchranný

zbor Trnava

■ **17. 7. Osmijankova literárna**

záhrada

Vernisáž výstavy v oddelení pre

deti o 10.00 h. Výstava bude

prístupná počas otváracích hodín

knižnice do 30. 9. 2019

■ **Spievame si pre radosť,**

Bystrík príde ako porotca

i hosť

Súťaž v speve ľudových

i moderných piesní, prípadne hra

na hudobný nástroj. Host: Bystrík

– spevák a hudobník

■ **24. 7. Nálezisko príbehové,**

pre všetky deti je dobré

Hostka: Timotea Vráblová

– jazykovedkyňa

■ **31. 7. Slávny to Slováč!**

Štefánik i Bernolák!

Vedomostno-spomienková súťaž

o najväčších Slovákoch

Venované 100. výročiu úmrtia M.

R. Štefánik

SAKRÁLNE PAMIATKY

■ **KATEDRÁLA**

SV. JÁNA KRSTITEĽA

apríl – október 2019

pondelok – piatok: 10.00

– 12.30h, 14.00 – 17.00 h

sobota: 11.00 – 16.00 h

november 2019

sobota: 11.00 – 16.00 h

■ **BAZILIKA SV. MIKULÁŠA**

apríl, máj, jún, september

– 15. december

pondelok – piatok: 10.00 – 12.30 h,

14.00 – 16.00 h

nedeľa: 14.00 – 17.00 h

júl, august:

pondelok – piatok: 10.00 – 12.30 h,

14.00 – 17.00 h

nedeľa: 14.00 – 17.00 h

■ **KOSTOL SV. JAKUBA**

apríl – október 2019

štvrtok – piatok: 10.00 – 12.30 h,

14.00 – 17.00 h

sobota, nedeľa: 14.00 – 17.00 h

■ **KOSTOL SV. HELENY**

júl – september 2019

sobota – nedeľa: 14.00 – 17.00 h

■ **KOSTOL NAJSVÄTEJŠEJ**

TROJICE

júl – september 2019

sobota – nedeľa: 14.00 – 17.00 h

KINO HVIEZDA

■ 1. 7. / 16.30 Yesterday

18.30 Aj slnko je hviezda

20.30 Brankár

■ 2. 7. / 16.00 Yesterday

18.00 Aj slnko je hviezda

20.00 Yesterday

■ 3. 7. / 16.30 Brankár

18.30 Yesterday

20.30 Annabelle 3: Návrat

■ 4. 7. / 16.30 Spider-Man:

Ďaleko od domova 2D SD

18.30 Pavarotti – SK premiéra

20.30 Mŕtvi neumierajú – SK

premiéra

■ 5. 7. / 16.00 Spider-Man:

Ďaleko od domova 2D SD

18.00 Pavarotti

20.00 Yesterday

■ 6. 7. / 15.30 Tajný život

maznáčikov 2 2D SD

17.30 Yesterday

19.30 Pavarotti

21.30 Spider-Man: Ďaleko od

domova 2D ST

■ 7. 7. / 13.30 Tajný život

maznáčikov 2 2D SD

15.30 Tajný život maznáčikov

2 2D SD

17.30 Pavarotti

19.30 Spider-Man: Ďaleko od

domova 2D ST

■ 8. 7. / 16.30 Spider-Man:

Ďaleko od domova 3D SD

18.30 Pavarotti

20.30 Mŕtvi neumierajú

■ 9. 7. / 16.00 Pavarotti

18.00 Mŕtvi neumierajú

20.00 Spider-Man: Ďaleko od

domova 2D ST

■ 10. 7. / 16.30 Spider-Man:

Ďaleko od domova 2D SD

18.30 Pavarotti

20.30 Spider-Man:

Ďaleko od domova 2D ST

■ 11. 7. / 16.30 Willy a kúzelná

planéta – SK premiéra

18.30 Spolujazda – SK premiéra

20.30 Stará láska nehrdzavie – SK

premiéra

■ 12. 7. / 16.00 Willy a kúzelná

planéta

18.00 Spolujazda

20.00 Stará láska nehrdzavie

■ 13. 7. / 15.30 Willy a kúzelná

planéta

17.30 Stará láska nehrdzavie

19.40 Spolujazda

21.30 Korisť

■ 14. 7. / 13.30 Willy a kúzelná

planéta

15.30 Willy a kúzelná planéta

17.30 Stará láska nehrdzavie

19.30 Korisť

■ 15. 7. / 16.30 Spolujazda

18.30 Stará láska nehrdzavie

20.30 Korisť

- 16. 7. / 16.00 Willy a kúzelná planéta
18.00 Spolujazda
20.00 Stará láska nehrdzavie
- 17. 7. / 16.00 Spolujazda
17.45 Korisť
20.00 Cestovateľské kino: India
- 18. 7. / 16.30 Leví kráľ – SK premiéra
18.30 Loli paradička – SK premiéra
20.30 100 vecí – SK premiéra
- 19. 7. / 16.00 Leví kráľ
18.00 Loli paradička
20.00 100 vecí
- 20. 7. / 15.30 Leví kráľ
17.30 Leví kráľ
19.30 Loli paradička
21.30 Korisť
- 21. 7. / 13.30 Tajný život maznáčikov 2 2D SD
15.30 Tajný život maznáčikov 2 2D SD
17.30 Leví kráľ
19.30 Loli paradička
- 22. 7. / 16.30 Loli paradička
18.30 Leví kráľ
20.30 100 vecí
- 23. 7. / 16.00 Loli paradička
18.00 100 vecí
20.00 Leví kráľ
- 24. 7. / 16.30 Leví kráľ
18.30 100 vecí
20.30 Loli paradička
- 25. 7. / 16.30 Leví kráľ
18.30 Ibiza – SK premiéra
20.30 Detská hra – SK premiéra
- 26. 7. / 16.00 Leví kráľ
18.00 Ibiza
20.00 Detská hra
- 27. 7. / 15.30 Tajný život maznáčikov 2 2D SD
17.30 Leví kráľ
19.30 Ibiza
21.30 Detská hra
- 28. 7. / 13.30 Tajný život maznáčikov 2 2D SD
15.30 Tajný život maznáčikov 2 2D SD
17.30 Loli paradička
19.30 Ibiza
- 29. 7. / 16.30 Leví kráľ
18.30 Loli paradička
20.30 Ibiza
- 30. 7. / 16.00 Loli paradička

- 18.00 Pavarotti
20.00 Ibiza
- 31. 7. / 16.30 Loli paradička
18.30 Pavarotti
20.30 Detská hra

TRNAVSKÉ ORGANOVÉ DNI

26. júl – 30. august 2019
XXIV. ročník medzinárodného festivalu na historických organoch Baziliky sv. Mikuláša v Trnave

- **Piatok, 26. júl, 20.00 h**
ROMAN GRYNÍ (trúbka) / PL
BOGDAN NARLOCH (organ) / PL
J. Clarke, F. G. Goldberg, M. E. Bossi, V. Vavilov, F. Chopin, K. Kurpiński
- **Nedeľa, 28. júl, 20.00 h**
TOMMASO MAZZOLETTI / IT
VOX AURUMQUE, Hana von Schlosser / dirigentka
G. Frescobaldi, D. Zipoli, J. S. Bach, M. E. Bossi
- **Nedeľa, 4. august, 20.00 h**
GIULIA BIAGETTI / IT
P. Tomeoni, F. Gambogi, R. L. Becker, D. Bedars, H.-A. Stamm
- **Nedeľa, 11. august, 20.00 h**
SALTANAT ABILKHANOVA / KZCH
TIRNAVIA, Michal Stahl / dirigent
J.-F. Dandrie, G. Boehm, J. S. Bach, D. Buxtehude, S. Karg-Elert, L. Vierne
- **Nedeľa, 18. august, 20.00 h**
CHRISTIAN BACHELEY, organ / F
VOCI ALLEGRE, Andrej Rapant / dirigent
W. Byrd, L. Couperin, W. A. Mozart, T. Tallis, A. Lotti, M. Schneider-Trnavský, N. de Grigny, D. Bedard
- **Nedeľa, 25. august, 20.00 h**
MARTIN BAKO, organ
STANISLAV ŠURIN, organ
CUORE BAROCCO, orchester dobových nástrojov
TOMÁŠ Kardoš, umelecký vedúci
G. F. Händel

- **Piatok, 30. august, 20.00 h**
DINA IKHINA & DENIS MAKHANKOV, organové duo / RUS
J. S. Bach, J. Demessieux, Kh. Kuschnarev, D. Bernard, G. Muschel, A. Chekalin

Mesto Trnava, Bachova spoločnosť na Slovensku, Trnava-Tourism
Festival z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

BAŽANT KINEMATOGRAF

1. – 5. júla o 21.30 na Trojičnom námestí

■ **1. 7. TERORISTKA**
Česko, Slovensko, 2019, 95 min.
Mária je učiteľka na dôchodku, ktorá celý život svojich žiakov učila, že základom všetkého je slušnosť a násilie nič nerieši. Postupne však prišla na to, že práve na toto sa gauneri spoliehajú a rozhodla sa zobrať spravodlivosť do vlastných rúk...

■ **2. 7. TRABANTOM TAM A ZASE SPÄT**
Česko, 2019, 118 min.
Žltá výprava sa po dvanástich rokoch vracia domov! Posledná veľká cesta naprieč kontinentmi sa končí vo veľkom štýle. V tíme tentoraz nie je žiadna žena a putovanie svorky mužov pod taktovkou jedného z najznámejších českých cestovateľov Dana Přibáňa naberá na obrátkach. Žltý cirkus ide z Indie, prekonáva Himaláje, diktatúry, výškové rekordy a stíha utekať aj pred políciou...

■ **3. 7. HASTRMAN**
Česko, 2018, 100 min.
Romantický a zároveň ironický príbeh hastrmana, alias baróna de Caus, ktorého láska k dedinskému dievčaťu Katynke naplní nekonečným šťastím a spaľujúcou vášňou. Barón sa vracia so

svojím sluhom z ciest po svete, aby obnovil rybníky na svojom panstve. Ako moderný a osvietený človek sa vymyká štandardnému dedinskému životu. Stredobodom jeho záujmu sa stane nespútaná richtárova dcéra...

■ **4. 7. DÔVERNÝ NEPRIATEĽ**
Slovensko, Česko, 2018, 112 min. Mladí manželia Zuzana a Andrej sa sťahujú z Bratislavy do Tatier, aby na samote odrezaní od sveta na vlastnej koži otestovali Andrejovo životné dielo – prototyp inteligentného domu. Idylka dokonalého života v réžii modernej technológie sa však čoskoro mení na nočnú moru. Revolučný server vytvorený s cieľom uľahčiť životy svojim majiteľom sa vymkne spod kontroly...

■ **5. 7. ŽENY V BEHU**

Česko, 2019, 93 min. Věra prežila s Jindřichom skvelý život a je pevne rozhodnutá splniť jeho posledné pranie – zabehnúť maratón! Emancipovaná a rázna matka troch dcér v tom nevidí žiadny problém. Jednoducho si trasu rozdelia na štyri časti a tých vyše 42 kilometrov zdolajú ako rodinná štafeta...

LETO NA KORZE

Každý júlový večer o 19.00 h pred radnicou koncerty, divadlá, tanec. Každú stredu, piatok a nedeľu o 18.00 h detské divadelné predstavenia

- 1. 7. Unpublished Authors (IR-L,AT) /indie pop
- 2. 7. Stuart Neville (SCO) /indie folk
- 3. 7. Divadlo na hojdačke: Sofia z predmestia / divadlo pre deti
- 4. 7. Doug Andrews (USA) / americana
- 5. 7. Divadlo Piki – Babička z vajička / divadlo pre deti
- 6. 7. Shane Ó Fearghail & The Host (IRL) /new irish folk
- 7. 7. Divadlo pod balkónom: Havko a Mňauka / divadlo pre deti
- 8. 7. Katarína Ščevlíková / folk
- 9. 7. Gemini /írska hudba
- 10. 7. Divadlo Dvor zázrakov: O dvanástich mesačikoch /divadlo pre deti
- 11. 7. Štúdio tanca a pohybu Alegria / tanec
- 12. 7. Divadlo Žihadlo: Zajko Lajko / divadlo pre deti
- 13. 7. The Blues Mother In Law / blues rock

- 14. 7. Divadlo SpozVoza: Tajomstvo oceánu / divadlo pre deti
- 15. 7. Teáter Komika: Večer na druhú / divadlo
- 16. 7. Divadlo Dino: Drápačky / divadlo
- 17. 7. Divadlo pod balkónom: Zlatovláska / divadlo pre deti
- 18. 7. Túlavé divadlo: Ešte jeden zázrak / divadlo
- 19. 7. Divadlo SpozVoza: Ahoj, pán Sova! / divadlo pre deti
- 20. 7. Túlavé divadlo: Don Quijote / divadlo
- 21. 7. Show deTom: Tomík cirkusantom / detská cirkusovo-klaunská show
- 22. 7. Duo Live Guitars / blues rock
- 23. 7. Styleunits / hip-hop
- 24. 7. Beseda o knihách Jobusových / čítanie pre deti
- 25. 7. Abusus / Braňo Jobus a jeho hudobný projekt o živote
- 26. 7. Divadlo zo šuflíka: O kocúrovi a pyšnej hviezde / divadlo pre deti
- 27. 7. Peter Petiar Lachký / pesničkár a stand-up komik
- 28. 7. Theatre Fortissimo: Kufřík / divadlo pre deti
- 29. 7. JR & Crew / jazz
- 30. 7. Impaco Trio / inštrumentálna hudba
- 31. 7. Teáter Komika: Klaun hudobníkom / divadlo pre deti

Kalendár kultúrnospoločenských podujatí

■ **1. – 5. júla o 21.30 na Trojičnom námestí**
BAŽANT KINEMATOGRAF 2019

- 1. 7. TERORISTKA
- 2. 7. TRABANTOM TAM A ZASE SPĚĚT
- 3. 7. HASTRMAN
- 4. 7. DÔVERNÝ NEPRIATEĽ
- 5. 7. ŽENY V BEHU

■ **7. júla o 16.30 h pred mestskou vežou**
Potulky malým Rímom
UŽ TRISTO ROKOV VONIA KÁVA V TRNAVE

Históriou trnavského kaviarnictva vás prevedie Peter Vagner

■ **7. júla o 18.00 h v mestskom amfiteátri**
BOROVENKA
Koncert dychovej hudby

■ **12. júla o 19.00 h v Sade Antona Bernoláka**
PROMA FRAJDEJ
Mladé trnavské kapely a underground
TRNAVA SONGWRITERS CIRCLE:
Sel Sounds
Ivana Kovačicová

Graeme Mark
Angel
Boy Wonder

Vstup zdarma, priamo na mieste sa budú dať kúpiť kvalitné limonády, káva, pivo aj víno

■ **14. júla o 6.30 h pred mestskou vežou**
Potulky malým Rímom:
CHRÁNI A OBJÍMA

O histórii výstavby, stavebnom materiáli a funkcii architektonických prvkov mestského opevnenia nám porozpráva archeológ Peter Grznár

■ **14. júla o 18.00 h**
v mestskom amfiteátri
GRINAVANKA
 Koncert dychovej hudby

■ **17. júla o 20.00 h**
v kine Hviezda

Cestovateľské kino: INDIA
 Pestrofarebná, dobrodružná, snová, ale aj krutá a špinavá. Odhalte závoj mnohovrstvej Indie a ponorte sa do jej magickkej a spirituálnej atmosféry. Na našej ceste sa vyberieme najmä na severovýchod, ktorý patrí k menej poznaným klenotom tejto krajiny, kde nás privítajú mosty z koreňov stromov, vlhké údolia aj buddhistické kláštory. S cestovateľkou Martou Rajkovou tiež navštívime sväté mesto Varanasi, vydáme sa k bájnemu Taj Mahalu a pozrieme sa aj do hipisáckim presláveného štátu Goa

■ **19. júla o 19.00 h**
v Sade Antona Bernoláka
PROMA FRAJDEJ

Mladé trnavské kapely a underground
TRNAVA SONGWRITERS CIRCLE:
 Family Friend acoustic
 Hana & Oliver
 Beans & Bullets
 The Wilderness
 Vstup zdarma, priamo na mieste sa budú dať kúpiť kvalitné limonády, káva, pivo aj víno

■ **20. júla od 9.00 do 13.00 h**
na Hlavnej ulici a na Nádvorí
TRNAVSKÝ BLŠÁK

Príďte si vychutnať pravú "blšákovú" atmosféru na korze a v krásnych priestoroch Nádvorí. Nájdete tam nielen zachovalé oblečenie za symbolické ceny, knihy, platne, ale aj nevšedné kúsky ako staré kukučkové hodiny či päťdesiat rokov starý čajový servis
 Organizátor: Bronco n. o. v spolupráci s Mestom Trnavou

■ **20. júla od 14.00 h**
pred Domom kultúry v Cíferi
CÍFERSKÉ

FOLKLÓRNE POPOLUDNIE
 Piaty ročník remeselného trhu s ukážkami tradičných remesiel

a remeselnými dielničkami pre deti. Návštevníkom sa predstavia folklórne súbory z rôznych regiónov Slovenska: Trnavček, Oravan, Rovňan, Kriváň i folklórna skupina Cífer

■ **21. júla o 16.30 h**
pred mestskou vežou
Potulky malým Rímom
V CHLÁDKU KLÁŠTORNÝCH MÚROV

Potulka nás zavedie do kláštorných kaplniek a bežne neprístupných priestorov jednotlivých reholí. O ich histórii, osobnostiach, pravidlách a činnosti nám porozpráva Ferdinand Mak

■ **21. júla o 18.00 h**
v mestskom amfiteátri
KRIŽOVIANKA
 Koncert dychovej hudby

■ **26. júla o 20.00 h v Bazilike sv. Mikuláša**
TRNAVSKÉ ORGANOVÉ DNI
ROMAN GRYNÝ (trúbka) / PL
BOGDAN NARLOCH (organ) / PL

■ **28. júla o 16.30 h**
pred Štátnym archívom
na Štefánikovej
POKLADY TRNAVSKÉHO ARCHÍVU

S riaditeľkou archívu Júliou Ragačovou nahliadneme do depotov a ďalších bežne neprístupných priestorov a prezrieme si aj výstavu Bohu na slávu, blížnemu na pomoc

■ **28. júla o 18.00 h**
v mestskom amfiteátri
HRNČAROVANI
 Koncert dychovej hudby

■ **28. júla o 20.00 h**
v Bazilike sv. Mikuláša
TRNAVSKÉ ORGANOVÉ DNI
TOMMASO MAZZOLETTI / IT
VOX AURUMQUE, Hana von Schlosser / dirigentka
 G. Frescobaldi, D. Zipoli, J. S. Bach, M. E. Bossi

TRNAVSKÝ JAZZYK
16. ročník open-air jazzového festivalu so vstupom zdarma

■ 29. 7. o 20.00 h na Nádvorí
 Ochepovsky Project (RU, CZ, SK)
 21.30 h – Foolk (SK)

■ 30. 7. o 20.00 h na Nádvorí
 Lucia Lužinská a Boris Čellár Quintessence (SK)
 21.30 h – Jazzyk selectors (SK)

■ 31. 7. o 20.00 h na Nádvorí
 Tibor Feledi Kairos Quintet (SK)
 21.30 h – DJ Adam Kvasnica (SK)

■ 1. 8. o 20.00 h na Nádvorí
 Fats Jazz band (SK)
 21.30 h – DJ Kinet (SK)

■ 2. 8. o 19.00 h v mestskom amfiteátri
 Andreas Varady quintet (SK)
 Richard Bona and Antonio Rey:
 Bona de la Frontera (USA, ES, FR)

■ **30. júla o 19.30 h**
v Kostole sv. Jakuba
ZAŽI HLASY dvakrát
inak v Trnave
 BACH A MAHLER a cappella – zborový koncert

■ **3. augusta o 21.00 h**
v Parku Bela IV.
KINO POD HVIEZDAMI

■ **4. augusta o 16.30 a 18.00 h**
pred vchodom do nemocnice
PRÍBEH BUDOV TRNAVSKEJ NEMOCNICE
 O architektúre jej objektov od založenia nemocnice v roku 1824 Leopoldom Pálffym, prvých operačných sálach a ďalších zaujímavostiach nám porozpráva Miroslav Beňák

■ **4. augusta o 17.00 h**
v mestskom amfiteátri
DRAHOVČANKA
 Koncert dychovej hudby

■ **4. augusta o 20.00 h**
v Bazilike sv. Mikuláša
TRNAVSKÉ ORGANOVÉ DNI
GIULIA BIAGETTI / IT

Potulky Malým Rímom 2019

7. júla o 16.30 h

pred mestskou vežou

**UŽ TRISTO ROKOV VONIA
KÁVA V TRNAVE**

Zájdeme si dnes na kávičku? Uhádli by ste, kam na ňu chodievali Trnavčania pred tromi storočiami? Nemuseli chodiť ďaleko, prvá trnavská kaviareň bola doslova za rohom... História trnavského kaviarstva vás prevedie Peter Vagner

14. júla o 16.30 h

pred mestskou vežou

CHRÁNI A OBJÍMA

Už v 13. storočí začali Trnavčania budovať opevnenie, ktoré ich malo chrániť pred útokmi nepriateľov a zároveň zvýrazňovať význam slobodného kráľovského mesta. Mestské opevnenie dodnes objíma vo veľkom rozsahu pôdorys stredovekej Trnavy a hoci už dávno nemusí plniť ochrannú úlohu, jej slávu šíri naďalej. Viac o histórii výstavby, stavebnom materiáli a funkcii architektonických prvkov hradieb nám povie archeológ Peter Grznár

21. júla o 16.30 h

pred mestskou vežou

**V CHLÁDKU
KLÁŠTORNÝCH MÚROV**

Potulka nás zavedie do kláštorných kaplniek a bežne neprístupných priestorov jednotlivých reholí. O ich histórii, osobnostiach, pravidlách a činnosti nám porozpráva Ferdinand Mak

28. júla o 16.30 h

**pred Štátnym archívom
na Štefánikovej**

**POKLADY TRNAVSKÉHO
ARCHÍVU**

Pod pojmom poklad si väčšinou ľudia predstavia drahokamy a hrnce plné zlatých mincí ukryté na tajných miestach. Skutočné poklady však môžu mať aj inú podobu, skryté za múrmi budovy, okolo ktorej často chodievame. Áno, reč je o trnavskom štátnom archíve, ktorý uchováva vo svojich priestoroch vzácnu pamäť nášho mesta. S jeho riaditeľkou Júliou Ragačovou nahliadneme do depotov a ďalších bežne neprístupných miest zrekonštruovaného historického objektu a prezrieme si aj výstavu Bohu na slávu, blížnemu na pomoc

**4. augusta o 16.30 a 18.00 h
pred vchodom do nemocnice
PRÍBEH BUDOV TRNAVSKÉJ
NEMOCNICE**

Komu by sa chcelo ísť do nemocnice, keď je zdravý? Tento raz však môžeme urobiť výnimku. Nepôjdeme totiž na návštevu za pacientmi ani na vyšetrenie, ale do histórie budov trnavskej nemocnice, ktoré boli svedkami bolesti, nádejí aj uzdravenia generácií Trnavčanov. O architektúre jej objektov od založenia nemocnice v roku 1824 Leopoldom Pálffym, prvých operačných sálach a ďalších zaujímavostiach nám porozpráva Miroslav Beňák

**11. augusta o 16.30 h
pred evanjelickou farou
U TRNAVSKÝCH EVANJELI-
KOV ZA JUHOZÁPADNÝMI
HRADBAMI**

Asi by sme nenašli Trnavčana, ktorý by nepoznal evanjelický dom. Ale koľkí z nás poznajú aj jeho históriu? O činnosti

a významných osobnostiach trnavskej evanjelickej obce, budovaní kostola, parku a evanjelického domu, jeho prvých nájomníkov vrátane návštevy päťizbového bytu, ktorý predstavoval štandard bývania strednej vrstvy za prvej ČSR a veľa iného z histórie budov a pozemkov, na ktorých stoja, nám porozpráva Simona Jurčová

18. augusta o 16.30 h

pred mestskou vežou

KÓŠER TRNAVA

Tretiu augustovú nedeľu sa vyberieme s Emíliou Valachovičovou spoznávať židovskú kultúru, zvyklosti a obyčaje. Pozrieme sa na miesta, kde žili Židia v minulosti a predstavíme si pamiatky, ktoré tu vytvorili. Pripomenieme si aj Alfréda Wetzlera a ostatných Židov, ktorí boli z Trnavy deportovaní do koncentračných táborov

**25. augusta o 16.30 h
pred mestskou vežou
TERÉZIA BRUNŠVIKOVÁ
A DETSKÁ OPATROVNĽA**

Pozrieme sa spolu do histórie predškolskej výchovy v Uhorsku a do poslednej budovy detskej opatrovne na Haulíkovej ulici. O dôvodoch vzniku opatrovni, ich zakladateľke Terézii Brunšvikovej, zvláštnostiach trnavskej opatrovne, vyučovacích premetoch a procese, humorných, ale aj negatívnych zápisoch prvého a výnimočného učiteľa Antona Rehlingera nám porozpráva Slavomír Dzvónik

TRNAVSKÝ
JAZZ 16. ROČNÍK ZYK

29. júl

Hlavná ulica / Leto na korze / 18.00 h

JR&Crew (SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 21.30 h

Foolk (SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 20.00 h

Ochepovsky
Project (RU, CZ, SK)

30. júl

Hlavná ulica / Leto na korze / 18.00 h

Impaco Trio (SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 21.30 h

Jazzyk selectors (SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 20.00 h

Lucia Lužinská
a Boris Čellár
Quintessence (SK)

31. júl

Hlavná ulica / Leto na korze / 18.00 h

Teater Komika –
Klaun hudobníkom (SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 21.30 h

DJ Adam Kvasnica (SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 20.00 h

Tibor Feledi
Kairos Quintet (SK)

1. aug

Hlavná ulica / Leto na korze / 18.00 h

DUŠKA – Ági Kazai
& Štefan Uhriňák (HU, SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 21.30 h

DJ Kinet (SK)

Nádvorie – Priestor súčasnej kultúry / 20.00 h

Fats Jazz Band (SK)

2. aug

Hlavná ulica / Leto na korze / 18.00 h

Rytmika (SK)

Mestský amfiteáter 21.00 h

Richard Bona's Bona de la Frontera
featuring Antonio Rey (USA, ES, FR)

Mestský amfiteáter 19.00 h

Andreas Varady
quintet (SK)

Z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia

Hlavní partneri:

TT SK TRNAVSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

Mediální partneri:

rtv:

Zaži!
Trnava

TRNAVSKÉ
RÁDIO
90.2 FM

RÁDIO
TRNÁVSKÝ
90.2

Región
Trnava

Partneri:

trnava-live.sk

MY

imtt

TRNAVSKÝ HLAS

ECHO

DENNÍK N

.týždeň

www.trnavskyjazzyk.sk
www.facebook.com/trnavskyjazzyk